22

ISSN 1220-5761

PUBLICAȚIE SĂPTĂMÎNALĂ EDITATĂ DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

ANUL III ● NR. 42(143) ● 22–28 OCTOMBRIE 1992 ● 16 PAGINI ● 35 LEI

Mihai Botez se reîntoarce în țară după 5 ani de absență,

ca președinte al firmei americane de consultanță economică F.I.I.

Vedetele vieții politice despre formarea noului guvern

Nicolae Manolescu: *La ce bun să mai speri în onestitatea interpretărilor d-lui Iliescu?* ⇦

Emil Constantinescu: *Convenția trebuie să fie deschisă colaborării, dar nu oricărei colaborări.* ⇩

Corneliu Coposu: ⇨ *Partidul majoritar are DREPTUL și OBLIGAȚIA să constituie guvernul.*

Theodor Stolojan: ⇧ *Consider că e o crimă politică să schimbi acest curs al economiei.*

pag. 5, 6, 7

Din sumar:

Anchetă "22"

Cum a organizat Ilie Păunescu campania C.D.R.?

Răspund:
- Ion Cristoiu
- Tia Șerbănescu
- Cornel Nistorescu
- Doina Băscă
- Ilie Șerbănescu

pag. 13

În numărul viitor

- Mihai Botez la G.D.S.
- Interviu înainte de plecare cu primul-ministru Theodor Stolojan
- "Un președinte pentru liniștea noastră" – Bush sau Clinton?

Afiș subReal

ANDREI PIPPIDI

LECȚIA VOTULUI

"Nu există popor care să nu voteze pentru libertate", spunea Grigore Gafencu în 1946. Nostalgia exilatului, așa cum răzbate din aceste cuvinte, îi întărea credința în acel mit al solidarității naționale pe care ultimele evenimente l-au spulberat definitiv. O confruntare ca aceea la care am fost martori pune cîteva probleme. Ea nu este un episod izolat, ci ultima peripeție a unui fenomen care durează de 45 de ani.

Poporul român din România și, alături de el, minoritățile naționale din interiorul acelorași granițe au acceptat o Constituție. Ea este produsul unui Parlament de partid și al unei conjuncturi. Limitele fixate de ea au redus alegerea între doi – cine a crezut că erau într-adevăr mai mulți? – candidați la președinția Republicii. Din capul locului, era astfel exclusă posibilitatea revenirii la regimul legitim din 1947 și încercarea P.N.L. de a-l introduce pe Rege în competiție a dat greș din cauza reacției emoționale a monarhiștilor. Astfel, domnul Iliescu, președinte reeligibil, s-a găsit înaintea unui singur rival. Candidatul opoziției nu era un om politic. Demnitatea și măsura de care a dat dovadă într-o întrecere inegală sînt calități care asigură mai degrabă stima decît succesul. N-o regretăm: pe Iliescu nu l-ar fi putut învinge cu propriile sale arme decît un alt Iliescu. Opoziția era datoare să fie credincioasă valorilor pe care le apără și nu să dobîndească puterea cu orice preț.

Dar mai este un element al situației create de alegeri care ar trebui examinat cu luare aminte. El a apărut clar în configurația noului Parlament și acum a fost confirmat de rezultatul alegerii prezidențiale. Pe o hartă a repartiției voturilor, opoziția ocupă vestul țării. Pentru un istoric nu e greu să recunoască faptul că linia despărțitoare coincide cu hotarul a două provincii spirituale, care reprezintă faze diferite ale aceleiași civilizații. Estul are o întîrziere istorică. Nu întîmplător, aderiunea la **statu-quo**, teama de schimbare, au fost mai masive în regiunile în care șerbia a fost mai puternică. Inerția maselor rurale e greu de clintit într-o țară în care, în 1900, țărănimea constituia 87%, iar în 1930 încă 77% din populație – procent redus doar în vremea din urmă la 47%. Românii s-au deprins să considere atitudinile tipic țărănești – pasivitate, fatalism, resemnare, răbdare – drept calități naționale. La această psihologie tradițională se adaugă tendința spre conformism și colaboraționism care s-a dezvoltat în condițiile de represiune ale regimului comunist. Proporțional, partidul unic era aici mai mare decît oriunde în lume, cuprinzînd aproape un sfert din populația cu drept de vot. În lipsa convingerilor, obișnuința, reflexele formate în atîtea zeci de ani, o vastă rețea de complicități și interese personale, era normal să acționeze ca o frînă a progresului.

Ceea ce nu s-a remarcat poate îndeajuns este că, în mai puțin de trei ani, forțele democratice, a căror victorie din 1989 n-ar fi fost posibilă fără disensiunile la nivelul puterii care l-au izolat pe Ceaușescu, au crescut considerabil. De la o minoritate fără contact cu realitatea, ele au căpătat dimensiunile unui curent popular și prezența lor în Parlament va fi capabilă să blocheze inițiativele celeilalte jumătăți din numărul aleșilor, în care intră împreună tacticienii întîrzierii, partizanii nepocăiți ai regimului trecut și naționaliștii agresivi. Această coaliție nu mai reprezintă decît jumătate din țară. Spre deosebire de predecesorul său, domnul Iliescu a fost nevoit să lupte din greu pentru mandatul său. Și opoziția are dreptul să aștepte cu încredere alegerile viitoare, la care vor participa pentru prima dată adolescenții a căror generație întreagă repudiază violent comunismul, fiindcă n-a avut timp să fie poluată de compromisul cu el. În vederea acestei revanșe e firesc ca opoziția să se regrupeze și să învețe lecția experienței. Ar fi însă o greșeală ca, prin acuzațiile reciproce care au și început, să li se facă jocul adversarilor. A recunoaște răspunderile, unde ele există, nu înseamnă a da frîu liber răfuielilor pe care le așteaptă nervos cei mai mediocri veleitari politici. E adevărat însă că a venit timpul de a elabora, în jurul modelului axiologic libertate–adevăr–democrație, o construcție politică mai completă și mai solidă decît pînă acum. Dacă societatea noastră va merge spre omogenizare sau, dimpotrivă, spre o radicală polarizare, aceasta depinde de primele mișcări pe care le vor face cîștigătorii alegerilor.

CURIER

SCRISORI

Domnului Senator
George Mitchell
Liderul majorităţii democrate
din Senatul SUA

Stimate Domnule Senator,

Îmi permit să mă adresez Dvs., în urma deciziei de a refuza, din nou, României, clauza naţiunii celei mai favorizate, decizie datorată majorităţii democrate din Camera Reprezentanţilor.
Mă adresez Dvs., conştientă de fragilitatea demersului meu în general şi de faptul că mă adresez Dvs. în special.
O fac totuşi din respect pentru Partidul Democrat pe care îl reprezentaţi şi pentru înalta funcţie pe care o ocupaţi în Senatul american.
Fragilitatea demersului meu se constituie din două puncte:
1. El mă reprezintă numai pe mine, iar eu sînt un sociolog oarecare din România, fără funcţii sau apartenenţe politice.
2. În timpul dictaturii lui Ceauşescu, aflndu-mă la Waterville, Maine, împreună cu prietenul meu apropiat, Pavel Câmpeanu, invitat să predea un curs la Colby College, am întreprins împreună diferite demersuri pentru a atrage atenţia Congresului American, Departamentului de Stat şi opiniei publice americane asupra situaţiei din România. Între acestea menţionez atitudinea unor colegi şi prieteni (cîteva zeci) de la Colby College care au avut iniţiativa de a se adresa senatorilor statului Maine, ai căror constituenţi erau, deci şi Dvs. În scrisoarea lor vă puneau la dispoziţie diferite informaţii despre România şi interesul scăzut pentru această ţară, mai ales după ce Ceauşescu n-a mai prezentat un interes în relaţiile SUA–URSS.
Această scrisoare v-a fost adresată în vara anului 1989. Doi dintre senatori au răspuns arătîndu-se disponibili sugestiilor din scrisoare. De la Dvs. nu s-a primit nici un răspuns.
Am totuşi şi argumente care mă încurajează să vă adresez aceste rînduri. Cea mai importantă parte a familiei mele: unica mea fiică (profesoară de lingvistică la UCLA), fiul şi soţul ei (profesor de lingvistică la Universitatea de sud a Californiei) sînt americani, iar prietenul meu Pavel Câmpeanu a publicat lucrarea sa fundamentală, o analiză sociologică a stalinismului, în 4 volume, între anii 1980–1989, în SUA, la Ed. M. E. Sharpe.
Veţi înţelege, nădăjduiesc, că legături prea puternice mă ataşează de ţara Dvs., oarecum a doua mea patrie, pentru a rămîne pasivă în faţa unei decizii care afectează profund România, economic, social şi politic. Nu îmi pot explica refuzul clauzei, acordată lui Ceauşescu, ani de zile, pentru ambiţiile sale paranoice, împotriva intereselor vitale ale unui popor întreg, inclusiv minorităţile lui, decît prin faptul că există în SUA o viziune generală fragmentată, şi pe alocuri eronată, asupra României.
Am înţeles acest fenomen în anii 1988–1989, cînd România era evocată de mediile americane mai ales atunci cînd Ceauşescu recurgea la provocări antimaghiare. Faptul că un întreg popor de 23.000.000 de oameni, repet, împreună cu minorităţile sale, era reprimat în Europa – la o oră de zbor de Viena, la două ore de zbor de Paris – atrăgea prea puţin atenţia.
Mă tem că astăzi o viziune, oarecum asemănătoare, circulă, la diferite nivele, în SUA, şi mă tem că ea continuă să domine în rîndurile Partidului Democrat sau cel puţin ale reprezentanţilor săi din Cameră.
Desigur, dacă în politică ar prima raţiunea şi interesele naţionale, dl. Iliescu trebuia să se retragă din politică sau, cel puţin, să nu candideze la Preşedinţie şi la Senat. Faptul că nu a avut capacitatea de a lua această decizie este problema sa personală. Dar faptul că electoratul său ***s-a restrins spectaculos din 1990****, că, într-un timp scurt şi cu mijloace mai reduse, opoziţia şi-a* ***atras opţiuni importante*** *şi, în sfîrşit, faptul că un partid de coloratură naţionalist-şovină (PUNR)* ***nu a obţinut procente semnificativ mai mari decît partidul minorităţii maghiare*** *(UDMR) – aceste fapte ne privesc pe toţi, deoarece chiar dacă le-am considera timide, ele sînt rezultate care arată că democraţia se înfiripă şi că decizia Dvs. atît de gravă ignoră aceste fapte şi îngreunează acest proces. Ca sociolog, consider cel puţin bizară ideea că, în mai puţin de trei ani, acest popor, abia ieşit dintr-un tunel întunecat, după multe decenii, trebuia să devină lucid, evoluat politic, cu o viziune clară şi precisă a intereselor sale şi "smelling like a rose".*
Aş vrea să închei această scrisoare, şi aşa prea lungă, cu speranţa că nu veţi rămîne indiferent la decizia Camerei Reprezentanţilor, că prin atitudinea Dvs. nu veţi consolida puterea actuală şi că evoluţia din ambele noastre ţări va preveni, pe viitor, asemenea confuzii.

Cu deosebită stimă,
ŞTEFANA STERIADE
sociolog, profesor asociat
la Academia de Teatru şi Film
Bucureşti, 2 octombrie 1992

Stimată Doamnă Redactor-şef,

Astăzi, după ce în mare măsură cunoaştem şi rezultatele turului II, stau năucită ca tot românul "de o anumită parte" şi mă întreb ce ar mai fi de făcut. Să ne retragem vreo patru milioane cîţi sîntem pentru a întemeia un stat democratic şi moral cred că nu se mai poate – noi continente bănuiesc că nu mai sînt.
Să ne resemnăm în ideea că orice am face, dl. Brucan a avut dreptate cînd ne-a etichetat? Chiar n-am văzut şi n-am învăţat nimic? Chiar ne este subjugată conştiinţa de acest blestemat salam naţional?
Poate campania Convenţiei a avut mari deficienţe şi mare păcat că atîtea personalităţi marcante nu au fost folosite de dl. Ilie Păunescu. Campania dînsului a fost – vorba domnului Caragiale – sublimă, dar a lipsit cu desăvîrşire. În provincie, cel puţin în zona Moldovei, listele au fost deseori neinspirate. Nu ştim încă şi nici oamenii Convenţiei nu au învăţat – sau n-au avut cu ce – să facă într-adevăr campanie electorală. "Aşa merg lucrurile!"
Dar dincolo de acest aspect, ce s-a întîmplat cu noi, cei care am votat? Ce-a văzut şi ce-a înţeles amărîtul ăsta de electorat din cei doi ani şi jumătate de dezastru? Cum n-a văzut de unde vine corupţia, minciuna, şantajul, mizeria şi dughenizarea?
Egalizarea asta în sărăcie, de care românul nu vrea să se despartă cu nici un chip, spaima de competitivitate şi valoare mă fac să mă îndoiesc că mai avem vreodată şanse.
Un parlament majoritar de stînga, cu tentă puternic naţionalistă şi xenofobă, era exact tichia de mărgăritar care ne lipsea.
Toţi au probleme în Est. Dar de ce numai noi, în loc să înaintăm dăm înapoi ca racul?! De ce ne complacem să supravieţuim la limită dar levantin, fără să ne pese de viitorul acestei ţări şi al copiilor care au murit în revoluţia asta de care se alege praful?!
Şi-a temut românul amărîta lui viaţă şi au venit copiii să-l elibereze. Şi acum? Tot creştinul consideră că a fost disident în ograda lui, uitînd că alţii au protestat şi au murit şi că, în proporţie de peste 50%, nici nu-şi merită libertatea şi demnitatea pe care a căpătat-o. Căci nu s-a vindecat de laşitate, frică şi prostie. Nu-şi merită libertatea căpătată cu sînge fînăr, pe care acum îl consideră imatur politic şi "las' că ştim noi mai bine cine ne-a dat salam şi pămînt".
Jalnică şi amărîtă conştiinţă... Poate doar dacă ne-ar lua şi ne-ar pune la zid pentru a asigura fabricarea salamului naţional s-ar mai dezmetici unii, cîţi or mai rămîne pentru a depune mărturie în faţa istoriei cît de cumplită poate fi soarta unui popor a cărui conştiinţă trece în mare majoritate prin burtă – din scîrbă şi disperare am devenit de mai bine de jumătate de an vegetariană.
Am expediat pe adresa redacţiei revistei dvs., serviciul difuzare, contravaloarea colecţiei pe anul 1992. Vă mulţumesc pentru eleganţa gestului de a-mi trimite, anticipat plăţii, colecţia.
Aproape că am uitat cum ar trebui să fie relaţiile într-o societate normală. De aceea apreciez şi-mi dă o fărîmă de speranţă faptul că din cînd în cînd are cineva încrederea să te trateze ca pe un om. Trăind într-o societate bolnavă, normalul a devenit minoritar şi mă întreb dacă vom scăpa vreodată.
Acest Oran în care ne ducem zilele se va vindeca vreodată de ciumă? Şi cîţi vom rămîne pentru a deschide larg porţile oraşului către lume?
Cu toate cele cuvenite, rămîn a dumneavoastră

MARIA LUPU
13.10.1992, Galaţi (nici mai bun nici mai rău decît restul Oranului)

Coperta I

"Draculaland"

afiş al grupului **subREAL**, compoziţie post-modernă, polemică, bazată pe patru citate ironice:
1. Citatul istoric. Vlad Ţepeş (patriotismul întors pe dos al Cîntării României);
2. Citatul cultural. Mona Lisa (locul comun al artei plastice);
3. Citatul după citat. (Mona Lisa cu mustăţi daliniene, creată de Marcel Duchamp – părintele avangardei clasice);
4. Citatul politic. (Imaginea României în lume = Dracula).

IMPORTANT

Revista noastră asigură în continuare contractarea unor abonamente avantajoase la sediul redacţiei: costul unui abonament **ridicat de la sediu** (Calea Victoriei nr. 120), cu posibilitatea păstrării exemplarelor neridicate la redacţie, este de **390 lei pe trimestru** (deci cu o reducere de 11% în raport cu costul real).
Pentru abonamentele expediate prin poştă, costul va fi de **490 lei** (adică o reducere de 14%).

Cititorii din străinătate se pot abona la revista "22" depunînd costul abonamentului în conturile noastre deschise la **Banca Comercială Ion Ţiriac S.A. Bucureşti**: pentru dolari în contul 4020253230, pentru mărci în contul 4020253231, pentru franci francezi în contul 4020253235 (cu specificaţia: PENTRU REVISTA "22") sau trimiţînd un cec (**money order**) pe adresa : Revista "22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, Bucureşti, România. Costul unui abonament pentru zona europeană este de **72 dolari** pe an (36 dolari pe 6 luni, 18 dolari pe trimestru) sau echivalentul în orice monedă convertibilă (**120 DM** anual, 60 DM pentru 6 luni, 30 DM trimestrial, **400 franci francezi** anual, 200 franci pentru 6 luni, 100 franci trimestrial). Pentru celelalte continente, preţul unui abonament este de **80 dolari** anual, 40 dolari pe 6 luni, 20 dolari trimestrial.

LA SEDIUL REDACŢIEI PUTEŢI CUMPĂRA DIN STOC:

Numere vechi, după cum urmează: din anul 1990 numerele 16, 18, 19, 20, 21, 23, 28, 33, 35, 37, 41, 49, iar din anii 1991 şi 1992 - orice număr. Exemplarele vechi din anii 1990 şi 1991 vor fi comercializate la preţul de 25 lei/ex., indiferent de preţul de vînzare înscris pe ziar. De asemenea, redacţia "22" ţine la dispoziţia doritorilor "Raportul asupra evenimentelor din 13-15 iunie" şi Ediţia specială "22" – "Suspiciune de fraudă".

Redacţia revistei "22" anunţă că îşi rezervă exclusivitatea pentru difuzarea revistei în străinătate. Orice altă difuzare prin intermediul difuzorilor de presă neautorizaţi de redacţia revistei "22" este interzisă.

ANUNŢ

Cu părere de rău îi anunţăm pe abonaţii noştri că de la data de 1 noiembrie 1992 se sistează abonamentele cu reducere pentru pensionari, studenţi, elevi, deţinuţi politici şi veterani de război, din cauza întreruperii **sponsorizării** lor (temporar, sperăm) de către Institutul Naţional pentru Democraţie.

RADU CĂLIN CRISTEA

SINGURI-CUC

Am asistat îndeaproape opoziţia la turnirul ultimelor alegeri şi cred că m-am ales cu cîteva observaţii, pentru mine cel puţin, utile. Tonul puţin mîhnit al frazelor ce urmează are o motivaţie principială: făcînd ochişorii roată în liniştea asurzitoare de după comunicarea rezultatelor m-am întrebat cum de-am putut rămîne, şi de astă dată, singuri-cuc? Nici măcar stupida mulţumire de a-i şti în spate pe albanezi nu mai rezistă, Berisha şi ai săi găsind mai devreme decît noi calea către care, într-o risipă deja alarmantă de efort şi timp, nu ne rămîne decît să aspirăm. Pentru că nu cred că albanezii sînt mai educaţi civic decît noi ori că au avut un comunism mai moale decît al nostru, s-ar cuveni să accept şi alternativa că celălalt a fost mai tare decoarece, pur şi simplu, eu am fost mai slab.

În psihologia opoziţiei s-a instalat de mult un soi de sindrom al reproşului gălăgios. Văzînd peste tot doar sabotori deghizaţi şi doar maşinaţii oculte, opoziţia s-a instalat uimitor de repede (la nici două-trei săptămîni după decembrie '89) într-un unghi din care vizualizarea nu putea fi decît constant sceptică. Totul era, probabil, efectul ireversibil al unui subconştient politic ce traducea orice mesaj într-un lexic depresiv. Tocmai în momentul în care trebuiau atacate noile fronturi, cu adevărat ale salvării naţionale, intelectualitatea democratică, în grup şi printr-un gest reflex, a făcut un pas înapoi. Apărîndu-se la fel ca înainte şi chiar motivîndu-şi defensiva printr-o tragică invocare a învierii fantomelor ceauşiste. Speranţa democratică a pălit atunci şi pentru faptul că oamenii care, sub o formă sau alta, se împotriviseră puterii comuniste nu s-au putut obişnui cu gîndul de a reprezenta, ei înşişi, noua putere. Drept pentru care, din decembrie '89 şi pînă spre alegerile din mai '90, acest recul a inventariat o bună parte a democraţilor adevăraţi care au preferat unei şanse ipotetice titlul de glorie al refuzului puterii. Cazurile sînt ireal, dureros de multe şi, pentru a da doar un exemplu, cine ştie cum ar fi evoluat lucrurile dacă, imediat după plecarea în S.U.A. a lui Aurel Dragoş Munteanu, Mircea Dinescu nu refuza propunerea insistentă a lui Ion Iliescu de a deveni preşedintele radio-televiziunii.

Forţele confirmat democratice s-au subordonat unei percepţii asediate a realităţii şi, din acest punct, şahul politic românesc a devenit cumva plicticos de previzibil: opoziţia, deşi a jucat cu "albele" şi avea libertatea primelor mutări, s-a apărat cu şcrîşnet, făcînd rocade peste rocade, repetînd la infinit mişcări fără nici un profit în afara conservării poziţiilor; în imensul spaţiu lăsat liber, "negrul" a zburdat, a ocupat poziţii-cheie şi şi-a îngăduit să şi gafeze, contînd pe euforicul apatism al "albului". Neintrată într-un sens sănătos pragmatic în competiţia politică, bizuindu-se pe miza îndoielnică şi, la urma urmei, mediocră a erodării puterii prin incompetenţă, opoziţia şi-a privat vocabularul de o împrospătare neologistică, zic eu, salvatoare. S-a ajuns astfel la situaţia complet iresponsabilă ca limbajului de lemn al comuniştilor să i se opună un fond principal de cuvinte arhaizant, patinat şi de un semantism politic, pe întinse porţiuni, anacronic. Trebuie spus că experienţa opoziţiei româneşti nu are corespondent în nici una din ţările fostului bloc sovietic. Originalitatea aceasta involuntară se explică, desigur, dar numai pînă la un punct, prin faptul că noi am putut profita de forţe politice care, fizic vorbind, la alţii dispăruseră. Am profitat, poate, abuzînd şi neavînd inspiraţia, probabil nici forţa de a selecta soluţia victorioasă doar în urma unui concurs al alternativelor.

Am rămas uşor uimit observînd că opoziţia şi-a făcut un prost obicei din a-şi evalua forţa prin lectura presei. La alegerile locale toţi liderii opoziţiei au acceptat că nu se aşteptaseră la un asemenea succes, după cum aceiaşi lideri s-au văzut nevoiţi să recunoască, la recentele alegeri, că previziunile lor se cam pleoştiseră în faţa rezultatelor oficiale. Mă întreb, în consecinţă, cum a fost orchestrată strategia electorală a opoziţiei în situaţia unei înspăimîntător de aproximative sondări a simpatiilor şi antipatiilor alegătorilor? Cele cîteva sondaje triumfaliste de dinaintea alegerilor rămîn nişte infantilisme care ar trebui să pună pe gînduri. În al doilea rînd, deşi accept că e o comparaţie dificil de făcut, cum se explică, totuşi, pierderea de voturi ale Convenţiei de la "locale" la "generale"? Unele din vîrfurile opoziţiei, care s-au învăluit într-un olimpianism cu accente de aroganţă, nu s-ar cuveni să evite această dramatică involuţie. Mai departe – pentru că, în pofida unor susurări auzite în genere prin cercuri închise, opoziţia a pierdut aceste alegeri şi mă tem că insuccesul ei tinde să capete o responsabilizare uşuratecă – poate fi cotată ca emanînd din maturitatea jocului democratic explicaţia unei înfrîngeri vizibile cu ochiul liber doar prin prestaţia necinstită a adversarului? Chiar atît de volatil să fie spiritul reflexiv al opoziţiei încît cifra rece a ezitantului nostru standard democratic să nu-i producă nici măcar un frison autocritic? Pentru că aşa cum simte în ceafă respiraţia caldă a celor cinci milioane de suporteri, opoziţia ar trebui să mediteze mai ales la milioanele de cetăţeni pe care politica sa, poate defectuoasă, i-a ţinut pe mai departe cam la distanţa ce ne separă de Europa.

Pentru că nu putem fi nesinceri cu propria conştiinţă, ar fi frivol să ne imaginăm că, la diferite întîlniri cu istoria, democraţia românească o tot ia de la capăt. Mă îngrijorează acest gînd şi mă tem că unii membri ai opoziţiei nu intuiesc registrul minor în care s-ar zbate o asemenea înlănţuire de starturi ratate. Mă bizui pe date istorice cînd afirm că unele din straturile mai vechi şi mai noi ale opoziţiei nu s-au simţit niciodată prea lejere într-un cîmp al ofensivei politice dure. Altfel nu găsesc un răspuns rezonabil la apatia, polemicile mărunte, diletantismul unor soluţii, subiectivismul deplorabil al alegerii unor candidaţi, tonul monocord şi uzat al argumentului politic etc. – toate aceste momente intersectînd, bruind, barînd uneori, denaturînd cel mai adesea fluenţa unei democraţii pe care o atare suită de inabilităţi o pot îndrepta către o tragică fundătură. O fundătură care chiar există, este în parlament şi va încerca, de o manieră poate mai agresivă ca pînă acum, să facă, ea, legea. Joaca s-a terminat şi locurile au devenit prea puţine, nu mai încap la masa de joc nici "chibiţii" şi nici "mîinile moarte". E o partidă unde rezişti doar dacă încerci să cîştigi. Aceasta e panorama reală a mizei opoziţiei şi nu alta dimensiunea unui pariu de viaţă şi de moarte. Dacă opoziţia nu va înţelege la vreme acest lucru, are toate şansele să devină o acadea pe care o aşteaptă, vai, destule guri hămesite.

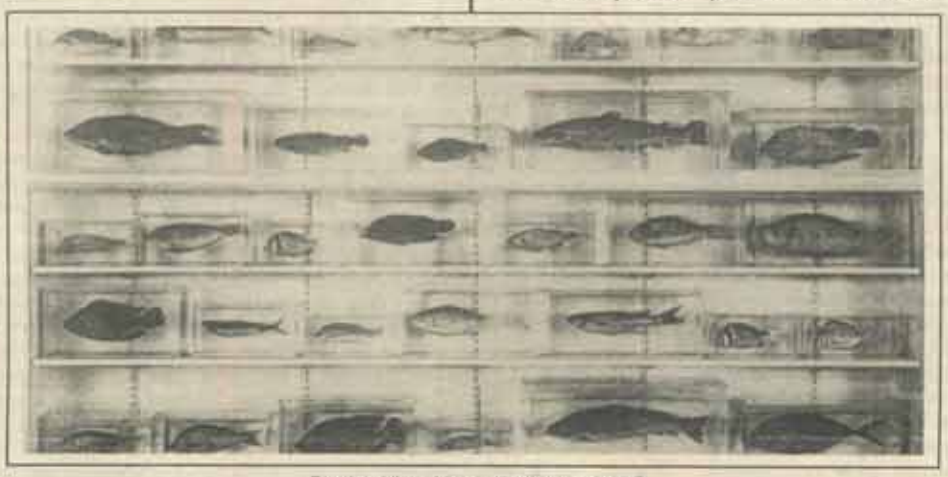

Damien Hirst (Marea Britanie) – Obiect

GABRIEL ANDREESCU

FORMULE GUVERNAMENTALE

Rezultatele alegerilor sînt clare, efectele nu. Sigure rămîn doar starea de confuzie şi cea de incertitudine, pe care le creează poziţia de lider a F.D.S.N. în actualul parlament. Lipsa de consistenţă a acestui partid, care a cîştigat **numai** datorită tutelei preşedintelui, măreşte sensibil numărul scenariilor pentru noul guvern. Conform Constituţiei, liderul primei formaţiuni politice este persoana însărcinată cu formarea executivului. Şi programul F.D.S.N., şi tipologia personajelor care îl conduc l-ar împinge, rapid şi firesc, către ameninţătoarea coaliţie (cu P.U.N.R., P.R.M., P.S.M.) al cărei pericol este greu de supraestimat. Dar, avînd în vedere puterea lui Ion Iliescu asupra acestui partid, soluţia guvernamentală va depinde în primul rînd de opţiunea sa. Ne aflăm acum, după alegeri – paradoxal – la începutul jocului politic şi nu la sfîrşitul lui.

Există doar patru formule guvernamentale tipice, celelalte fiind doar o mixtură. Prima: coaliţia F.D.S.N., P.U.N.R., P.R.M., P.S.M. care dă, cu cele peste cincizeci de procente, culoarea conservator-extremistă a Parlamentului. Ştiu mulţi oameni politici din Opoziţie care se îndoiesc că ar putea învinge o astfel de formulă iraţională. Dar nu raţionalitatea a dominat acţiunile politice de pînă acum, ea nu a fost determinantă nici măcar în strategiile C.D.R. – cum ar fi în împărţirea procentelor pentru Parlament sau în alegerea candidaţilor. Jocul intereselor personale se manifestă încă necruţător şi numai "jucătorii siguri pe ei" care au în vedere implicaţiile de lungă durată (Ion Iliescu ori Adrian Năstase împreună cu "instituţiile" lor) vor putea împiedica aventurierii din Parlament să se repeadă asupra executivului. Dar o altă tentaţie a celor doi oameni forte ar fi să-şi lărgească controlul şi să dezvolte starea de confuzie, compromiţînd ideea de opoziţie printr-un guvern de faţadă: un nucleu dur, al partidelor conservatoare şi extremiste, şi cîte un outsider, în ministere marginale (liberali, dezertori C.D.R., personaje obscure ale unor mici partide). Avînd în vedere psihologia combatanţilor, această soluţie, care adaugă noi rele formulei anterioare, mi se pare cea mai probabilă.

Convenţia Democratică a respins pînă acum, chiar dacă cu unele nuanţări, ideea participării la guvern alături de F.D.S.N. Un guvern de **uniune naţională** (autentic!) îşi găseşte un sens, o acoperire sub titulatura de guvern **pro-reformă** – deci alături de F.S.N., şi el reticent. Comentariul Frontului Salvării Naţionale: "Şi acum să vedem cum va guverna F.D.S.N." are în vedere avantajul politic al rămînerii în opoziţie. Alături de faptul că, în principiu, mecanismul opoziţiei este important, pregătirea pentru următoarea confruntare politică pare un argument destul de serios pentru expectativă. Dar nu trăim în condiţii normale, iar a miza în continuare pe crahul economic, instabilităţi sociale, mînia străzii, datorate mizerabilei gestionări a coaliţiei conservator-extremiste este o judecată aventuroasă. Orice explozie socială oferă mai multe şanse durilor din armată şi securitate, decît democraţiei, şi de altfel nici nu este legitimă după alegeri libere (chiar atît de imperfecte) dacă nu apare ca rezultat al violării Constituţiei, a libertăţilor fundamentale şi a drepturilor omului. Ceea ce se întîmplă în fosta Iugoslavie ne arată cît de rău poate deveni răul în precarele societăţi post-comuniste. **Raţionalitate** înseamnă excluderea celei mai perdante strategii. Cei care mizează pe avantajul politic al unei catastrofe produse de un guvern F.D.S.N., P.U.N.R., P.R.M., P.S.M. nu sînt doar cinici, sînt şi iraţionali. Dar, în ciuda numeroaselor afirmaţii contrare, pentru interesele Opoziţiei ar fi de preferat un guvern (guverne succesive) de tehnicieni, formulă acceptabilă şi pentru forţele din jurul preşedinţiei. Zvonul lansat acum cîteva zile, cu privire la invitaţia făcută lui Mihai Botez, de a fi prim-ministru, corespunde unor preocupări reale. Mihai Botez are datele necesare pentru a conduce noul guvern, asemenea unui căpitan de pe o navă intrată într-un cîmp de recife. Dar el nu ar putea să accepte un astfel de rol fără un sprijin din partea opiniei publice. Dacă invitaţia se va finaliza, apare drept necesară o luare de poziţie a personalităţilor preocupate de interesele naţionale. Pare să se fi generalizat stupizenia celor care pretind că numai membrii de partid au dreptul să aibă intervenţii politice. O discuţie mai largă asupra actualului "moment guvernamental" ar pune la punct şi aceste reclamaţii frivole.

În tot acest context, Ion Iliescu capătă, din nou, rolul de arbitru, aşa cum l-a avut în C.F.S.N. sau C.P.U.N. Un nou test pentru anvergura lui politică. Declaraţiile de după anunţarea victoriei sugerează că este conştient de pericolele pe care le-ar aduce stoparea reformei şi transmiterea puterii guvernamentale unor personaje sinistre, aşa cum sînt cadrele F.D.S.N., P.U.N.R., P.R.M. sau P.S.M. O soluţie, am argumentat, ar fi să-şi pună în valoare tot arsenalul de mijloace (suficient!) pentru a promova un guvern de tehnicieni, sau chiar coaliţia pro-reformă despre care vorbeam. S-ar produce o împărţire de responsabilităţi, dar şi o împărţire reală de putere. După cum am văzut pînă acum, Ion Iliescu a fost tentat mai curînd de concentrarea puterii şi pare probabil să ne ofere un guvern "coafat" cu cîţiva falşi opozanţi, amplificînd la maximum frustrările şi răul; un mod de a coborî în continuare standardele vieţii politice, în ideea că poţi pescui mai bine în ape tulburi. Să sperăm că nu se va eşua într-o astfel de "şmecherie". Ar fi cel mai lamentabil mod de a interpreta inteligenţa politică. Din decembrie 1989 trăim într-o lume în care şi omul de la putere (nu numai cetăţeanul obişnuit) are de plătit pentru mediocritatea lui.

ANDREI CORNEA

MIZERIA IDEOLOGIILOR

În numărul trecut al acestei reviste, am încercat să arăt (**Principiul "convertirii limitate"**) că societatea românească a cunoscut, după decembrie 1989, o dezvoltare ciclică, fiecare ciclu (patru pînă în prezent) fiind caracterizat prin patru faze: 1. faza Opoziţiei; 2. faza Puterii; 3. faza "convertirii limitate" a Puterii la unele dintre programele Opoziţiei; 4. faza eroziunii încrederii. Dacă existenţa unor asemenea regularităţi poate fi acceptată, cred, în urma unei observaţii empirice a celor aproape trei ani trecuţi de la căderea regimului comunist, întrebarea esenţială care se poate ridica se referă la cauza fenomenului: cum se explică această particularitate pur românească. Or, mi se pare că problema presupune două aspecte esenţiale: care este explicaţia slăbiciunii relative a Opoziţiei, ce nu reuşeşte să acceadă la putere; şi cum se explică disponibilitatea Puterii la "convertirea limitată". Formal, cele două aspecte ar putea fi independente. Părerea mea este însă că ele nu sînt aşa şi că, mai mult, ele au o origine comună.

Mai ales acum, după alegeri, a început să se vorbească în presa independentă despre greşelile Opoziţiei, reprezentată în principiu de CDR (vezi, în numărul precedent, articolele lui Andrei Pleşu şi Mihnea Berindei). S-au invocat, cu îndreptăţire de altfel, erori tactice, strategice şi organizatorice. Există însă un fapt, atins tangenţial de unele dintre aceste analize, care însă mie mi se pare esenţial şi primordial, reprezentînd, cu adevărat, "causa mali": **devalorizarea ideologiei şi a discursului corespunzător**. Fenomenul nu este specific românesc, dar la noi a căpătat o deosebită intensitate şi datorită formelor aberante de dictatură personală şi familială luate de regimul Ceauşescu.

Într-adevăr, distrugerea ortodoxiei marxiste s-a făcut încă demult, sub regimul Ceauşescu, iar dezvoltarea unui marxism liberal, ori "independent", aşa cum s-a întîmplat în ţările Europei Centrale, a fost extrem de descurajată. În măsura în care era autentică, cultura s-a dezvoltat în afara ideologiei, ignorînd şi chiar disprefuind nu doar o anumită ideologie, ci şi ideologia în sine. Iată de ce, dacă ideologia oficială s-a discreditat total, n-a existat, practic, nici o ideologie concurentă de oarecare importanţă publică şi răspîndire. Această "mizerie a ideologiilor" s-a amplificat după decembrie 1989, cînd s-a constatat că, practic, toate partidele nou apărute propuneau în mare aceeaşi ideologie şi vorbeau cam acelaşi limbaj al democraţiei, liberalismului economic şi politic. Fireşte, nuanţe existau şi există, dar pentru marea majoritate a românilor acestea rămîn irelevante. Ei tind să considere că progresul democraţiei este suficient şi că marile chestiuni economice – şomajul, declinul economic, inflaţia etc. – nu au o încărcătură specială ideologică. Fireşte, mulţi oameni se arată nemulţumiţi de actuala situaţie şi destui şi-au plasat speranţele într-un succes al Opoziţiei. Dar chiar dintre aceştia din urmă, cei mai mulţi au avut în vedere mai puţin o victorie a democraţiei contra "neo-comunismului", cît primenirea structurilor Puterii, schimbarea oamenilor, antipatia faţă de cei aflaţi la putere socotiţi corupţi etc. Că este aşa o dovedeşte reculul CDR în cîteva oraşe (printre care Bucureştiul) la aceste alegeri, faţă de cele locale, recul cauzat probabil de eşecul unor primării alese în martie de a oferi o ameliorare vizibilă a vieţii cotidiene, preocupare de căpetenie a oamenilor.

Se pune însă întrebarea: naţionalismul – al cărui sunet strident se aude tot mai des –, nu este o ideologie? În felul în care el este practicat la noi, naţionalismul este faţă de ideologie cam ceea ce în economie este trocul faţă de schimbul în bani: o formă primitivă de plasare a încrederii într-un moment de devalorizare generală. Ceea ce nu înseamnă că nu există şi la noi, vai, ideologi ai naţionalismului; dar, pentru oamenii de rînd, ideea naţională rămîne o formă de "troc" afectiv, prin care se străduie să se pună la adăpost de intemperiile acestui sfîrşit de mileniu.

"Mizeria ideologiilor" a fost relativ bine înţeleasă de către actuala Putere, care a identificat destul de exact ceea ce îi preocupă pe oameni, dar mai ales ceea ce **nu** îi preocupă şi a acţionat în consecinţă. De aici discursul său populist în faza 1 şi 2 a ciclului şi discursul său realist, pragmatic în fazele ulterioare.

Opoziţia, în schimb, nu a reuşit să se adapteze acestui "deficit ideologic" sau "mizerii a ideologiilor". Obsesia ei – mai accentuată ori mai diminuată – a fost lupta împotriva aşa-numitului "neo-comunism". Ea n-a reuşit să priceapă că numai o minoritate este interesată de ideologizarea problemelor sociale şi economice ale vieţii şi încă şi mai puţini rămîn preocupaţi de "aflarea adevărului" despre revoluţie. Pur şi simplu, aceste probleme, oricît de esenţiale apar ele în ochii unor intelectuali şi ai unor politicieni din Opoziţie, constituie o preocupare cu totul minoră pentru marea masă. La aceasta mai trebuie adăugat încă ceva: dominată multă vreme de partidele "istorice", Opoziţia românească a proiectat în epoca noastră, a declinului şi devalorizării ideologiilor, o situaţie antebelică sau imediat postbelică, moment de apogeu al ideologiilor. Un anumit scenariu vechi de patruzeci-cincizeci de ani a fost, aşadar, aplicat fără reflecţie, mai mult din reflex afectiv. Interesant că foarte mulţi intelectuali – activi în presa liberă, ori în diferite asociaţii ale societăţii civile – au preluat cu o disponibilitate extraordinară acest scenariu "istoric". Motivul principal – chiar dacă nu şi unicul – îmi pare a sta în detaşarea lor faţă de ideologie – oricare ar fi fost ea – în perioada de dinainte de decembrie 1989. Neputînd să producă o ideologie alternativă valabilă în acele vremuri, ei s-au văzut siliţi să adopte o ideologie de împrumut, în ultimii ani. Un exemplu caracteristic, din acest punct de vedere, l-a constituit problema monarhiei. Un discurs în care noţiuni ca legitimitate, istorie, tradiţie, anticomunism etc. abundau, se dovedea, fireşte, puternic pătruns de ideologie; nostalgii antebelice şi-au dat mîna cu reveriile unor intelectuali; toate au rămas prea puţin semnificative pentru o mare parte din populaţie, care nu vedea cum ar fi putut influenţa restaurarea monarhiei nivelul ei de trai.

Desigur, abordarea ideologică a luptei politice a fost esenţială la PNŢCD, mai redusă la PAC şi evitată întrucîtva de candidatul Convenţiei, d-l Emil Constantinescu. Nu-i mai puţin adevărat însă că, în ansamblu, ea "a dat tonul" în majoritatea acţiunilor Opoziţiei, ceea ce, după părerea mea, a condus la dezamăgirea ocazionată de alegeri.

Atenuarea interesului publicului larg pentru ideologii s-a arătat, dimpotrivă, profitabilă pentru reprezentanţii Puterii actuale: aceştia – în mare parte mici sau mai mari aparatcici de partid – îşi pierduseră iluziile în comunism cu destulă vreme înainte de 1989, ceea ce nu înseamnă că nu-şi făceau înainte "meseria". Interesele lor nu erau şi nu sînt să servească o doctrină, să realizeze un crez politic şi social, ci să conserve puterea în noile condiţii. De aceea, ei pot adopta cu relativă uşurinţă orice travestire cu condiţia să le fie avantajoasă şi, spre deosebire de intelectuali, ei nu încearcă să regăsească realitatea în ideile lor, ci îşi adaptează ideile la o realitate pe care o cunosc foarte bine.

Iată de ce lupta angajată între Putere şi Opoziţie s-a soldat pînă acum cu succese de partea celei dintîi: într-o lume puţin interesată de "mari probleme", de idei generale şi generoase, cei care s-au regăsit şi s-au identificat în esenţă în lozinca "jos comunismul" nu găsesc audienţă decît la ei înşişi. Dimpotrivă, ceilalţi, ei înşişi neinteresaţi de idei, ci de concretul puterii, vorbesc un limbaj accesibil unui public mult mai larg, ce a devenit, el însuşi, tot mai opac la idei şi mai neîncrezător în capacitatea acestora de a răspunde nevoilor fundamentale ale vieţii.

AURELIAN CRĂIUŢU

ŞI TOTUŞI LIBERALISMUL!

Recenta conferinţă de presă a preşedintelui Iliescu, prima de după reînvestirea sa în funcţia supremă, a trezit nelinişte şi semne legitime de întrebare în rîndul analiştilor politici. Problema cea mai delicată este legată de interpretarea intenţiilor preşedintelui în domeniul economic şi de regîndirea atribuţiilor executivului, într-un context în care riscul alunecării spre un nou centralism – la fel de ineficient precum cel vechi – este suficient de mare pentru a pune în pericol atît principiul – de atîtea ori încălcat de altfel – al separării puterilor, cît şi statul de drept în general. Sintagme precum "coordonare unitară a proceselor macroeconomice", "un stat major economic pe lîngă primul-ministru", "consiliu economic permanent pe lîngă preşedinţie" şi, nu în ultimul rînd, "un plan de măsuri excepţionale", toate desprinse din intervenţiile preşedintelui la ultima conferinţă de presă, sînt extrem de **echivoce** şi e greu de crezut că ele vor reuşi să gestioneze marile dezechilibre ale economiei româneşti.

Nu tăgăduiesc necesitatea urgentă a regîndirii rolului, sferei şi mijloacelor de intervenţie a statului în viaţa economică actuală şi nu sînt nici pe departe în actualele condiţii adeptul unui "liberalism absolut", care ar postula raţionalitatea deplină a deciziilor şi acţiunilor agenţilor individuali (armonizate între ele de o enigmatică "mînă invizibilă") şi s-ar pronunţa pentru un stat minimal cu orice preţ. Cu toate acestea însă, sînt încredinţat că orice concesie făcută spiritului voluntarist politic înclinat către centralism birocratic este periculoasă şi ineficientă economic, întrucît e o concesie făcută unui om sau unui grup de oameni a căror competenţă o ştim în linii mari şi care pot ceda oricînd presiunilor ce se fac asupra lor, sau chiar propriilor lor pasiuni, limite şi interese omeneşti. Din acest punct de vedere, liberalismul a fost – şi continuă să fie – cu adevărat o "mare transformare" în istoria omenirii, căci a înlocuit voinţa potenţial despotică a unui om (sau grup de oameni), controlul social "conştient", printr-o instanţă **impersonală**, piaţa, expresie **obiectivă** a interacţiunii milioanelor de agenţi economici individuali: legile şi semnalele pieţei nu sînt dictate de o minte "luminată" cu putere absolută asupra societăţii, eliberînd astfel în bună parte individul de orice constrîngere autoritară şi obligîndu-l în acelaşi timp să se supună necondiţionat regulilor jocului social (concurenţei, codurilor morale, legilor edictate).

Am avut ocazia în repetate rînduri, de-a lungul recent încheiatei campanii electorale, să aud destule critici aduse "liberalismului" şi mai toate mi s-au părut neîntemeiate, întrucît îşi aveau originea într-o vădită ignorare a înseşi fundamentelor liberalismului (şi a economiei de piaţă). În primul rînd, se uită constant faptul că liberalismul (şi, aş putea continua, capitalismul) este în acelaşi timp un **spirit**, un **regim** politic, juridic şi social şi o **tehnică** de amenajare a raporturilor umane în sînul unei colectivităţi, care au dus, toate, la nivelul de civilizaţie actual al Occidentului, la care ne tot străduim să ajungem astăzi. În al doilea rînd, se identifică pe nedrept liberalismul contemporan cu fantomaticul "laissez-faire, laissez-passer" (a existat el cu adevărat vreodată?), invocat pînă şi de Ion Iliescu drept exemplu de haos economic şi social. Adversarii liberalismului au bătut multă monedă pe acest subiect, pe care l-au vulgarizat şi redus la dimensiunile unui loc comun în toate criticile socialiste sau comuniste. În realitate însă, problema este mult mai nuanţată şi cred că e util să ascultăm în acest punct vocea lucidă a unui mare spirit liberal al veacului nostru, **Friedrich von Hayek** (în "Calea către servitute"): "A formula alternativa în felul acesta: statul trebuie să intervină sau nu? înseamnă a deplasa problema. Termenul de **laisser faire** este extrem de ambiguu şi nu serveşte decît la a deforma principiile pe care se întemeiază politica liberală. Fără îndoială, statul trebuie, prin definiţie, să acţioneze, să intervină, însă nu e vorba de aceasta. Problema e de a şti dacă individul poate să prevadă acţiunea statului şi dacă această cunoaştere îi oferă puncte de reper pentru a-şi ajusta în mod corespunzător propriile sale proiecte". Aş fi tentat să spun, preluînd ideea lui Hayek, că problema esenţială a liberalismului **nu** e de a stabili dacă statul trebuie sau nu să intervină în viaţa societăţii, ci **cum** să o facă, prin ce mijloace şi **pînă unde**. De aceea, una dintre preocupările fundamentale ale gînditorilor liberali, începînd cu secolul 18 şi continuînd pînă în ziua de astăzi, a fost (şi va rămîne întotdeauna) aceea de a condamna şi de a împiedica orice formă de **voluntarism politic**. În viziunea liberală care defineşte întreaga evoluţie a modernităţii, iniţiativa şi "creaţia" aparţin prin definiţie societăţii (civile) şi nu statului, care are din acest punct de vedere un rol "**secundar**" (dar nu mai puţin important!), atribuţii pur **administrative**. Politica împreună cu statul trebuie să fie, prin urmare, două dintre **mijloacele** care **servesc** societatea civilă (şi nu invers!). Politica statului nu poate fi, de aceea, o activitate "creatoare" în deplinul sens al cuvîntului, ci doar una gestionară, "executivă"; statul însuşi e o simplă valoare **instrumentală** şi în nici un caz una finală. Faţă de acesta, un autentic spirit liberal va nutri o permanentă mefienţă (sînt tentat să spun: constructivă!), izvorîtă din conştiinţa că orice putere corupe, iar puterea absolută corupe în mod absolut.

Liberalismul **nu** se reduce, de aceea, la formula atît de des şi în necunoştinţă de cauză citată **laissez-faire, laissez-passer**; există o întreagă doctrină a statului liberal şi a intervenţiei statului în economie, care pleacă tocmai de la premisa existenţei nu a unei simple alternative: **laissez-faire** sau economie (central) planificată, sau dirijată, ci a unei triade: **laissez-faire** (ca un reper extrem, mai mult himeric), intervenţionism "conform" sau intervenţionism "neconform" legilor şi mecanismelor economiei de piaţă libere. Ultimul dintre ele este propriu economiei de comandă, care conduce în mod **inexorabil** la o alocare ineficientă a resurselor rare ale societăţii. O economie de comandă se sprijină întotdeauna pe voluntarism politic, ceea ce conduce în plus la periclitarea statului de drept, făcută – suprem paradox – în chiar numele "binelui comun" al colectivităţii.

Atunci cînd societatea civilă e încă fragilă, cum este cazul nostru în clipa de faţă, voluntarismului politic al statului i se pot opune cu greu puteri compensatoare, ca un fel de ecran protector între individ şi stat. Şi eu sînt convins că avem nevoie în clipa de faţă nu atît de un plan de "măsuri excepţionale" luate de un atotputernic "stat major economic" (care e format, totuşi, din oameni inevitabil limitaţi!), cît de consolidarea statului de drept (întemeiat pe separaţia reală a puterilor) şi de evitarea oricărei forme de voluntarism politic. Unii vor spune, poate, că acestea din urmă sînt simple cuvinte care nu rezolvă gravele şi presantele probleme economice ale ţării. Dimpotrivă, eu cred cu toată convingerea că o nouă "coordonare unitară a proceselor macroeconomice" în regim de stat major făcută de "specialiştii" noştri în "arta" planificării centralizate are toate şansele să continue această situaţie critică în care ne aflăm (inclusiv voluntarismul politic!), prelungind astfel criza economică. Să nu pierdem din vedere faptul că, odată porniţi pe această cale, se intră într-o inevitabilă spirală "inflaţionistă", efectele perverse precumpănind asupra celor benefice. Modelul chinez al schimbărilor homeopatice impuse de sus rămîne inoperant pentru noi. De aceea, departe de a fi în defensivă cum s-a spus (a nu se confunda cu criza P.N.L., sau cu erorile guvernării Roman, căreia epitetul liberal nu i se poate acorda decît cu mare greutate!), liberalismul – cel adevărat şi nu cel fantomatic invocat de adversarii săi – rămîne pentru noi, cu toate paradoxurile şi limitele sale, singurul reper posibil şi dezirabil în clipa de faţă.

INVESTIREA CAPITALULUI MEU POLITIC DEPINDE DE CONVENŢIA DEMOCRATICĂ

– Interviu cu dl. EMIL CONSTANTINESCU –

Vă bucuraţi în acest moment de un foarte mare capital politic. Refuzînd să intraţi într–un partid, cum vă gîndiţi să folosiţi în continuare acest capital politic?

N–a fost niciodată în intenţia mea să fac ceea ce se cheamă "o carieră politică". De aceea, nu am socotit că e cazul să–mi asigur vreun premiu de consolare în caz de nereuşită. Mă gîndeam, cu destulă plăcere şi cu destulă naivitate, că voi putea să–mi reiau existenţa de dinainte de campanie. Numai că o experienţă ca aceea a candidaturii la preşedinţie, în atmosfera specifică a verii care abia s–a încheiat, nu e o experienţă din care să poţi ieşi neschimbat, din care te poţi întoarce, ca şi cînd nimic nu s–ar fi întîmplat, la liniştea, fie şi relativă, a carierei universitare. Prea multe speranţe s–au regăsit în speranţa ta, prea multe voci au găsit în vocea ta un glas care să le exprime. Cred că niciodată, în aceste luni atît de intense, nu am avut mai acut sentimentul răspunderii ca în după–amiaza mitingului pe care tinerii Bucureştiului l–au organizat şi l–au însufleţit cu infinita lor energie şi tinereţe. Era acolo o asemenea bucuroasă şi temătoare speranţă, un freamăt atît de viu şi de intens, încît am înţeles dintr–o dată că, oricare ar fi rezultatul alegerilor, soarta mea nu mai poate rămîne în afara acestui fluviu de voinţă de înnoire. Că răspund în faţa lor pentru totdeauna.

Dvs. vreţi însă un răspuns precis la o întrebare aproape tehnică. Or, eu nu sînt în măsură acum decît să vă spun că enorma investiţie de încredere cu care m–au onorat atîţia dintre cetăţenii acestei ţări nu poate fi nici uitată, nici trădată; că nu o voi uita, şi nu o voi trăda. Sub ce formă anume? Asta nu mai depinde doar de mine. Depinde, înainte de toate, de Convenţia Democratică, al cărei candidat am fost; depinde de modul în care solidaritatea tuturor celor care doresc o democraţie reală şi o reformă efectivă va putea depăşi clipa celui de al doilea scrutin, pentru a deveni o forţă efectivă şi durabilă în viaţa politică. Şi mai depinde, bineînţeles, de măsura în care se va considera că voi avea de realizat ceva în această direcţie. Deocamdată, mi–e cu neputinţă să vă răspund ceva mai precis.

Ce soluţie de guvernare vedeţi pentru viitor? În această chestiune, aţi fost consultat de C.D.R.? Dar de F.D.S.N., partidul cîştigător?

Eu mi–am afirmat cu toată sinceritatea încrederea în valoarea democratică a votului, ca sursă de legitimitate într–un stat de drept. Nu pot deci vedea vreo soluţie viabilă în afara celei pentru care electoratul a optat. E drept că opţiunile rezultate din alegeri nu au dus la conturarea unei majorităţi absolute. Asta înseamnă că fiecare dintre grupurile reprezentate în Parlament trebuie să propună coaliţiile cele mai conforme cu propriul program, cele mai adecvate scopurilor pe care şi le propun. Nu am făcut obiectul vreunor solicitări speciale. Dar asta nu mă poate opri să–mi spun părerea, şi anume că mi se pare necesar să existe o dorinţă clară de colaborare, în condiţii de deplină claritate programatică şi politică. Adică: formaţiunea care, mai ales în urma alegerilor prezidenţiale, pare să fi obţinut încrederea unei părţi mai mari din electorat, F.D.S.N., trebuie să–şi asume şi răspunderea guvernării în termenii unui program pentru care electoratul a votat. În ce priveşte Convenţia, nu mă simt abilitat să răspund în numele ei, dar mi se pare evident că trebuie să fie deschisă colaborării; nu însă oricărei colaborări, şi nu în orice condiţii. Nu poate fi vorba de nici un fel de colaborare cu partidele care se declară explicit împotriva reformei şi împotriva democraţiei, cum sînt P.R.M. şi P.S.M. Nu poate fi vorba de colaborare cu partide sau grupări izolaţioniste, strident naţionaliste sau practicînd orice alt fel de discurs extremist. În privinţa F.D.S.N.–ului, nu poate fi vorba de o colaborare cît vreme această formaţiune nu se delimitează clar de "tovarăşii de drum" antireformişti care au susţinut candidatura d–lui Iliescu. Nu din vreun fel pueril de ostilitate, ci fiindcă o colaborare al cărei preţ ar fi renunţarea la propriul program nu serveşte nimănui. Ori crezi în ideile tale, şi atunci aştepţi pînă le poţi aplica, ori nu crezi în ele, şi atunci eşti oportunist, nu om politic. Nu e nimic abscons în asta, ci doar un elementar bun simţ.

C.D.R. îşi va pune la dispoziţie programul de guvernare?

C.D.R. şi–a publicat programul de guvernare. Dacă vreo altă forţă politică vrea să şi–l asume, rămîne de văzut şi dacă va avea consecvenţa şi oamenii. Un program, nu o reţetă secretă pe care o pui sau nu la dispoziţie, e lucrul cel mai public din lume. Problema e cum, cu ce resurse materiale şi umane, cu ce consecvenţă îl aplici. Partea proastă la un program bun e că nu poate fi aplicat pe felii: ori îl aplici cu totul, ori nu–l aplici deloc. Un program prost nu are această coerenţă. Dimpotrivă. Dar cine vrea să aplice un program prost?

Cum priviţi varianta Mihai Botez prim–ministru?

Ceea ce numiţi dvs. "varianta Botez" e încă o virtualitate. Depinde într–o foarte mare măsură de persoanele care ar fi alături de cunoscutul disident în această aventură (o numesc aşa fiindcă nu cred că electoratul care a votat F.D.S.N.–Iliescu s–a gîndit o clipă că de aici va putea ieşi un guvern Mihai Botez). Şi depinde mai ales de programul asupra căruia ar cădea de acord aceste forţe politice. Şi de poziţia politică a d–lui Mihai Botez. Varianta guvernului de tehnocraţi este subsidiară. După caz, cosmetică. Şi întotdeauna instabilă, în situaţii de criză.

Comentaţi vă rugăm configuraţia actualului Parlament, pretenţia F.D.S.N.–ului de a desemna preşedinţii pentru cele două Camere, structurarea opoziţiei (C.D.R.) în grupuri parlamentare.

Configuraţia Parlamentului este compozită, ceea ce reflectă în bună măsură înseşi incertitudinile electoratului care l–a votat. Ceea ce mi se pare esenţial acum, în ciuda unei persistente impresii întreţinute cu grijă, este faptul că, în Camera Deputaţilor cel puţin, Convenţia Democratică este cu minimum un procent superioară numeric F.D.S.N. Marea artă, de aici înainte, va fi cea a coaliţiilor. Sub acest aspect, faptul că s–au constituit mai multe grupuri parlamentare poate fi extrem de util în viitor. Nu văd nici o dificultate în a avea o opţiune comună în problemele majore, utilizînd în acelaşi timp flexibilitatea pe care o conferă jocul parlamentar. Cît priveşte propunerile F.D.S.N., vreau să cred că e vorba doar de candidaţii pe care îi propune această formaţiune, nu de vreo pretenţie pe care nimic nu ar justifica–o.

Foarte mulţi militanţi ai opoziţiei, prezenţi astăzi în Parlament, sînt bătrîni şi foarte bătrîni. Cum socotiţi că vor face faţă aceşti oameni unui regim parlamentar care se anunţă foarte dur?

Nu cred că impresia dvs. e întru totul justificată. Cred că media de vîrstă a celor două Camere e normală într–o cultură care n–a încetat să spună "cine nu are bătrîni să şi–i cumpere". Cît despre rezistenţă... e vorba în genere de oameni care au rezistat la presiuni mult mai greu de suportat decît cele ale activităţii parlamentare; unii dintre ei chiar eroic. Aşa că rămîne de văzut cine va rezista mai bine.

A consemnat
RODICA PALADE

ŞANSA DE GUVERNARE A COMUNIŞTILOR ESTE CRIZA

– Interviu cu dl. NICOLAE MANOLESCU, preşedintele P.A.C. –

Domnule Nicolae Manolescu, ce părere aveţi despre varianta de guvernare Mihai Botez?

Sînt în cunoştinţă de cauză, cum se spune, şi pot afirma că Mihai Botez va fi în România la sfîrşitul acestei săptămîni într–o vizită particulară, prima după alungarea sa de către regimul Ceauşescu. Nu se pune problema ca el să formeze guvernul. Presa din ţară a alimentat acest zvon provenit din surse care nu–mi sînt cunoscute, dar avînd un scop pe care–l pot bănui. Mihai Botez este un om inteligent şi lucid. Sîntem prieteni de ani buni. Ne cunoaştem perfect. Cînd era în disidenţă, aici, după scrisoarea deschisă adresată lui Ceauşescu, ne vedeam regulat o dată pe săptămînă. După revoluţie l–am întîlnit de fiecare dată cînd am fost în S.U.A. Ştiu exact ce gîndeşte. În politică este şi un om de meserie, aşa zicînd, care a publicat studii de futurologie. El nu poate accepta să conducă un guvern inspirat de preşedintele Iliescu şi sprijinit eventual de F.D.S.N. Repet, nu se pune problema să accepte, chiar dacă i se propune. Mihai Botez va pleca din România după o şedere de trei sau patru zile, tot aşa cum va veni joi 22 octombrie: ca un particular.

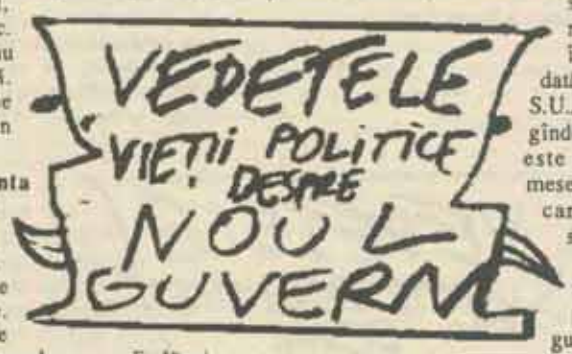

Credeţi că dacă C.D.R. şi F.S.N. vor refuza colaborarea în viitorul guvern, criza prin care trece România se va accentua, ajungîndu–se eventual la necesitatea unor alegeri anticipate?

Aproape sigur că se va accentua criza. Aproape sigur că **nu** vor fi alegeri anticipate. Capacitatea comuniştilor de a guverna în situaţii de criză este imensă şi dovedită de toată istoria lor. Tocmai acolo unde este criză, comuniştii au şansa de a deţine puterea. Normalitatea nu le convine şi nu le surîde. Vorbesc despre ea din motive ideologice. E o pură demagogie.

Refuzul de colaborare cu F.D.S.N.–ul nu va fi interpretat de dl. Iliescu ca o poziţie antinaţională a C.D.R.? Nu va fi un nou prilej pentru preşedintele ţării de a afirma că el singur îşi asumă răspunderea într–un moment dificil pentru ţară?

Şi ce dacă va fi interpretat aşa? Nimeni şi nimic nu–l poate împiedica pe dl. Iliescu să–şi dea în petec ca hermeneutul nostru naţional. Cînd un preşedinte în funcţie şi un candidat cu şanse, cum era dl. Iliescu în timpul vizitei–fulger de la Cluj, la finele campaniei electorale, afirmă că s–a pierdut clauza fiindcă România n–are destui bani ca să–i cumpere pe congresmenii americani, la ce bun să mai speri în inteligenţa şi onestitatea interpretărilor d–lui Iliescu? Dl. Iliescu a rămas la modul de gîndire comunist din anii '50, cînd politicienii americani erau ţinta atacurilor presei comuniste mondiale, fiind zugrăviţi ca nişte arghirofili nenorociţi, gata a–şi vinde conştiinţa pe un pumn de dolari. N–are absolut nici o importanţă ce va spune dl. Iliescu despre refuzul C.D.R. de a colabora cu F.D.S.N.

P.A.C.–ul a contribuit atît la campania parlamentară a C.D.R., cît şi la cea prezidenţială. Puteţi preciza concret în ce a constat această contribuţie?

Noi am avut peste tot în ţară echipe de campanie active şi energice. Din păcate, n–a existat o sincronizare bună la nivel C.D.R. Acolo unde am folosit echipele noastre, campania a fost foarte eficace. Dau exemplul Timişoarei şi al Sibiului. Între altele, desigur. Oamenii noştri au mers peste tot în judeţe, de mai multe ori, cu maşini pe care au montat gigafoane şi au strîns oamenii la întîlniri sau au făcut pur şi simplu propagandă. Au tipărit şi răspîndit sute de mii de fluturaşi. Au lipit afişe în valoare de patru milioane de lei (numai cele pentru C.D.R., care au fost de două tipuri, în tonuri albastre şi pe hîrtie lucioasă). În jurul d–lui Constantinescu s–au grupat, aş zice, spontan, între tururile de scrutin, cîţiva dintre membrii P.A.C. pricepuţi în astfel de lucruri (dr. Nae Constantinescu, cel care a condus campania P.A.C. la locale, a fost de la început în staff–ul domnului Emil Constantinescu, urmat de dl. Alexandru Popovici, vicepreşedinte P.A.C., devenit director de campanie prezidenţială, de d–na Mona Musca, membru al Comitetului Naţional P.A.C., responsabilă cu raporturile cu mass–media şi alţii).

Ce au P.A.C.–ul şi preşedintele său să–şi reproşeze în privinţa eşecului C.D.R. în alegeri? Cît din procentele pierdute şi le asumă P.A.C.?

Ne putem reproşa o anumită lipsă de rutină în negocieri, care a făcut jocul unora dintre liderii P.N.Ţ.C.D. Am pierdut locuri numeroase în Parlament în favoarea unor oameni care erau net inferiori celor propuşi de noi. Poziţiile slabe pe liste ale oamenilor noştri au condus la diminuarea motivaţiei lor de a face campanie. Rezultatul a fost o campanie anemică în multe judeţe. Am greşit şi prin lipsa iniţiativei. Trebuia să luăm mai repede pe cont propriu atît concepţia campaniei, în general, cît şi aceea a afişelor şi lozincilor. I–am lăsat să se desfăşoare pe unii care habar n–aveau de ce trebuie făcut şi cum trebuie făcut. Personal îmi reproşez că n–am negociat suficient de energic şi de abil spre a nu risipi şansele unora dintre cei mai buni membri ai P.A.C. Faţă de ei mă simt în primul rînd vinovat.

Cum s–au negociat locurile pentru Parlament în cadrul C.D.R.? Pe ce s–a bazat obţinerea de către P.N.Ţ.C.D. a 54% din mandatele C.D.R.?

Locurile s–au negociat pe baza propunerilor venite din judeţe (în fiecare judeţ a existat o C.D.R. locală, formată din partidele existente acolo) şi totodată pe baza unei grile care stabilea proporţionalitatea (în funcţie de număr de filiale şi de membri). P.N.Ţ.C.D. a obţinut în Parlament peste jumătate din numărul locurilor C.D.R. ca urmare, mai degrabă, a ştiinţei dovedite în negociere de către liderii săi decît ca urmare a forţei partidului în teritoriu. Şi cu asta am spus totul, ba chiar ceva mai mult, lăudîndu–le negociatorilor P.N.Ţ.C.D. abilitatea.

A consemnat
OANA ARMEANU

NU VREM SĂ FACEM FIGURAŢIE ÎN GUVERN

– Interviu cu dl. CORNELIU COPOSU –

Deşi nu doresc ca acesta să fie subiectul discuţiei, v–aş întreba totuşi cum priviţi retroactiv campania parlamentară şi ce aveţi de spus despre criticile care i se aduc în prezent?

Criticile sînt în mare parte nişte răbufniri cu aspect sentimental, care nu corespund realităţii. Putem găsi multe motivaţii pentru a reproşa lipsa unei campanii electorale bine organizate şi sistematic conduse, dar nu acestea sînt motivele principale ale semieşecului în alegeri. Există nişte cauze obiective: în primul rînd lipsa mijloacelor materiale, financiare şi de transport, iar în al doilea rînd, acţiunea nocivă desfăşurată de Televiziunea Română care a deservit opoziţia şi care a făcut direct sau indirect campanie pentru formaţiunea politică guvernamentală. În al treilea rînd, deşi alegerile au decurs în aparenţă civilizat şi fără iregularităţi flagrante, au existat totuşi două fenomene care au dus la diminuarea rezultatelor Convenţiei. Mă refer la listele speciale şi la buletinele de vot nule.

Şi totuşi nu aveţi nimic de reproşat propriei campanii electorale şi Convenţiei pentru insucces?

Nu spun că această campanie electorală a fost perfect organizată. Pe lîngă lipsurile de care am pomenit, a mai existat şi reticenţa candidaţilor de a se deplasa în mediul rural şi de a face propagandă.

La cine vă referiţi? Mai precis, la ce formaţiune?

La acei competitori de mandate care şi–au văzut asigurate candidaturile şi care n–au mai considerat că sînt obligaţi să facă şi campanie electorală, lăsînd această sarcină exclusiv în grija structurilor organizate ale partidelor care aveau filiale în toate localităţile ţării. Avem aici nenumărate reclamaţii de genul acesta. Sigur că nu este cazul să se facă acum, post factum, reproşuri. Nu avem, din păcate, timpul necesar să abordăm acest subiect în detaliu...

D–le Coposu, tocmai aţi ieşit de la o şedinţă a Convenţiei Democratice, urmînd ca peste o jumătate de oră să aibă loc întîlnirea de la Cotroceni cu dl. Iliescu. Ce anume s–a hotărît în cadrul C.D.R. privind funcţia de prim–ministru şi viitorul guvern?

Concluzia la care s–a ajuns este recomandarea de defalcare a organizării structurii parlamentare de discuţiile legate de guvern. Sînt două chestiuni diferite. Din punctul de vedere al intenţiei de participare la guvern, toate formaţiunile din Convenţie au fost de acord să nu participe la un guvern format de F.D.S.N. şi partidele extremiste, ci să–şi exercite rolul de opoziţie constructivă.

Ce părere aveţi despre varianta unui guvern de tehnicieni?

Ar fi deplasat să ne gîndim acum la un guvern de tehnocraţi. Acesta a fost valabil pînă acum. Pentru perioada post–electorală mi se pare o aberaţie să se recurgă la un asemenea guvern. N–ar mai avea justificare alegerile, în urma cărora a ieşit un partid majoritar. Acesta are **dreptul** şi **obligaţia** să constituie guvernul, pentru a satisface exigenţele electoratului care l–a votat.

Deci în cazul în care dl. Mihai Botez (sau altă persoană independentă) va fi propus ca prim–ministru, C.D.R. se va opune?

Cred că se va opune la orice formare a unui guvern de tehnocraţi.

Indiferent de cine va fi condus?

Indiferent. Se va opune principial. Fiindcă, principial, noi trebuie să avem un guvern rezultat din alegeri.

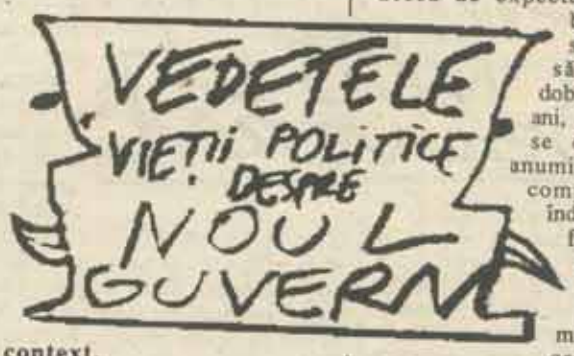

În acest context, nu există posibilitatea ca C.D.R. să fie acuzată din nou de neasumarea responsabilităţii?

Convenţia este dispusă să–şi asume responsabilitatea guvernării dacă i se dă posibilitatea să guverneze într–adevăr, avînd la dispoziţie toate pîrghiile puterii. Guvernul are nevoie de structurile administrative, de structurile de informaţie, de o Curte Constituţională obiectivă, de un Consiliu al Audiovizualului, pentru că altfel se poate trezi sabotat, începînd de la structurile imediat subalterne guvernului pînă la funcţionărime. Iar pentru a guverna trebuie un program. Nu se poate guverna pe temeiul unui program la care te–ai opus şi pe care nu–l accepţi. Condiţia asumării responsabilităţii guvernării ar fi posibilitatea punerii în aplicare a programului nostru. Nu vrem să facem figuraţie.

Credeţi că se va ajunge la un blocaj din cauza C.D.R.?

Convenţia nu va bloca formarea guvernului. Dimpotrivă. Sîntem dispuşi să lăsăm F.D.S.N.–ul să guverneze fără nici un obstacol, ca să–şi pună în aplicare propriul program. Vom exercita însă de pe poziţia opoziţiei constructive o cenzură a tuturor măsurilor legislative care nu corespund intereselor poporului şi tendinţei de democratizare a instituţiilor fundamentale ale statului.

A consemnat
ANDREEA PORA

ATITUDINEA PE CARE MI–O ASUM ESTE DE EXPECTATIVĂ

– Interviu cu dl. CAIUS TRAIAN DRAGOMIR –

D–le Caius Dragomir, ce părere aveţi în legătură cu posibila evoluţie a României în următorii patru ani?

Este absolut sigur că apar dificultăţi, care în eventualitatea unei alte opţiuni ar fi fost mai mici. Aceasta nu înseamnă că trebuie să configurăm destinul României ca închis, fie şi pentru o perioadă limitată. Vorbim cu toţii de schimbare. Trebuie ca această schimbare să înceapă însă chiar cu oamenii politici care au vorbit despre ea. Stau şi mă întreb în ce măsură dl. Iliescu va putea da la o parte acele elemente care l–au determinat către o poziţie de tip conservator. Dacă va face acest lucru, atunci există o şansă pentru România. Ar trebui ca schimbarea omului politic Ion Iliescu să fie reală, sinceră şi clară şi apoi să fie vizibilă şi acceptată.

Cu un parlament în care au pătruns şi partide extremiste, de dreapta şi de stînga, cum consideraţi că ar putea fi evitată o posibilă instabilitate guvernamentală?

Atitudinea principală pe care mi–o asum este aceea de expectativă, în acelaşi timp binevoitoare, dar critică şi severă. Există motive ca să credem că, odată dobîndită autoritatea pe patru ani, un preşedinte ar putea să se detaşeze eventual de anumiţi susţinători care să–l compromită sau care să îndrepte ţara într–o direcţie fără ieşire. În ceea ce priveşte o forţă politică mai largă, rezervele mele sînt încă şi mai mari, pentru că este mai greu să întrevezi o schimbare la astfel de oameni cu obişnuinţe de tip conservator. Aici va interveni relaţia dintre acest partid, care este partidul unei persoane de fapt, şi persoana care îl conduce. Va trebui să aibă loc o delimitare clară între susţinătorii compromiţători. Un exemplu istoric ar fi cel al Mareşalului Antonescu, care ar fi putut fi singurul capabil să scoată România din încurcătură. Lucrurile nu trebuie însă luate ca atare. Această ruptură nu trebuie să ducă spre dictatură, ca în cazul lui Antonescu, ci spre democraţie. Personalitatea lui Antonescu era la vremea aceea mai atrăgătoare, dar şi mai periculoasă decît aceea a lui Ion Iliescu. La un moment dat, un lider politic trebuie să se detaşeze de cei care l–au susţinut. Într–o perspectivă mai îndepărtată, democraţia se va realiza, paşii se văd. S–a spus mult în presa din ultimele zile că însuşi faptul că preşedintele a fost supus unei analize critice foarte amănunţite este un progres, dar şi o primejdie. În cazul unei evoluţii dictatoriale, acest lucru poate avea consecinţe grave. Vă amintiţi cum s–a răfuit Hitler cu cei care–l criticaseră în perioada ce s–a plasat în jurul alegerilor din '33 pînă în momentul cînd a devenit şef al statului. Comparaţiile şchioapătă, dar primejdia există. Dacă e să fac o prognoză cu titlu personal, cred că preşedintele Iliescu nu este înclinat spre dictatură. Un punct de susţinere pentru conservatori, da. Dar ca să văd în el un dictator, nu sînt înclinat. Sub raportul acesta, el s–a aflat dintotdeauna deasupra poziţiei sale politice. De asta depinde în fond rolul pe care–l vor juca mişcările extremiste în relaţiile cu FDSN–ul.

Credeţi mai curînd că se va putea realiza un guvern de largă coaliţie naţională, aşa cum a sugerat preşedintele Iliescu, sau unul de tehnocraţi cu un premier independent, aşa cum a prefigurat preşedintele FDSN, Adrian Năstase?

Cred că nici una, nici alta nu este o soluţie. Sigur că este nevoie de un efort naţional conjugat, dar nu neapărat în guvern, pentru că un guvern trebuie să aibă o anumită coerenţă, pe care direcţii politice foarte diferite nu–l pot asigura. Deci nu văd cum tendinţa care va fi evidentă, sper, în parlament, de acţiune conjugată, de coerenţă naţională, să se poată manifesta chiar în acţiunea guvernamentală de detaliu. Pe de altă parte, nu cred în guverne de tehnicieni, pentru că guvernele de tehnicieni funcţionează bine într–o perioadă în care opţiunile politice au fost aşezate. O criză apare la un moment datorită unei politici monetare deficiente. Guvernul de tehnicieni primeşte un mandat exact. Or, acest guvern actual trebuie să găsească soluţii politice. Nu este o maliţie de a lăsa totul în seama FDSN. Ei trebuie să–şi ia această răspundere. Noi putem să–i sprijinim. Problema nu trebuie înţeleasă ca o ruptură. N–au decît apoi să se succeadă mai multe guverne. Însă sinonimul pentru independenţi, într–o astfel de perioadă de tranziţie, pentru mine este foarte clar. Ei se numesc oportunişti şi nimic altceva. Sau politicianişti. A crede într–un consens naţional realizat într–o cooperare euforică, între miniştri de toate tendinţele, înseamnă a fi naiv. Un parlament poate să acorde încredere unui guvern de partid sau unei grupări limitate de partide, verificîndu–l şi controlîndu–l. Atunci cînd m–am declarat net în defavoarea opţiunilor economice ale FDSN, nu înseamnă că nu voi vota ca senator al FSN în favoarea unor programe pe care aceştia le–ar propune, pentru a nu le bloca. Atunci cînd vom vedea că rezultatele sînt pozitive, vom continua să–i încurajăm. Dacă ele vor fi negative, îi vom cenzura.

Ce rol ar putea juca partidul dvs., FSN, în viitoarea conducere a României, şi ce poziţie va adopta în privinţa chestiunilor esenţiale: ritmul reformei, privatizarea etc.?

În primul rînd, cred că lucrul cel mai important pe care l–a făcut FSN–ul chiar în campania electorală, cu toată diminuarea de suport electoral, inclusiv cu un suport electoral insuficient pentru mine în postura de candidat la alegerile prezidenţiale, a fost într–un anumit fel atins. Şi anume să introducă un nou tip de discurs politic în România, care să combine în acelaşi timp opţiunea politică fermă cu profesionalizarea tehnică. Dacă ar fi să reiau campania electorală, aş relua–o sub aceeaşi strategie. Toate partidele au oferit modalităţi de cheltuire a banilor, numai FSN–ul a oferit şi modalităţi de cîştigare a lor. Sigur, vom ţine ca reforma să fie rapidă. Privatizarea trebuie făcută într–un anumit mod, adică trebuie începută cu întreprinderile rentabile, fapt ce l–am evidenţiat şi în campania electorală. Mi–a făcut plăcere să–l aud apoi şi de la dl. Constantinescu şi apoi şi de la dl. Iliescu. Simpla idee că s–a greşit cu privatizarea începută cu întreprinderi nerentabile pentru a fi rentabilizate, ceea ce nu este cazul, şi de a se începe cu ceea ce e rentabil, pentru a se rentabiliza apoi celelalte din sistemul proprietăţii de stat, mi s–a confirmat. Ca partid de sine stătător, sîntem al doilea, dar în acelaşi timp sper să reprezentăm şi o paradigmă pentru viaţa politică. Partidul Liberal preia ideea de eliminare a urii şi răzbunării, opţiunile noastre de politică externă sînt discutate, conceptul de capitalism este introdus de mine în această campanie şi apoi face obiectul tuturor anchetelor. Iată deci că ni se datorează minimum 5 sau 6 noţiuni politice–cheie, esenţiale.

A consemnat
CATRINEL CĂDERE

THEODOR STOLOJAN

NU EXISTĂ SITUAŢIE FĂRĂ IEŞIRE

Din conferinţa de presă de la Guvern, 15 octombrie 1992

❑ Guvernarea şi schimbarea guvernelor e şi o chestie de educaţie în perioada asta. Lumea trebuie să vadă că vin şi alţi oameni la putere. Şi ceea ce trebuie făcut în România în perioada de tranziţie nu ţine atît de culoarea politică a guvernelor, cît de logica inerentă a tranziţiei de la un sistem totalitar bazat pe ceea ce dvs. cunoaşteţi, la un sistem bazat pe preponderenţa proprietăţii private.

❑ Nu este nici o problemă şi nu s-a pus problema confiscării valutei. Nu avem de ce confisca valuta, pentru că avem finanţare externă deschisă. Există valută pentru agenţi economici care doresc să facă importuri... Alta este problema, care trebuie înţeleasă însă şi de exportatori. La ora actuală, cursul de schimb este foarte stimulativ pentru exportatori. Nu putem fi însă de acord cu practica unor exportatori care, avînd disponibilităţi valutare în conturi, îşi lasă furnizorii neachitaţi, îşi lasă obligaţiile faţă de buget, faţă de fondul de şomaj neachitate... Deci îi bagă şi pe alţii în necazuri, dar păstrează disponibilităţile valutare. Ceea ce trebuie să facem aici nu este confiscarea valutei (aşa ceva în România nu se va mai întîmpla, chiar dacă peste cîţiva ani regimul valutar al României va trebui să fie la fel ca regimul valutar al oricărei ţări), este să cerem Ministerului Economiei şi Finanţelor şi Băncii Naţionale de a întări controlul pe respectarea legilor şi chiar disciplina financiară. Ai datorii, trebuie să-ţi plăteşti datoria...

❑ Economie de piaţă fără democraţie există în lume. Se pare însă că democraţia fără economie de piaţă nu poate funcţiona! A fost cazul Coreei de Sud, a fost cazul Chile. Dar, pentru ţările foste socialiste, aceste judecăţi nu sînt valabile. Pentru ţările foste socialiste nu există decît o singură alternativă: de a lupta şi pentru democraţie şi pentru economie de piaţă. Fiindcă altfel nu funcţionează. Altfel trebuie să te reîntorci, să faci un regim autoritar. Nu zic totalitar, ci autoritar, extrem de autoritar (cum a fost şi în Chile şi în Coreea de Sud). Şi să promovezi economia de piaţă pe o perioadă de cîţiva ani, în care cel care îndrăzneşte să aducă deşeuri în ţară – cum a fost cazul la noi – **dispare**. Şi după cîţiva ani, cînd consideri că această economie de piaţă şi-a constituit toate instituţiile, revii şi dai drumul la ceea ce se cheamă democraţie, cu vot, alegeri ş.a.m.d. La noi şi în toate ţările foste socialiste aşa ceva nu e însă posibil. Şi atunci, la noi, mersul înainte nu poate fi decît mersul simultan: al democraţiei şi al economiei de piaţă. Şi de aici, concluzia logică: economia de piaţă nu poate fi întemeiată decît pe libertate.

❑ Preşedintele ţării este o chestiune de instituţie de stat, FDSN-ul este un partid... Nu trebuie amestecate...

❑ Viaţa m-a făcut să nu umblu după aprecieri. Eu am avut o treabă de făcut aici, am venit, am încercat să o fac şi am făcut-o în măsura în care am putut. Şi consider că nu are de ce să-mi fie ruşine pentru ceea ce am făcut. Eu, faţă de mine, sînt convins că am făcut ceea ce trebuia să fac.

❑ Eu nu cred că aici cineva poate face din nou centralism. E ceea ce populaţia a respins în decembrie '89. Dar de anumite probleme şi în anumite momente trebuie să te ocupi... Păi, dacă nu m-aş ocupa acum de grîu în mod centralizat, la ora actuală s-ar fi putut să nu avem pîine. Şi de grîu mă voi ocupa în continuare în mod centralizat. Sigur, dvs. vorbiţi despre alte centralizări, dar eu nu cred că e posibil aşa ceva.

❑ Nouă nu ne trebuie credite de 10 miliarde, pe care să le consumăm aici fără nici un rezultat. Facem o datorie externă care să ne permită să dăm o şansă economiei de a se redresa. Şi să dăm o şansă populaţiei acestei ţări. Consider că e o crimă politică să schimbi acest curs al economiei. Şi mai e un aspect: cînd te duci cu mîna întinsă, pentru că nu ai altă şansă – pentru că eu nu pot şi guvernul ăsta nu poate lăsa populaţia fără pîine –, şi ceri "Daţi-mi 100 de dolari, că altfel nu pot trăi de pe o zi pe alta", capacitatea de negociere a celui care face aceasta este scăzută. Cînd te duci însă şi soliciţi un credit pentru un proiect de restructurare sau pentru o dotare cu echipamente, ai o capacitate de negociere puternică pentru că cel care vrea să-şi vîndă utilajele este interesat şi el. Sînt mulţi interesaţi să vîndă în România, o ţară cu un miliard de dolari în conturile unităţilor economice şi aproape fără datorii. Şi atunci poţi negocia.

❑ Este evident că la noi, în această perioadă de tranziţie, fenomenele infracţionale au crescut. Poţi să faci o asemenea acţiune, ca aceea propusă de preşedintele Iliescu, ca pentru o perioadă de şase luni, sau cît a spus dînsul, să

iei nişte măsuri excepţionale în sensul (bănuiesc) de concentrare de forţe pentru a stăvili fenomenele infracţionale. Însă două două lucruri pot rezolva problema: 1. Continuarea reformei, care reduce ceea ce sistemul prezent generează, favorizarea corupţiei şi specula care înfloresc în instabilitate. Ceea ce se petrece în orice ţară în timp de rupturi, de război. 2. De a sprijini, de a da logistica necesară forţelor de ordine, justiţiei şi procuraturii.

❑ Nu sînt de acord şi nu pot fi de acord niciodată cu acel specialist care din cauza omului politic renunţă la specialist şi devine un măscărici, încercînd să argumenteze din punct de vedere al specialităţii interesul politic de moment. L-am studiat cu atenţie pe profesorul Madgearu – pe care îl consider unul din marii economişti ai României şi un mare om politic. Niciodată acest om nu a sacrificat specialitatea lui economică în favoarea unui interes politic de moment. Adică să prezinte lucrurile deformat pentru că aşa îi cerea interesul politic de moment al cîştigării unei campanii electorale. Aş vrea să dau un singur exemplu, pe care l-am mai făcut public: au propus unii să îngheţăm salariile, să îngheţăm cursul, să îngheţăm preţurile pe nu ştiu cît, pe vreo 18 luni ş.a.m.d. Şi eu le-am răspuns aşa: "Domnule, e foarte frumos ceea ce spuneţi dvs. şi este realizabil. Dar atunci va trebui să vă căutaţi alte slujbe, pentru că slujbele pe care le aveţi în prezent nu mai funcţionează cu concepţia pe care vreţi să o puneţi în practică. Funcţionează cu slujbele din trecut". Asta nu înseamnă că ei erau rău intenţionaţi. Nu. Dimpotrivă. La noi, tragedia este împărţirea, de parcă poţi să împarţi viaţa în da şi nu, în alb şi negru: ăştia sînt cu reforma, ăştia sînt împotriva reformei, nu le amestecăm. Viaţa nu este aşa.

❑ Eu nu pot să mă schimb după cum bate vîntul! România nu e în situaţia Italiei: se schimbă guvernele, dar economia merge. România este într-o situaţie delicată, trebuie mereu împinsă reforma.

❑ Eu am comportamentul meu, din prima zi în care am intrat în cîmpul muncii. Un comportament care poate fi probat de oricine dintre cei cu care am lucrat şi care înseamnă a-ţi face întotdeauna munca aşa fel încît să nu-ţi fie ruşine de ceea ce faci. Şi, vă repet, în regimul trecut aveam un hobby care se chema "cum rezolvă alte ţări aceleaşi probleme". Şi în al doilea rînd am o anumită înţelegere a omului cu care discut. Şi chiar dacă uneori pare insensibilitate, niciodată nu disprefuiesc omul din faţa mea, chiar dacă mă enervează. Pentru că am trecut prin multe în viaţă. Am trecut şi prin perioade din care mi se părea că nu există nici o ieşire, nu mai puteam dormi noaptea de griji... Şi atunci am învăţat un lucru simplu: şi anume că nu există situaţie fără ieşire. Nu există situaţie în care să ai dreptul să capitulezi. În acest an – recunosc – am învăţat că înainte de a te băga într-o situaţie, trebuie să vezi cum poţi ieşi din ea. De asemenea, am o disciplină care provine din munca în Ministerul Finanţelor şi care înseamnă să-ţi fixezi cu claritate obiectivele, să ai întotdeauna o marjă, o rezervă de acţiune, să încerci să nu fii singur cînd lupţi. Cel mai rău lucru este să lupţi singur.

❑ De asemenea, cunosc tipologia funcţionarului public român, pentru că am trecut prin toate funcţiile posibile ale administraţiei publice – începînd de la economist simplu, şef serviciu, director adjunct, director, destituit din director, făcut inspector general, consilier al ministrului, prim-adjunct al ministrului, ministrul Finanţelor, preşedintele ANP-ului. Şi nu că am trecut prin ele, ci am lucrat cot la cot cu ei de foarte multe ori. E destul de dificil să vă spun toate elementele care m-au ajutat să parcurg acest an. Deci, un om care vă pot spune că s-a pregătit aproape o viaţă pentru a face faţă unui an. Sigur, mi-am văzut tot timpul de treabă, dar niciodată nu mă gîndeam că o să fiu pus într-o asemenea situaţie.

CONFERINŢE DE PRESĂ

"F.D.S.N.-ul – un fel de «frumoasa fără corp»"

Conferinţa de presă a d-lui Emil Constantinescu, 14 octombrie 1992

❑ În concepţia d-lui Emil Constantinescu, alegerile au oferit o radiografie a situaţiei politice româneşti: electoratul nostru rămîne sfîşiat între spaima de viitor şi teama de stagnare, restul problemelor, cum ar fi cea naţională, venirea moşierilor etc., nefiind percepute decît ca artificiale ❑ Pentru că nu se pot defini (încă) ideologic, partidele politice sînt însă obligate acum să se pronunţe în chestiuni ca: **reformă/stagnare; democraţie/autoritarism; moderaţie/extremism** ❑ În acest context, o situaţie curioasă prezintă F.D.S.N.-ul, partidul cîştigător (un fel de "frumoasa fără corp") care s-a definit, pînă acum, doar ca un grup de interese în jurul d-lui Iliescu. După doi ani şi jumătate de "nedefiniri", după un partid-guvern (F.S.N.-ul), F.D.S.N.-ul apare azi ca un partid-preşedinte ❑ Convenţia Democratică urmează, după alegeri, un proces normal de reaşezare. Partidele politice componente vor constitui grupuri parlamentare separate în funcţie de propria ideologie. Convenţia Democratică va rămîne însă o arie largă pentru partidele şi asociaţiile civice care susţin democratizarea ţării. Dl. Emil Constantinescu nu crede că C.D.R. se va destrăma ❑ În comparaţie cu mai '90, alegerile din acest an au arătat că opoziţia s-a întărit, iar fosta putere s-a diminuat. Noutatea o constituie "afirmarea" partidelor extremiste, a căror intrare în parlament dl. Constantinescu o socoteşte utilă tocmai pentru că, în acest fel, vor fi obligate să se definească ❑ **(R.P.)**

" Dl. Stolojan este independent de interesele naţiunii române"

Conferinţa de presă a P.U.N.R. din 19 octombrie a.c. nu a adus aproape nimic în plus faţă de cea care a urmat la Cluj Convenţiei Naţionale, cu excepţia unor afirmaţii voit şocante ale d-lui Gheorghe Funar, proaspătul preşedinte al partidului, din care redăm cîteva: ❑ Se pare că nu din cauza scumpirii hîrtiei şi-a anunţat **Evenimentul zilei** reducerea tirajului, ci pentru că presupunerile domniilor lor cu privire la PUNR nu s-au adeverit. ❑ Într-un stat de drept, declaraţia unui prim-ministru pentru perioada guvernării se face în faţa Parlamentului şi nu în faţa ziariştilor. Probabil d-l Stolojan, fiind independent de interesele naţiunii române, are impresia că în felul acesta şi-a încheiat perioada mandatului, cînd a gestionat dezechilibrele din economia naţională şi pe altele le-a înmulţit sau le-a amplificat. ❑ Îi spuneam d-lui preşedinte Iliescu că în cazul în care va fi tot aşa de tolerant faţă de UDMR-işti, riscă să aibă cîţiva concurenţi în ţară, cîţiva preşedinţi de regiuni autonome maghiare. ❑ U.D.M.R. e deocamdată în aripa stîngă, dar în parlament va ajunge la mijloc, între PUNR şi PRM. ❑ U.D.M.R. îşi numără zilele. În viitoarea lege a partidelor politice practic nu va mai exista, fiind un partid anticonstituţional. Nu are sens să începem o colaborare cu el, din moment ce nu va mai exista peste cîteva luni. ❑ Pastorul Tőkés, în loc să fie la Gherla, era azi la Cotroceni. ❑ Pînă acum, U.D.M.R. a făcut jocul P.U.N.R.-ului, ne-a dat apă la moară, ne-a lansat şi ne-a întreţinut în cursa prezidenţială (am ajuns pe locul trei), ne-a lansat şi-am ajuns al treilea partid politic din România, practic primul partid, pentru că celelalte două sînt fronturi. ❑ Reprezentanţii presei ne-au sprijinit foarte mult în campania prezidenţială şi parlamentară, P.U.N.R.-ul a dispus de toată mass-media internă şi internaţională, fără a avea nici măcar un ziar propriu.**(O.A.)**

IDEEA

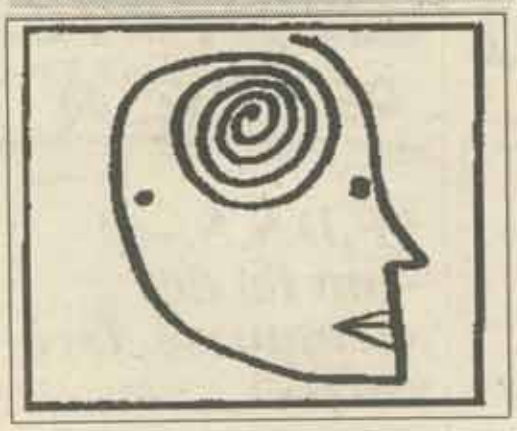

Mihai Botez

MIHAI BOTEZ

O CARTE NECESARĂ *)

❑ O istorie a "creşterii şi descreşterii" comunismului în Europa de Est ❑ "Reinventarea politicii" în Europa de Est ❑ Rezultatul presiunii celor-fără-de-putere asupra structurilor totalitare ❑ Adevărata nouă distribuţie a puterii ❑ Punctul de vedere al istoricului militar ❑ O nouă victorie a etnocraţiei ❑ Riscul repetării greşelilor altora şi fondul comun de suferinţă est-european sub comunism ❑

❑ Varietate, acurateţe şi bogăţie de informaţii

"Autor de extraordinară erudiţie, Vladimir Tismăneanu reuşeşte remarcabil în încercarea de explicare a originii şi dinamicii unuia dintre cele mai importante evenimente ale secolului: căderea regimurilor comuniste din Europa de Est", scria de regulă extrem de rezervatul R. Lourie în influentul ziar "The Washington Post" la 14 iunie a.c., comentînd ultima carte a politologului născut în România, "Reinventing Politics: Eastern Europe from Stalin to Havel", The Free Press, 1992. Şi exigentul cronicar adăuga: "Cititorul serios, interesat în prezentarea şi analiza modului în care acest eveniment din nefericire încă nedesăvîrşit s-a produs în fiecare ţară în parte, nici nu are nevoie de altă lucrare în afara celei de faţă (...), aproape enciclopedică în densitate (...) şi destinată a rămîne una dintre cărţile de referinţă ale istoriei Europei de Est în secolul XX". Am puţine de adăugat la elogiile distinsului comentator: şi i-aş reproşa poate numai faptul că, recenzînd cartea lui V. Tismăneanu odată cu ultimul volum de eseuri politice ale Václav Havel, le pune pe amîndouă sub titlul "Speranţe şi orizonturi **slave**" (subl. ns.); oricum, nici România, nici Ungaria, nici Germania (de Est) şi nici Albania nu sînt chiar de tot slave, nu-i aşa? Astfel de nuanţe nu au reprezentat însă decît arareori "puncte forte" ale analizelor occidentale; şi este cu atît mai remarcabil faptul că unul dintre comentatorii americani ai fenomenului comunist şi post-comunist ce **nu** face niciodată astfel de erori este fostul student al Universităţii din Bucureşti, V. Tismăneanu...

Într-adevăr, ceea ce impresionează în primul rînd la volumul "Reinventing Politics" este varietatea, acurateţea şi bogăţia informaţiei pe care se bazează această extrem de bine scrisă istorie a "creşterii şi descreşterii", cum ar zice cronicarul, comunismului în Europa de Est. Surse diverse şi aproape niciodată citate laolaltă – de la documente guvernamentale comuniste şi post-comuniste pînă la interviuri inedite cu disidenţi necunoscuţi publicului – sînt explorate cu probitate şi integrate cu profesionalism, susţinînd cele cinci teme ale cărţii, menţionate în introducere: istoria aşezării comunismului în Europa de Est, creşterea societăţii civile – în viziunea autorului, esenţialul factor destabilizator al ordinii totalitare, triumful celor numiţi odată de V. Havel "fără de putere" – respectiv, descrierea anului revoluţionar 1989, dificultăţile cu care sînt confruntate noile şi firavele democraţii şi tensiunea crescîndă dintre democraţie şi etnocraţie, după V. Tismăneanu crucială în evoluţia post-comunismului. Sîntem deci în prezenţa unei serioase lucrări de post-comunismologie comparată, de orientare preponderent istoristă, scrisă de pe poziţii făţiş anti-comuniste şi destinată în primul rînd informării corecte a cititorului occidental de atîtea ori rătăcit în hăţişurile, cum să le spun, slave ori mai puţin slave ale comunismului ne-sovietic de chiar entuziaşti comentatori improvizaţi. Şi mă tem că detaliile inedite şi citatele semnificative sînt selectate cu atîta artă încît se vor găsi în viitor colegi tentaţi să menţioneze, de pildă, o opinie disidentă citînd direct sursa (totdeauna indicată corect) lui V. Tismăneanu – o obscură revistă disidentă, astăzi dispărută, la care nu ar fi ajuns însă niciodată singur – şi uitînd să adauge, cum cere etica ştiinţei, "citat de...". În afara impactului direct al acestei cărţi în lumea specialiştilor ar trebui să ne aşteptăm astfel şi la o influenţă indirectă, mediată – desigur nedreaptă faţă de sîrguinţa politologului născut în România, dar nu mai puţin importantă decît ceea ce se măsoară după standardele obişnuite ale recenzării şi citării directe. Cantitatea de nume, opinii şi fapte puse pentru prima oară în circulaţie în literatura ştiinţifică americană de acest volum, ca şi drumurile de informare şi documentare pe care le sugerează, sînt desigur cele ce îndreptăţesc calitatea de producţie "enciclopedică", cum scrie "The Washington Post", unei lucrări destinate succesului durabil, şi nu numai de stimă.

Un volum de densitatea şi întinderea celui ce face obiectul însemnărilor de faţă nu poate fi nici măcar sumar prezentat, darămite şi discutat, pe spaţiul limitat al unui articol de ziar. Mă voi mărgini deci să menţionez numai acele cîteva aspecte ce îmi par mai interesante pentru cititorul român.

❑ Problemele tuturor ţărilor post-comuniste

În primul rînd se cuvine relevată pledoaria indirectă, dar cu atît mai eficientă, pentru tratarea nediscriminatorie şi unitară a problemelor **tuturor** ţărilor post-comuniste, fără a apela la noi şi discutabile regrupări şi ierarhizări. Cu instinctul său pentru cuvînt şi metaforă, V. Tismăneanu sugerează încă din subtitlul cărţii sale că toate relele Europei de Est **de la Stalin vin**: şi că ţări cu istorii şi tradiţii atît de diferite ca Polonia, Germania, Cehoslovacia, Ungaria, România, Bulgaria ori Albania, colonizate după al doilea război mondial de ocupantul sovietic, s-au văzut unite prin accident într-un acelaşi destin nefericit. Cele peste patru decenii de opresiune comunistă impusă de la Răsărit nu au putut însă trece fără urmări; şi volumul "Reinventing Politics" surprinde tocmai trăsăturile generale ce permit tratarea unitară a acestei zone geografice şi istorice atît de pestriţe fără a-i ignora artificial diferenţele. Citind cronica lui V. Tismăneanu, cititorul occidental nu are sentimentul că România, de pildă, a fost şi rămîne "cu totul altceva" decît Polonia ori Ungaria: şi în instalarea prin forţă a ordinii comuniste, şi în funcţionarea acesteia, ca şi în încercarea societăţii de a se elibera de totalitarismul comunist, acest cititor va descoperi şi punctele comune, adesea neglijate de alţi comentatori, nu numai deosebirile pe care le ştie toată lumea. Disidenţi ca Paul Goma (în România) şi Pavel Kohout (în Cehoslovacia), mişcări ca Alianţa Civică (în România) şi Forumul Civic (în Cehoslovacia) ori lideri politici ca N. Manolescu (în România) şi V. Klaus (în Cehoslovacia) apar astfel în analogii pentru prima dată argumentate coerent. Şi, în această perspectivă cîştigată, încercarea de reîmpărţire (a cîta oară?) a nefericitei Europe de Est – prin redescoperirea subită a unei unitare şi mai civilizate Europe Centrale, căreia sora mai mare din Vest ar urma să-i acorde un tratament preferenţial, şi deci prin marginalizarea **de facto** a "restului" balcanic ce include şi România – apare, realist, mai degrabă ca pragmatic justificată strategie **politică** destinată maximizării profitului ce poate fi tras din actuala conjunctură europeană decît ca necesară şi justiţiară reparaţie **istorică** şi **culturală**, cum încearcă să ne convingă atîtea eminente condeie de la Praga ori Budapesta. Cartea lui V. Tismăneanu promovează astfel cu succes cauza românească în S.U.A. într-o vreme în care aceasta are mai mult ca niciodată nevoie de sprijin inteligent şi realist.

În al doilea rînd, trebuie subliniat punctul de vedere extrem de bine marcat din care se prezintă "reinventarea politicii" în Europa de Est: V. Tismăneanu se aşază de la început de partea "celor fără de putere" şi le urmăreşte, cu expresia sa, "triumful". Este, desigur, un punct de vedere cu totul justificat – şi deosebit de aproape inimii mele, ca şi a multor cititori ai revistei "România literară". Dar nu este şi unicul teoretic posibil. Forţînd comparaţia, aş spune că, respectînd strict acelaşi inventar de fapte, se obţin relativ diferite descrieri ale bătăliei de la Waterloo dacă aceasta este privită cu ochii eroului lui Stendhal, simplu luptător zăpăcit de manevre pe care nu le înţelege, cu ochii strategilor francezi învinşi ce cred că au ratat "de puţin" victoria ori cu ochii generalilor aliaţi învingători convinşi că strategia aleasă nu putea decît triumfa: iar istoricii militari de astăzi, cu detaşarea pe care le-o dă timpul şi profesiunea, ar vedea mai degrabă aici şiruri de manevre, pe care le-ar putea justifica din punctele de vedere diferite ale adversarilor, evaluînd a posteriori şi consemnînd rezultatele. La fel, căderea regimurilor comuniste din Europa de Est poate fi prezentată, cum face atît de atrăgător V. Tismăneanu, din punctul de vedere al azi-învingătorilor atunci-fără-de-putere, probabil şi din punctul de vedere al celor ce au avut şi au pierdut puterea şi, teoretic, şi din punctul de vedere al interacţiei continue dintre învingători şi învinşi, alternînd continuu punctele de vedere, cum ar face istoricul militar.

❑ România era încă comunistă la 18 iulie 1991

Dezvoltarea coerentă a unui **singur** punct de vedere rămîne evident cea mai confortabilă: şi, scriitor înnăscut, V. Tismăneanu dezvoltă cu virtuozitate scenariul său, unitar şi omogen, ce se citeşte cu interesul cu care se urmăreşte un roman poliţist – e drept însă că "fără suspans", deoarece sfîrşitul este cunoscut, şi, în perspectiva lui, toate detaliile nu par decît să se lumineze reciproc în descrierea unui marş triumfal, necesar şi previzibil. Coerenţa şi farmecul nu sînt însă neapărat semne ale soliditaţii, în sensul în care Papini scria odată că fortăreaţa este negaţia confortului. Dificultăţile interpretării realiste a unor situaţii atît de diferite ca acelea legate de căderea regimurilor comuniste în Europa de Est din punc-

tul exclusiv de v
celor fără de put
din chiar textul
referă la victoria
marea primului g
după Ialta a Eur
moderat reformist
ralism; dimensiu
ale revoluţiei "a
de catifea" di
Forumului Civic;
dictatu[illegible] lui Tod
Rom[illegible]a şi Fr
reîncarnare a p
M. B.) (...)"(p.
Tismăneanu urm
occidental, aşa cu
superficial că, s
ţări din Europa d
nistă la 18 iulie 1
Dar este sigur c
vedere exclusiv a
de putere, astfel
noi şi riscante ie
politice ale Euro
mărind vulnerabil
de schimbătoare.
omogenitate s-ar
celor fără de put
puteri politice – e
existenţa unei disc
politice, reprezentînd
organizarea de alegeri libe
mul comunist şi dau celor pi
de a se exprima politic. În ac
fi, de pildă, anul în care **toat**
niste pînă în 1989, au găzduit
tatea mondială le-a conside
politică generată de astfel d
mente de analiză decît cele
distincţii de tipul co
totalitarism/democraţie. Ştim
demers. Căci, desigur, nu cit
buie să i se explice ce însean
depolitizate de decenii şi gu
grup" ale obedienţei faţă d
înfruntat opoziţiile ce încearc
avut puterea în competiţia c
păstreze... Dar mă tem că ci
greu astfel de nuanţe şi, în lip
distincţii şi etichete sugerate
cepte – ca acelea ce constat
România '91, Bulgaria '91 or
greu ne vom putea apoi dezbă

❑ O schimbare a s

Poate fi însă depăşită tirania u
schimbării scenei politice – şi
fără de putere asupra adversari
de dezbatere teoretică.
celor-fără-de-putere (societ
celor ce au-avut-şi-au-pierd
sînt din familia punctelor de
adversarilor încleştaţi în bătăli
să simulez şi punctul de veder
al aceleiaşi bătălii. În această
mului în Europa de Est este
celor-fără-de-putere asupra
urmarea comportamentului mu
aveau puterea şi au cedat-o
emanciparea "societăţii civile"
nu şi analizată) şi evoluţia elit
scris mult despre nemulţumire
chiar superficial occidentaliza
gică prin pierderea încreder
convingător descrisă chiar de
lui carte "Mizeria utopiei", ş
pedestră a frustrării pilotului
maşina sa demod[illegible] este vin
manţei şi o vrea [illegible]ocuită, s
competiţia la care se
"Gorbaciovismul" ilustrează
S-a urmărit însă mult mai pu
amintite au operat asupra co
comuniste, contribuind la "a
imaginăm un scenariu ce i
Punctul de pornire este insecu
găsit la sfîrşitul anilor '80 el
Est, în condiţiile în care,
Gorbaciov, din raţiuni ce fac
analişti, se arată hotărît să re
menţinerea regimurilor de
URSS. Conştiente şi de propr

edere al triumfului politic al
re transpar indirect, de pildă,
ntroducerii: "Această temă se
electorală a Solidarității și for-
ivem ne-comunist în istoria de
opei de Est; sfîrșitul iluziilor
și tranziția Ungariei către plu-
ile domestice și internaționale
abile" est-germane; "revoluția
Cehoslovacia și victoria
rezirea Bulgariei și răstumarea
Jivkov; **revoluția furată din**
ntul Sa rii Naționale ca
rtidului comunist (subl. ns.,
XV-XVI). Nu cred că V.
ăreşte să sugereze cititorului
m poate apărea unui observator
re deosebire de toate celelalte
Est, România era încă comu-
991, cînd scria el aceste rînduri.
, într-adevăr, din punctul de
triumfului **politic** al celor fără
de interpretări, generatoare de
arhizări și poate chiar divizări
ei de Est, rămîn de neevitat,
itatea analizei unei realități atît
în paranteză fie zis, un plus de
putea obține dacă prin triumf al
re nu s-ar înțelege **transferul**
are, printre altele, presupune și
utabile alternative nu morale ci
credibil pe cei fără de putere –
, ce neagă **de fapt** totalitaris-
ă atunci fără de putere dreptul
easta perspectivă, anul 1991 ar
e țările Europei de Est, comu-
primele alegeri pe care comuni-
at libere (după Ialta) – scena
alegeri reclamînd alte instru-
rin care operam tradiționalele
munist/anti-comunist ori
agur slăbiciunile unui astfel de
torului "României literare" tre-
ină "alegeri libere" în societăți
vernate încă de reflexele "de
putere, și ce greutăți au de
i să-i reprezinte pe cei ce n-au
u cei ce au avut-o și vor s-o
ătorul occidental înțelege mai
a lor, va fi tentat să opereze cu
le repertoriul-standard de con-
deosebiri fundamentale între
Cehoslovacia '91 – de care cu
a...

cenei politice

ui **unic** punct de vedere asupra
anume, cel al triumfului celor
lor lor? Iată un interesant punct
Punctul de vedere al
atea civilă), ca de altfel și al
t-puterea (elitele comuniste),
vedere fundamental opuse ale
. Pentru simetrie, am să încerc
e al istoricului militar, cronicar
perspectivă, căderea comunis-
desigur și rezultatul presiunii
structurilor totalitare, dar și
i degrabă neașteptat al celor ce
aproape fără luptă. Pe lîngă
, ar trebui astfel descrisă (dacă
elor comuniste în anii '80. S-a
a acestor elite, birocratizate on
te – de la debusolarea ideolo-
ii în utopia egalitară, atît de
V. Tismăneanu în mai vechea
pînă la enervarea din familia
de curse ce crede că exclusiv
ovată de mediocritatea perfor-
pre a-și rezerva oricînd șansele în
ede nevoit să participe.
clar, socot eu, această derută.
în modul în care nemulțuminile
nportamentului real al elitelor
nul revoluționar 1989". Să ne
în vedere aceste elemente,
ritatea neașteptată în care s-au
itele comuniste din Europa de
la Kremlin, reformistul M.
încă obiect de controversă între
nunțe la folosirea forței pentru
ip sovietic instalate în afara
ia lor nelegitimitate istorică și

politică – alta decît cea conferită de ocupanții sovietici –, ca și de pierderea garanțiilor sovietice, elitele comuniste din țările satelite Moscovei încearcă să-și găsească singure ieșiri onorabile din situația creată – ca renunțarea la monopolul puterii politice păstrat de peste patru decenii și acceptarea de principiu a reformei economice, probabil cu speranța nu numai a supraviețuirii fizice, ci și a utilizării conjuncturii spre a-și asigura drumul spre alte forme ale puterii – ca aceea economică, acum posibilă într-o economie în confuză tranziție spre o incipientă economie de piață. Asistăm, astfel, la o **schimbare** a scenei politice: **de la monopolul puterii celor-cu-putere, la o împărțire a puterii**, între cei ce au avut puterea și cei ce, pentru prima oară în patru decenii, fără să fi avut vreodată puterea, se văd – mai degrabă neașteptat, cum mărturisesc mai toți cei ce s-au văzut propulsați pe scena publică, de la polonezul B. Geremek la cehul V. Havel – în situația de a participa la viața cetății. Este însă evident că numai imaginea **noii scene politice** spune destul de puțin despre adevărata nouă distribuție a puterii, dacă luăm în considerare și celelalte forme de putere născute de colapsul dictaturii comuniste. Schimbarea de structură a scenei politice – a puterii la care se referă în eseul său V. Havel – este deci și rezultatul modului în care cei pînă acum fără de putere, ajunși prin revoluție să împartă puterea politică, oferă adversarului ce a abandonat lupta o ieșire onorabilă din scena politică – ca, de pildă, deschiderea spre scena economică, seducătoare prin avantajele pe care le oferă în toate societățile în ritualul tranziției. Acolo unde o astfel de ieșire a fost, în mod tacit, asigurată, scena politică s-a schimbat mai rapid și cu mai puține pierderi; acolo unde prevalează spiritul de revanșă, cei ce au avut puterea politică, speriați nu numai de pierderea privilegiilor, ci și de perspectiva răfuielilor, nu părăsesc voluntar ultimele arme, devenite de apărare, și scena politică rămîne blocată cu urmările economice și sociale previzibile. Configurația post-comunistă a scenei politice este deci, aparent paradoxal, rezultatul interacției dintre cei-ce-au-avut-puterea și cei-ce-nu-au avut-o – ori fără de putere –, ca și de capacitatea **ambilor** parteneri de a se înțelege și, pînă la un punct, de a coopera, spre binele general. Din punct de vedere **structural**, analiza acestei scene ar trebui apoi să țină seama nu numai de factori mai degrabă decorativi decît substanțiali – ca personalitatea liderului-simbol post-comunist –, ci și de **distribuția reală** a puterii post-comuniste: căci, cel puțin teoretic, în societăți fără instituții democratice și cu aparate de stat imposibil de înlocuit peste noapte, este greu de distins între puterea formală a funcției și puterea ei reală, și lideri anti-comuniști pot patrona societăți nu mai puțin comuniste decît lideri numai ne-comuniști. Iar din punct de vedere al **comportamentului**, configurația scenei politice post-comuniste depinde, după părerea mea hotărîtor, de capacitatea societății civile, cu atîta greutate încropită sub dictatură, de a impune politicieni și lideri apți a se descurca în condițiile democrației pluraliste pe care, de regulă, n-au avut cum s-o cunoască din experiență proprie, pentru care nu au fost antrenați și pentru care nici cadrul politic – electoratul – nu a fost defel pregătit: căci, cu toții crescuți **de** și **pentru** dictatură, cetățenii Europei de Est – elite comuniste și disidenți, ca și "majoritatea tăcută" ce s-a arătat atît de convingător anti-comunistă – se văd antrenați într-un joc nou, cu reguli ce par stranii, ca acelea ce domină artificiala și toleranta democrație pluralistă. Cu o comparație poate ușor forțată, aș zice că ne găsim ca în prezența unui lot de sportivi antrenați să joace fotbal, pe neașteptate puși să joace handbal: desigur, unii dintre ei se descurcă mai bine decît alții în noile condiții, ne putem imagina și fotbaliști care devin excelenți handbaliști, după cum nu am fi surprinși dacă am afla că există excelenți posibili handbaliști care n-au jucat niciodată fotbal, și care ar trebui invitați din tribune pe teren. Dar, în mod realist, este de așteptat ca, cel puțin din punct de vedere tehnic, primele partide de handbal să nu fie chiar exemplare... Comparația ne poate ajuta să înțelegem mai ușor, prin analogie, haosul de pe scena politică post-comunistă, ca și comportamentul bizar al multor vechi și noi actori: și nu vom fi poate atît de surprinși să vedem foști comuniști ce respectă surprinzător de bine regulile noi ale jocului democratic, ca și foști anti-comuniști ce nu par totdeauna în largul lor în acest joc, după cum vom înțelege și că anti-comunist, ne-comunist ori "fără de putere" sub totalitarismul comunist nu înseamnă obligatoriu convertit la valorile democrației jeffersoniene, și că, deci, mult doritul "transfer de putere" și "triumf" marchează mai degrabă un nou și greu început decît victoria libertății asupra intoleranței și oricărei, vechi și noi, forme de despotism.

❑ Formula spirituală a lui V. Tismăneanu cere metafore și personificări

După cum se observă din aceste sumare note, punctul de vedere al istoricului militar pare destul de deosebit de cel al suporterului drumului către triumf al celor fără de putere. Desigur, și aici apar dificultăți de interpretare unitară a anului revoluționar 1989: și analistul convertit la acest punct de vedere va fi din nou forțat să scoată în evidență caracterul insolit al revoluției române, în care elita comunistă, de mulți ani emancipată de Moscova, pare să fi reacționat mai degrabă prin rezonanță cu celelalte elite din Europa de Est, ca urmare a acelui "efect de domino" atît de citat de comentatorii occidentali, și sub presiunea nu atît a unei societăți civile împiedicate să prindă contur și să-și promoveze lideri articulați, cît a unei confuze exasperări populare anti-ceaușiste. În tratarea globală a Europei de Est, însă, diferența dintre această perspectivă și cea exclusiv a "celor fără de putere" îmi părea evidentă. Și, mînat mai degrabă de curiozitate, am încercat să-mi imaginez cum ar apărea cronica sfîrșitului comunismului în Europa de Est privită nu cu ochii pasionatului participant la bătălie, care este desigur V. Tismăneanu, ci cu lentilele și rezervele (mai degrabă plicticoase pentru cititor) ale istoricului militar. Iar rezultatul, cel puțin pentru mine, a fost neașteptat: ipoteticul text astfel construit nu s-ar deosebi prea mult de cel propus de "Reinventing Politics". Talentul îi joacă feste politologului născut în România: ca toți artiștii, V. Tismăneanu pune în frazele sale mai mult decît știe (ori poate chiar vrea) el însuși. Multe din comentariile posibile ale scepticului istoric militar se găsesc, într-o formă ori alta, în acest scenariu formal cantonat într-un singur punct de vedere. Și aceasta, desigur, spre binele textului.

O ultimă observație. Dacă "punctul de plecare" a unei evoluții ce re-politizează Europa de Est este clar – și anume "de la Stalin" –, care este simbolul "recîștigării normalității", cum ar spune N. Manolescu? Formula spirituală a lui V. Tismăneanu cere metafore și personificări – și selecția pe care a operat-o este semnificativă, cred eu, atît pentru crezul său politic, cît și pentru dilemele post-comunismului.

Formal, V. Tismăneanu avea de ales între personalitățile impuse de "triumful celor fără de putere" – și anume, între președintele polonez L. Walesa, președintele Cehoslovaciei V.Havel, președintele Ungariei A. Göncz, președintele României I. Iliescu și președintele Bulgariei J. Jelev (am lăsat la o parte cazul Germaniei de Est, înghițită de Germania de Vest, ca și cazul Albaniei, greu de transformat în simbol pentru cititorul occidental).

La prima vedere, toți aceștia fuseseră instalați prin alegeri pe care comunitatea mondială le-a recunoscut drept scrutinuri reprezentative pentru voința populară, deci toți erau candidați la rolul de simbol. Pe cine să alegi? Probabil că unele variante au căzut "din pomire" – și mă gîndesc, de pildă, ce ar fi înțeles cititorul occidental dintr-un subtitlu ca "De la Stalin la Iliescu"... Probabil că nici subtitluri ca "De la Stalin la Göncz" ori "De la Stalin la Jelev" n-ar fi părut prea grăitoare – cu toată înțelegerea resemnată a cititorului occidental față de numele cu rezonanțe stranii... V. Tismăneanu ar fi putut însă să se gîndească la evoluția "De la Stalin la Walesa": în fond, Solidaritatea poloneză este cea care, cu sprijinul Papei, a produs prima mare breșă în ordinea totalitară comunistă, iar liderul ei, electricianul laureat al premiului Nobel, devenit președinte ales al Poloniei, reprezintă într-adevăr triumful "celor fără de putere" și rămîne de mulți ani simbolul eliberării de sub opresiunea comunistă. Populistului-militant Walesa i-a fost însă preferat, drept emblemă a reinventării politicii, rafinatul intelectual disident V. Havel, teoretician al unei variante ad-hoc de rezistență pasivă a celor-fără-de-putere în fața agresiunii totalitare. Opțiune justificată nu numai de mai degrabă elementare rațiuni retorice – ce mizau pe succesul de public al unei viziuni liniare ce arată cum cei fără-de-putere triumfă pînă la urmă –, ci intim acordată idealismului romantic al lui V. Tismăneanu. Bănuiesc nu numai că politologul născut în România se simte spiritual mai aproape de moralistul profund democrat Havel decît de charismaticul (și poate, în viitor, chiar "etnocraticul") Walesa, ci că, prin selecția operată, își făcea drum speranța că vom asista într-o Europă de Est purificată prin suferință nu numai la o simplă **redescoperire** a acelei politici cu manipulările și spectacolele pe care le știm cu toții – și care, după propria-i și repetata-i mărturisire, îi repugnă lui Havel –, ci la o **(re)inventare** a unui sistem de gestiune a treburilor publice în care participarea și guvernarea să capete noi valențe, în perspectiva unei noi sinteze dintre valorile morale și exigențele acțiunii.

... Sînt astfel de speranțe cu totul îndreptățite? Cînd scriu aceste rînduri, agențiile internaționale de presă anunță, aș spune, în terminologia lui V. Tismăneanu, o nouă victorie a etnocrației – dezmembrarea Cehoslovaciei și, cel puțin temporar, ieșirea din scena publică tocmai a celui ce personifica re-inventarea politicii în generoasa viziune a lui V. Tismăneanu, și anume V. Havel. Dar va ieși Havel oare și din conștiința și prețuirea noastră? Oare la viitoarea sa ediție "Reinventing Politics" va avea nevoie de un nou subtitlu, mai grăitor pentru cititorul occidental? Răspunsurile nu sînt ușor de dat: și, ca orice carte bună, cartea lui V. Tismăneanu se arată astfel a cuprinde mai multe neliniștitoare întrebări decît confortabile răspunsuri...

❑ Șansa românilor de a-și înțelege condiția și oportunitățile

Versiunea românească a acestei lucrări de excepție nu îmi pare numai binevenită, ci și imperios necesară. Aparent paradoxal, cititorul român nu se arată mai informat decît cel

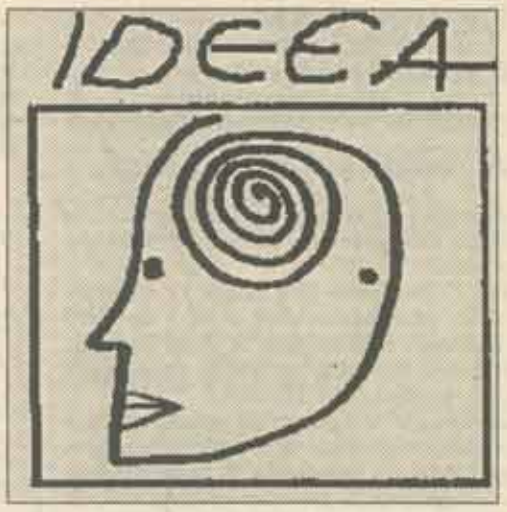

Vladimir Tismăneanu

american asupra istoriei și realităților vecinilor săi de nefericiri din Europa de Est: iar presa din țara sa, urmînd telegramele agențiilor internaționale și poate prea adesea numai interese partizane, îi vorbește mai degrabă despre alegerile din Filipine decît, să zicem, despre dezbaterile asupra privatizării din parlamentul polonez, cu argumentele pro și contra ale tuturor participanților la discuții. O carte ca "Reinventing Politics" arată cititorului român că nu numai el a suferit de pe urma comunismului, că nu numai el are greutăți acum și că situația sa, ca și a liderilor săi – pe care îi susține ori îi critică –, nu este fundamental diferită de cea întîlnită la vecinii de destin.

Această lărgire a orizontului istoric și politic este de mai multe ori benefică. Ea ar trebui să sporească, în primul rînd, capacitatea de învățare și adaptare socială. Românii sînt invitați astfel să-și fructifice nu numai propria lor experiență istorică și politică, ci să utilizeze și învățămintele ce pot fi trase din tristele experiențe fraterne. Riscul repetării greșelilor altora ar trebui astfel să scadă. În al doilea rînd, cunoașterea fondului comun de suferință est-european sub comunism ar trebui, cel puțin teoretic, să întemeieze istoric acea solidaritate și înțelegere de care un continent aflat sub presiunea devastatoare a vechi și noi tribalisme concurente are atîta disperată nevoie. În sfîrșit, într-o perspectivă istorică și politică mai largă, însăși realitatea românească poate căpăta accente și semnificații pe care cantonarea exclusivă și încruntată în propria noastră imagine nu ne-ar îngădui-o, referindu-se nu numai la propriul său trecut și la necazurile prezente, ci și la istoria și suferințele vecinilor, românul capătă șansa de a-și înțelege și **altfel**, mai puțin sentimental și mai realist, condiția și oportunitățile. Și poate astfel își va găsi mai repede steaua care să-i călăuzească pașii.

Santa Barbara, California
Iulie 1992

---

*) Însemnări pe marginea cărții lui Vladimir Tismăneanu, ***"Reinventing Politics: East Europe from Stalin to Havel"***, The Free Press, 1992.

Dr. ing. DAN CĂPĂŢÎNĂ
membru în Comitetul Naţional al Partidului Alianţei Civice

DE CE AM PIERDUT?

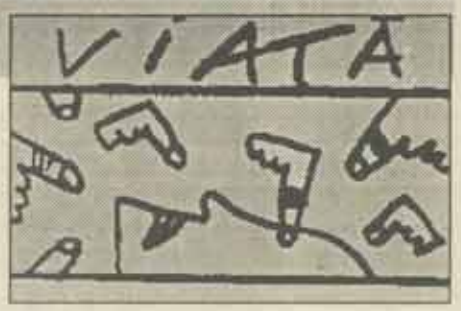

Această analiză nu reprezintă poziţia oficială a PAC, chiar dacă o bună parte a membrilor comitetului său naţional împărtăşesc multe din punctele de vedere exprimate aici. Analiza are un pronunţat spirit critic şi autocritic; ea se înscrie în practica partidului nostru privind abordarea principalelor fenomene economice, sociale şi politice caracteristice societăţii româneşti actuale.

Alegerile s-au încheiat. Consternarea oamenilor lucizi este generală; ea însă nu foloseşte nimănui.

Din 22 Decembrie 1989 pînă în 11 octombrie 1992, prin faţa ochilor noştri, mai întîi copilăroşi, apoi miraţi şi în sfîrşit îngroziţi, Puterea a făcut să se perinde cu o repeziciune uluitoare afitea scene incredibile.

În orice stat cu o democraţie matură, existenţa numai a cîtorva dintre ele ar fi condus la căderea guvernului şi a preşedintelui. Şi totuşi, după doi ani şi jumătate de guvernare neocomunistă, ne vedem în situaţia de a o lua de la capăt. Unde, cînd şi cît am greşit pentru a rămîne singura ţară europeană în al cărei parlament se vor auzi din nou vocile slugoilor celui mai abject comunism imaginat vreodată, comunismul defunctului şi totuşi încă prezentul tovarăş Nicolae Ceauşescu?

Am fost implicat, pînă la un moment dat, în procesul decizional al PAC. De pe această poziţie şi pe baza unei analize critice a ceea ce deţin ca informaţie directă, încerc să formulez cîteva din cauzele eşecului dureros pe care-l resimţim cu toţii:

1. Diletantism politic şi juridic în întocmirea actului de constituire a Convenţiei Democratice

Formarea CDR a răspuns unei cerinţe politice majore: unirea principalelor forţe care luptau pentru instaurarea în România a unei democraţii autentice. Din păcate, lipsa unui protocol cuprinzător care să răspundă multiplelor probleme pe care această unire le ridica a avut consecinţe grave asupra modului de manifestare ulterioară, atît a Convenţiei în ansamblu, cît şi a formaţiunilor politice componente.

Printre altele, acest protocol trebuia să stipuleze în mod clar: a) statutul de observatori pentru organizaţiile apolitice din componenţa Convenţiei (AC, AFDPR, UMRL, Solidaritatea Universitară, România Viitoare, Asociaţia 21 Decembrie etc.) ; b) criteriile pe baza cărora se vor stabili procentajele de participare pe liste comune a candidaţilor diferitelor partide în alegerile parlamentare; c) statutul UDMR, precum şi disponibilitatea Convenţiei de a coopta alte partide etnice; d) interdicţia avansării oricărui tip de revendicări din partea unor partide care părăsesc Convenţia.

2. Părăsirea Convenţiei de către PNL

Această decizie politică a conducerii PNL a reprezentat o lovitură dată întregii opoziţii. Iată cîteva din efectele acestui demers: a) pierderea credibilităţii electoratului în stabilitatea şi unitatea opoziţiei; b) imposibilitatea de a se trage foloase electorale de pe urma sciziunii FSN; c) întărirea propagandei partidelor naţionaliste prin preluarea de către acestea a falsului argument liberal, prin care se încerca justificarea actului lor ca o reacţie la politica antinaţională dusă de UDMR ca membru al Convenţiei; d) frustrarea opoziţiei de cel puţin 4-5 procente în alegerile parlamentare, rezultate din însumarea celor pierdute efectiv de PNL prin nedepăşirea pragului de 3% cu cele suplimentare pe care le-ar fi adus Convenţiei prestigiul şi experienţa fostului şi sper viitorului PNL renăscut.

3. Prezenţa insuficientă în viaţa politică preelectorală a Partidului Alianţei Civice, în raport cu potenţialul de simpatie de care dispunea la înfiinţare

La 15 noiembrie 1990, Alianţa Civică reuşea să mobilizeze milioane de oameni din majoritatea marilor oraşe ale ţării.

La 27 septembrie 1992, PAC, născut din această mişcare plină de speranţă, a reuşit "performanţa" de a fi reprezentat în noul parlament într-o proporţie de 4%, adică în marja de reprezentare a partidelor din a doua linie valorică.

Fără a intra în dezbaterea problemelor interne ale partidului, trebuie totuşi menţionate cîteva din cauzele majore care au generat această stare de fapt, respectiv: a) nedefinirea clară a orientării politice şi ideologice a partidului, fapt care a dat naştere la tot felul de speculaţii din partea adversarilor săi. Departamentul politic al PAC nu a prezentat Comitetului Naţional nici o propunere în acest sens; b) lipsa unor structuri de partid care să permită realizarea conexiunilor necesare atît pe orizontală (între departamente similare ale altor formaţiuni din interiorul sau exteriorul Convenţiei), cît şi pe verticală (centru-filială-subfilială); c) lipsa experienţei politice (mai ales a celei de culise) a unora din factorii de decizie ai partidului, în raport cu cea a unor partide mai vechi (PNŢCD, PSDR etc). Procedurile de desemnare a candidatului la preşedinţie, precum şi ale întocmirii listelor comune pentru alegerile parlamentare sînt doar cîteva exemple în acest sens.

4. Sciziunea dintre Alianţa Civică şi Partidul Alianţei Civice

Această sciziune s-a manifestat public cu ocazia desemnării candidatului unic la preşedinţie, dar ea are rădăcini mult mai adînci: a) a lipsit PAC de aportul filialelor AC în pregătirea şi conducerea campaniei electorale; b) a dezlănţuit o adevărată campanie de presă "pro" şi "contra" acestei decizii a Alianţei care nu a făcut decît să slăbească opoziţia în însăşi unitatea ei; c) a reprezentat un handicap serios pentru candidatul Convenţiei la preşedinţie.

5. Procedura inadecvată de desemnare a candidatului unic al Convenţiei în alegerile prezidenţiale

Modul de desfăşurare a desemnării candidatului a avut efecte negative în lupta electorală, datorită următoarelor cauze: a) întîrzierea nejustificat de mare în anunţarea candidatului unic. În ţări ca SUA, cu un electorat mult mai pregătit politic şi care beneficiază de o reţea mass-media puternică şi independentă, candidaţii pentru funcţia supremă în stat sînt desemnaţi de cele două mari partide cu aproape un an înaintea alegerilor; b) lipsa de transparenţă a procesului de desemnare prin care s-a creat impresia, în parte falsă, a manipulării voturilor; c) lipsa de reprezentativitate a unora dintre electori, desemnaţi de formaţiuni mai mult sau mai puţin "fantomă"; d) confundarea în reprezentările mentale ale multora dintre electori a propriilor exigenţe faţă de viitorul candidat cu cele ale adevăratului electorat, adică cele 16 milioane de alegători; e) obligarea candidaţilor, tocmai ca o consecinţă a punctului anterior, de a face unele declaraţii fără acoperire sau realism politic, declaraţii speculate apoi pe bună dreptate de adversari în campania prezidenţială.

6. Strategia greşită a CDR pe termen scurt: perioada preelectorală

O analiză succintă a acestei strategii pune în evidenţă o serie de erori printre care îmi permit să semnalez: a) CDR nu a folosit impactul psihologic produs asupra electoratului de victoria parţială în alegerile locale; b) CDR nu a sesizat la justa valoare situaţia critică în care se găseau susţinătorii aripii Iliescu în primăvara acestui an. În loc de a-şi uni forţele cu cele ale FSN-ului (singurul partid care s-a luptat efectiv pentru programarea alegerilor în prima parte a anului), Convenţia s-a complăcut într-o tactică de aşteptare care i-a fost pînă la urmă fatală. Carenţele de organizare internă (nu se "negociaseră" încă viitorii parlamentari), precum şi inerţia specifică oricărei conduceri bătrîne explică în parte această mare eroare tactică. A nu se uita că în această bătălie Convenţia ar fi avut de partea ei, pe lîngă FSN, şi guvernul Stolojan; c) unii membri marcanţi ai Convenţiei au dat dovadă de un comportament lipsit de logică politică în procesul de elaborare şi adoptare a legii electorale. Astfel, parlamentarii PNŢCD şi PSDR (ultimii luînd probabil în considerare o eventuală destrămare a Convenţiei) au pledat pentru coborîrea pragului de reprezentare în Parlament de 5%, cum propusese iniţiatorul legii, la valoarea actuală de 3%. Aceasta a făcut posibilă pătrunderea în actualul parlament tocmai a partidelor de

FUNDAŢIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ

ÎMPREUNĂ CU

UNIVERSITATEA WARWICK – MAREA BRITANIE

OFERĂ BURSE-POSTUNIVERSITARE pentru:
❑ obţinerea diplomei: Master of Arts, Master of Business Administration, Master of Education, Master of History, Master of Laws, Master of Science;
❑ a unui titlu superior prin activitate de cercetare: Doctor of Philosophy, Master of Philosophy, Master of Arts, Master of Science, Master of Laws.
Toate la Universitatea Warwick din Marea Britanie.
Durata burselor este de 1, 2 sau 3 ani, în funcţie de specialitatea aleasă. Data începerii cursurilor este 4.10.1993.
Criterii de eligibilitate a candidaţilor:
1) absolvenţi pînă în octombrie 1993 ai unei instituţii de învăţămînt superior din România într-unul dintre domeniile enumerate mai sus pînă în octombrie 1992;
2) o foarte bună cunoaştere a limbii engleze (scris, citit, vorbit);
3) vîrsta de maximum 35 ani împliniţi pînă la 4 octombrie 1991;
4) să nu fi susţinut încă doctoratul la o altă universitate;
5) să nu fi beneficiat de alte burse de studiu în străinătate.
Dosarul de selecţie trebuie să cuprindă:
1) formularele de înscriere corect şi atent completate în două exemplare (formularele sînt puse la dispoziţie la sediile Fundaţiei din ţară);
2) copii după diploma universitară şi foaia matricolă traduse în limba engleză şi legalizate;
3) două scrisori de recomandare de la profesori care au îndrumat sau examinat lucrarea de diplomă (traduse în limba engleză);
4) un certificat de atestare a cunoştinţelor de limba engleză (dacă este cazul). Ulterior aceste cunoştinţe vor fi verificate printr-un test special (IELS sau TOEFL);
5) un "curriculum vitae" menţionînd studii speciale, premii, concursuri cîştigate, publicaţii.
❑ Dosarele trebuie completate în limba engleză (cele incomplete nu vor fi luate în considerare).
❑ Candidaţii sînt rugaţi să specifice pe plic numele programului: "Universitatea Warwick"

Data limită de primire a dosarelor este 19 noiembrie 1992.
Primirea dosarelor pentru selecţie se face la oricare din Fundaţiile Soros din ţară:
❑ BUCUREŞTI: Calea Victoriei 133, CP 22-196, cod poştal 71102, telefon/fax: 50.63.25
❑ TIMIŞOARA: Piaţa Operei 2, et. 3, cod poştal 1900, telefon/fax: 96/13.61.94
❑ IAŞI: Bulevardul Copou 19, CP 1356, Oficiul poştal 6, telefon: 98/14.72.41, fax: 98/14.71.00
❑ CLUJ: Str. Galaxiei 1 A, CP 73, 3400 Cluj.

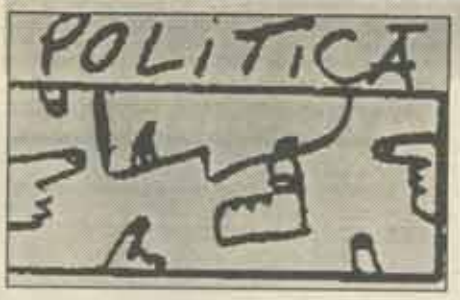

orientare naţionalist-comunistă (PSM şi PRM); d) Convenţia a promovat o politică nerealistă în pregătirea campaniei electorale şi organizarea alegerilor.

Desfăşurarea corectă a alegerilor locale atît din punct de vedere al procesului de votare, cît şi din cel al numărătorii şi centralizării voturilor a adormit vigilenţa opoziţiei (cred că acesta a fost şi unul din obiectivele ascunse urmărite de Putere în aceste alegeri); numai astfel se poate explica totala dezorganizare a Convenţiei la unele centre de votare, lipsa unor reguli clare de comportare a reprezentanţilor ei, felul în care au fost întocmite şi neautentificate de preşedinţii secţiilor de votare procesele verbale care urmau a fi centralizate de Convenţie etc. Toate acestea au înlesnit – acolo unde a existat intenţia – producerea fraudei, prin care s-a reuşit vicierea rezultatelor alegerilor parlamentare. A nu se uita că un cîştig de numai zece procente din cele 13% voturi anulate în favoarea partidelor reformiste (CDR, FSN) ar fi permis acestora formarea unui guvern de orientare centru-dreapta; e) Convenţia nu a beneficiat de aportul unei echipe proprii de sociologi profesionişti care să prezinte departamentului său strategic informaţii asupra stării reale a electoratului, precum şi reacţiile acestuia faţă de unele iniţiative sau luări de poziţie ale fruntaşilor CDR; f) Convenţia a subestimat din nou rolul covîrşitor pe care-l joacă în arena politică românească o anumită parte a forţelor oculte ale Securităţii susţinute de interese interne sau externe, interese străine celor naţionale.

7. Strategie greşită a CDR pe termen lung

Convenţia n-a reuşit să ofere electoratului o alternativă clară şi coerentă de guvernare. Efectele negative derivate din această situaţie pot fi rezumate parţial în cele ce urmează:

a) Insuficienta aderenţă din partea electoratului urban situat în centrul opţiunilor politice

Prin ieşirea PNL din Convenţie, ca şi prin impunerea nejustificată de către directorul campaniei electorale a unor restricţii de prezentare directă prin mass-media a poziţiilor politice şi mai ales economice ale reprezentanţilor aripii liberale (PAC, PNL-AT), discursul politic al Convenţiei a fost incomplet.

Una din raţiunile înfiinţării PAC a fost aceea de a acapara electoratul unei bune părţi a generaţiei tinere şi mijlocii, compusă din oameni activi şi cinstiţi, preocupaţi în primul rînd de profesiunea lor şi apoi de politic, oameni mai puţin receptivi la discursuri de orice fel, de la cele nostalgice faţă de democraţia interbelică, pînă la cele radicale faţă de totalitarismul comunist trecut şi posibil viitor: segmentul social al societăţii noastre situat în zona "centrului" opţiunilor politice. PAC nu s-a înfiinţat pentru a deveni remorca PNŢCD, adică a acelui partid, din păcate, în flagrantă contradicţie cu platforma sa, datorită atît propagandei Puterii actuale cît şi a profilului şi vîrstei personalităţilor care-l reprezintă, este receptat de electorat la dreapta. PAC nu s-a înfiinţat nici pentru a prelua stindardul social-democraţiei. PAC s-a dorit un partid tînăr, modern şi pragmatic care-şi propune ca principal obiectiv desprinderea totală de structurile comuniste sub toate formele ei vechi sau noi, printr-o politică dinamică şi realistă, bazată pe acceptul şi sprijinul populaţiei productive, îndreptată către o economie de piaţă liberă şi o democraţie lipsită de "originalitate" (FDSN) sau "specific naţional" (PUNR, PRM), adică o democraţie aliniată la standardele lumii occidentale.

Din păcate, aripa liberală a Convenţiei (PAC şi PNL-AT) nu a convins segmentul ei de electorat.

Convenţia a pierdut centrul, lăsîndu-l liber disputei dintre demagogia populistă a FDSN-ului şi intelectualismul aparent puternic profesionalizat al FSN, amendat însă de cetăţeanul lucid prin insuccesul parţial al guvernării Roman-Stolojan.

b) Insuficienta penetrare a Convenţiei în mediul rural

Spre deosebire de partidele de stînga, beneficiare ale unei structuri de activişti, existentă la sate încă din vremea dictaturii, CDR a avut o foarte slabă reprezentare în acest mediu. PNŢCD nu a reuşit să acopere decît parţial unele zone, aportul celorlalte formaţiuni politice din componenţa CDR fiind şi mai neînsemnat. În aceste condiţii, sloganuri aberante legate de moşieri şi monarhie au avut oarecare audienţă în rîndurile unui electorat incredibil de imatur.

Propaganda Convenţiei prin mass-media a fost de asemeni ineficientă, atît datorită calităţii sale scăzute, cît şi pentru simplul fapt că, în lipsa unor contacte directe, efectul procedeelor specifice mass-mediei poate fi resimţit de la un anumit nivel minim al conştiinţei socio-politice al celui care receptează mesajul.

c) Precizarea tardivă a unei poziţii clare a Convenţiei în problema minorităţilor naţionale

Declaraţia de la Cluj a însemnat în sfîrşit o prezenţă fermă a Convenţiei pe terenul sensibil (mai ales pentru Ardealul de Nord), disputat cu înverşunare între PUNR şi UDMR. Din păcate, "jocurile erau deja făcute".

d) Promovarea tacită – mai ales prin identificarea Convenţiei cu PNŢCD – a unor orientări politice care au încă o insuficientă aderenţă în electorat

Printre acestea menţionez: procesul comunismului, restituirea integrală a proprietăţii (pămînturi, fabrici, imobile), restaurarea monarhiei etc. Chiar dacă în platforma-program a Convenţiei aceste obiective nu se regăsesc, propaganda forţelor de stînga, precum şi unele discursuri politice din perioada anilor 1990 ale unor lideri ai PNŢCD şi AFDPR au contribuit la instaurarea unei astfel de imagini în minţile multor oameni.

8. Acapararea Convenţiei de către PNŢCD

Dînd dovadă de o experienţă politică mai îndelungată, liderii PNŢCD au reuşit, cu sprijinul micilor partide-satelit şi al multora din formaţiunile apolitice, să pună în funcţiune în interiorul Convenţiei o adevărată "maşină de vot".

Această maşină de vot a reuşit:

În plan organizatoric: acapararea de către membrii PNŢCD a tuturor pîrghiilor de conducere pe perioada campaniei electorale (preşedinte în exerciţiu al CDR, preşedinţele filialei Bucureşti, directorul campaniei electorale etc.).

În plan politic: obţinerea unui procentaj nejustificat de ridicat pentru candidaţii PNŢCD şi PSDR pe listele comune pentru Parlament, în raport cu numărul şi mărimea filialelor fiecărui partid.

Anulîndu-se protocoalele iniţiale privind procedura de desemnare a candidaţilor în teritoriu (protocoale pentru care Convenţia pierduse două luni preţioase de "dezbateri" aprinse), nominalizarea listelor de candidaţi s-a făcut de la centru, trecîndu-se de multe ori peste voinţa şi realitatea din filiale. Poziţia candidaţilor pe listă a fost "negociată" în abstract, numai pe bază de cifre şi procente de partid, fără a se cunoaşte în majoritatea cazurilor nici personalitatea celor puşi în discuţie.

Efectele acestor stări de fapt au fost dezastruoase, deoarece:

a) forţa de penetrare a Convenţiei a scăzut considerabil prin plasarea pe locuri neeligibile a unor candidaţi aparţinînd generaţiei mature şi care se bucură în teritoriu de prestigiu profesional şi moral, şi aducerea pe primele locuri aproape numai a candidaţilor PNŢCD, aparţinînd generaţiei vîrstnice (în majoritatea cazurilor oameni cu lungi stadii de închisoare, marginalizaţi apoi de puterea comunistă). Aceştia din urmă nu cunosc cu adevărat mecanismele economice şi socio-politice specifice societăţii româneşti actuale, avînd în general un discurs politic (atît ca formă, cît şi în conţinut) prost recepţionat de o bună parte a electoratului.

b) Situaţia creată a permis adversarilor să influenţeze electoratul prin identificarea Convenţiei cu PNŢCD. Or, chiar dacă s-ar aduce unele corecturi datorate fraudelor, este îndeobşte cunoscut şi acceptat în politică faptul că un partid care a obţinut 2% din voturi în alegerile trecute nu poate spera să obţină majoritatea la un interval de numai doi ani şi jumătate.

c) În viitorul parlament opoziţia va fi dominată de aceeaşi imagine a unor oameni vîrstnici, depăşiţi în vigoare şi discurs politic.

9. Implicarea nesatisfăcătoare a intelectualităţii în raport cu importanţa momentului istoric actual

a) Relativa minoritate a intelectualilor care s-au implicat în politică a păcătuit în opinia mea prin aceea că:

– nu s-a înţeles suficient de clar că a fi intelectual, chiar şi de renume, este o condiţie necesară, dar nu şi suficientă pentru a deveni om politic;

– s-a abdicat de către unii prea repede de la ideea conform căreia în momentele cruciale ale istoriei unui popor, cei ce se implică în politică trebuie să se subordoneze integral binelui general;

b) Din păcate, majoritatea intelectualilor români, uitînd de pilda luminoasă a "paşoptiştilor" în momente similare ale istoriei neamului, s-au implicat într-o singură direcţie, desigur deloc de neglijat, dar mult sub cerinţele momentului, cea a criticării perpetue a puterii actuale, precum şi a modului cum reprezentanţii politici ai opoziţiei democratice înţeleg să-şi susţină cauza.

Tocmai acum, mai mult ca oricînd, este necesar a se trece peste toate nemulţumirile şi reproşurile posibile şi, de pe poziţii constructive dar realiste, să se încerce într-un efort general identificarea căilor de redresare a societăţii româneşti.

Acum mai mult ca oricînd este necesară întărirea Convenţiei Democratice.

UNIVERSITATEA CENTRAL EUROPEANĂ

fondată de George Soros
prin cele două colegii ale sale din Praga şi Budapesta
aşteaptă înscrieri pentru anul universitar 1993/94
la programele sale post-universitare în următoarele domenii:

- ❑ ECONOMIE (Colegiul Praga)
- ❑ ISTORIA ARTEI (Colegiul Praga)
- ❑ ISTORIE (Colegiul Budapesta)
- ❑ SOCIETATE ŞI POLITICĂ (Colegiul Praga)
- ❑ STUDII EUROPENE (Colegiul Praga)
- ❑ STUDII JURIDICE (Colegiul Budapesta)
- ❑ STUDII MEDIEVALE (Colegiul Budapesta)
- ❑ ŞTIINŢELE MEDIULUI (Colegiul Budapesta)
- ❑ ŞTIINŢE POLITICE (Colegiul Budapesta)

Limba de predare a universităţii este engleza.

CERINŢE GENERALE:

❑ **Absolvirea unei facultăţi**

(Programele de Istoria artei, ştiinţe juridice şi istorie acceptă şi studenţi în ultimul an.)

❑ **Buna cunoaştere a limbii engleze**

Se acordă burse integrale (care acoperă transportul, cazarea şi masa şi o stipendie lunară) **studenţilor din Europa Centrală şi de Est.**

Celor mai buni absolvenţi ai cursurilor CEU li se vor acorda **burse de studiu în universităţi occidentale**.

Pentru mai multe detalii şi formulare de înscriere vă puteţi adresa în zilele de luni-joi între orele 14.00 şi 17.00 birourilor **FUNDAŢIEI SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ** din:

❑ BUCUREŞTI 71102, Calea Victoriei 133, CP 22-196, telefon 50.63.25

❑ CLUJ 3400, Str. Galaxiei 1A, telefon 95/15.01.63

❑ IAŞI 6600, Bd. Copou 19, telefon 98/14.69.35

❑ TIMIŞOARA 1900, Piaţa Operei 2, etaj 3, camera 317, telefon 96/13.61.94

DANIEL DĂIANU

DINAMICA DEZECHILIBRELOR ŞI TRANZIŢIA (II)

II. Terapia şoc premergătoare tranziţiei

Adesea se acordă prea puţină atenţie condiţiilor iniţiale din economiile în transformare, ceea ce nedumereşte întrucît deosebirile în conţinutul şi rezultatele politicilor de stabilizare aplicate în prezent pot fi explicate şi prin condiţiile iniţiale deosebite. Ţările [9] din regiune au un istoric diferit în perioada planificării de comandă (a comunismului) din punct de vedere al stabilirii controlului direct (reforme parţiale) şi al opţiunilor politicii economice. Aceste istorii diferite explică de ce elementele pieţei (instituţiile) diferă de la o ţară la alta şi, de asemenea, de ce dezechilibrele macro şi micro erau diferite în ajunul Big Bang-ului din 1989.

Astfel, Ungaria este exemplul clasic pentru reformele produse în cadrul sistemului, iar fosta Cehoslovacie se face remarcată prin abilitatea planificatorilor economiei centralizate de a menţine dezechilibrele macroeconomice sub un control relativ. Prin urmare, nu este surprinzător faptul că ambele ţări s-au descurcat mai bine decît restul ţărilor cu programele lor de stabilizare.

În perioada comunismului, România s-a remarcat prin respectarea neabătută a preceptelor staliniste de politică economică, prin izolare, prin opţiunile de politică industrială, o terapie şoc **sui generis** în anii '80. La sfîrşitul deceniului al 9-lea, economia României era cea mai centralizată şi, îmi permit să afirm, cea mai distorsionată din cadrul fostului bloc sovietic. După cum am mai arătat, România este un caz interesant şi instructiv de "creştere pauperizantă", determinată de logica sistemului, în principal, de graba în accelerarea creşterii industriale şi în strîngerea legăturilor cu economiile de piaţă pe o bază funcţională neadecvată.

Începutul anilor '80 a relevat un eşec economic; şocurile externe – de exemplu, creşterea brutală a preţului petrolului sau creşterea bruscă a dobînzilor mondiale – care au fost atenuate, pentru o perioadă, de finanţările externe, au accelerat declinul economiei. Datoria externă era de peste 10 miliarde dolari. Ceauşescu a respins orice sugestie de reformă inspirată de sistemul de piaţă, care ar fi putut să amelioreze performanţele economiei şi capacitatea de export. Este de presupus că această atitudine a făcut ca încercările de reeşalonare a datoriei externe să fie extrem de dificile. Lichidarea întregii datorii externe a devenit obiectivul suprem al politicii sale economice. În plus, s-a hotărît să se facă eforturi pentru atingerea acestui obiectiv cît mai curînd posibil. Cît de obsedant a devenit acest obiectiv este demonstrat de dimensiunea plăţilor **anticipate** din a doua jumătate a deceniului: 0,5 mld. dolari în 1987, 2,9 mld. dolari în 1988, 1,2 mld. dolari în 1989.

Avem aici cazul clar al unei reacţii excesive în internalizarea datoriei externe, cu efecte dăunătoare pentru întreaga economie. Această "terapie şoc" extraordinară a fost efectuată printr-o comprimare dramatică a absorbţiei interne, atît în ceea ce priveşte consumul, cît şi investiţiile.

Deoarece **creşterea pauperizantă** a limitat potenţialul de mărire a exporturilor, excedentele comerciale planificate erau realizate prin amputări severe ale importurilor pe devize convertibile (vezi tabelul 1). Pe lîngă nivelul redus al investiţiilor, posibilităţile de creştere au fost subminate şi de o reducere neobişnuită a importurilor de maşini şi echipamente din ţările occidentale.

Se poate spune că, în aceşti ani, absorbţia internă a fost **suprataxată**, ceea ce s-a manifestat în ritmuri scăzute ale producţiei, nivel de trai scăzut (consum), dezechilibre interne mai mari (atît vizibile, cît şi ascunse), creşterea penuriei atît în producţie, cît şi în consum. Cifrele oficiale nu exprimă amploarea răului produs printr-o internalizare excesivă. De exemplu, tabelul 2 prezintă evoluţia ritmurilor de creştere a P.I.B. Dar aceste cifre nu surprind efectele deteriorării calităţii resurselor utilizate – parţial, ca urmare a substituirii importurilor şi a reorientării acestora (către fostele ţări membre ale CAER). Pierderea reală de producţie a fost mascată considerabil de creşterea costurilor de producţie, care s-au transferat, mărind artificial P.I.B-ul nominal. Este posibil şi chiar probabil ca o creştere a nivelului nominal să reprezinte, de fapt, o scădere a venitului naţional real, evaluat în termeni internaţionali. Acest efect a fost amplificat prin multiplicatorul ofertei forţei de muncă: lucrătorii şi-au adaptat eforturile reale de muncă la veniturile lor reale.

Efectele terapiei şoc asupra bunăstării sînt, de asemenea, greu de evidenţiat prin statistici, deoarece aceste efecte exprimă mai multe fenomene interconectate: nivelul redus al bunurilor de consum disponibile datorat exporturilor nete (între 1985-1987, balanţa externă netă reprezenta 7% din P.I.B., atingînd nivelul maxim al deceniului, de 9,5%, în 1988), pierderii de utilitate cauzate de "slăbirea" calitativă a unor bunuri (a producţiei, în general), substituirii şi amînării forţate a consumului, modificărilor în perceperea utilităţii (preferinţelor) consumatorilor, datorită efectelor de demonstraţie şi schimbărilor în disponibilitatea bunurilor. Impactul terapiei şoc asupra cetăţeanului obişnuit este indicat de structura de consum al acestuia în 1989: cheltuieli pentru hrană, 50%; îmbrăcăminte şi încălţăminte, 13%; energie, 7% etc.; produsele de primă necesitate deţineau o pondere disproporţionat de mare – comparativ cu alte ţări cu niveluri similare ale venitului pe locuitor –, pondere care nu poate fi atribuită unor influenţe derivate cauzate de deformarea preţurilor relative. Susţin aceasta, deoarece veniturile reale (nu veniturile reale "măsurate") au scăzut, iar penuria produselor menţionate s-a intensificat în acea perioadă.

Anii '80 au determinat o creştere substanţială a excedentului monetar. Estimările, care utilizează viteza de circulaţie a masei monetare deţinute de populaţie ca indicator al gradului de economisire forţată de către populaţie, sugerează că pînă la 1/3 din soldurile băneşti erau deţinute involuntar (E. R. Borensztein, D. G. Demekas, J. D. Ostry, 1992, p. 27). Legat de aceasta, aş dori să reliefez un alt fenomen: existenţa unei **"cereri excedentare reprimate"** sub forma unor substituiri forţate în consum. Cînd "efectele de demonstraţie" în consum sînt puternice, restricţia ce acţionează asupra ofertei nu este absolută, iar structura preferinţelor consumatorului este destul de stabilă ("efectul de descurajare a consumatorului" este mai puţin semnificativ decît ceea ce s-ar putea presupune în condiţiile unei penurii intense pe parcursul unei perioade îndelungate), elasticităţile substituţiei în consum sînt suficient de scăzute pentru ca pierderile de bunăstare de către consumatori să fie considerabile. Excedentul monetar şi cererea excedentară ascunsă au format un dezechilibru în cererea populaţiei (cererea reprimată). Această cerere reprimată a exercitat o presiune uriaşă asupra balanţei de plăţi după decembrie 1989, cînd consumatorii au avut posibilitatea de a-şi reorienta preferinţele către produse comercializabile. Dacă cererea excedentară este cumulată cu scăderea consumului (neacceptată de populaţie) din perioada anilor '80, putem să realizăm amploarea dorinţei de întoarcere la nivele şi modele **"normale"** de consum, care s-a concretizat odată cu prăbuşirea sistemului de comandă.

Cei 10 ani de internalizare a datoriei externe au accentuat diminuarea competitivităţii economiei, dezechilibrele dintre sectoare şi penuria; ţara părea a face implozie. România era o întîrziată între ţările vecine în ceea ce priveşte premisele instituţionale necesare tranziţiei postcomuniste, pregătirea psihologică a populaţiei pentru schimbări bruşte şi **baza socială** pentru reformă. În plus, "terapia şoc" a anilor '80 a creat în rîndul populaţiei speranţe mari în ceea ce priveşte o ameliorare imediată şi substanţială a condiţiilor materiale, generînd şi un înalt grad de intoleranţă la noi măsuri de austeritate.

---

9) Uşurinţa relativă cu care o inflaţie deschisă a fost stăpînită în Cehoslovacia dă dreptate lui R. Portes (1977), dar şi altora, care au arătat că planificatorii unei economii centralizate pot influenţa dezechilibrele macroeconomice. În legătură cu aceasta aş dori să menţionez că: a) tradiţional, Cehoslovacia a avut un "avantaj comparativ" în acest sens, faţă de vecinii săi de bloc; b) după invazia din 1968, noii lideri comunişti au încheiat un fel de contract social cu populaţia: bunuri de consum de calitate şi mai multe, printr-o politică de investiţii schimbată; c) deşi economiile de comandă generează, în mod constant, penurii, iar cererea excedentară este o caracteristică structurală a sistemului, planificatorii unei economii centralizate pot reacţiona şi atenua atît dezechilibrele micro, cît şi macroeconomice.

Tabel 1: Balanţa contului curent (în milioane dolari)

	1980	1983	1985	1987	1988	1989	1990	1991
Contul comercial	– 1.534	1.688	1.558	2.436	3.608	2.559	–1.734	–1.357
Exporturi, FOB	6.503	6.246	6.156	5.864	6.511	5.965	3.364	3.533
Importuri, FOB	8.037	4.558	4.598	3.428	2.903	3.406	5.107	4.890
Balanţa serviciilor	–865	–766	–450	–211	17	305	87	–12
Contul curent	–2.399	922	1.118	2.225	3.625	2.864	–1.656	–1.369

Sursă: Statistica naţională

Tabel 2: Evoluţia PIB (modificări procentuale anuale)

1977–1981	1982–1985	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
4,5	4,0	–0,1	2,3	0,8	–0,5	–5,8	–7,4	–13

Sursă: Statistica naţională.

VASILE PILAT

CONVORBIRI LIBERE DESPRE TRANZIŢIE (VII)

Înţeleg că statul este "cel mai bine plasat" pentru a conduce restructurarea – antrenînd în aceasta şi alţi posibili subiecţi societali, nestatali. Dar de ce credeţi că efectele ar putea fi, cum spuneţi, dramatice în cazul în care restructurarea s-ar realiza numai (sau preponderent) nemijlocit prin mecanismele pieţei?

Dintr-un motiv foarte simplu. În realizarea acţiunii sale de reglare a sistemului producţiei, piaţa îndeplineşte şi funcţia de **asanare** a organismului economic de producţiile, firmele, care nu fac faţă exigenţelor sale. Ea, piaţa, acţionează automat, ca o forţă oarbă, fără a delimita între "celulele" economice revitalizabile, tratabile, şi cele nerecuperabile, sortite dispariţiei, ignorînd şi varietatea cauzelor "debilităţii" acestor celule, şi importanţa ponderii şi rolului în organismul economic a celor pe care le lichidează, şi implicaţiile economice, sociale şi respectiv politice ale acţiunii sale decimatoare. Ea exclude terapia. Practică numai chirurgia. Acest mod de a acţiona al pieţei, foarte eficient în condiţiile unui organism economic în ansamblu sănătos, devine periculos cînd toate componentele sale structurale sînt bolnave. În condiţiile de profundă criză structurală, a economiei şi întregii societăţi româneşti – criză violent amplificată de dramatica schimbare a mediului economic extern ca urmare a dezintegrării întregii zone economice est-europene –, un foarte mare număr de unităţi economice, cu important potenţial de valabilitate, sînt puternic afectate, chiar pînă la blocare (să ne gîndim fie şi numai la blocajul financiar). Sînt împinse sub ghilotina impasibilă a pieţei, care nici nu le creditează cu timpul necesar adaptării, nici nu le tratează de maladia moştenită, ci le lichidează. Rezultatul: părţi mari ale organismului economic, inclusiv componente vitale, vor fi amputate fără nici un fel de discernămînt. Dar dincolo de pierderea în sine pe care o asemenea multiplă amputare o „presupune, marea problemă care se ridică este: o va suporta organismul economic şi social? Reacţia socială firească – ce se conturează ca o certitudine – nu va duce oare la o blocare – fie şi temporară – a reformei? Şi, chiar presupunînd că organismul social, cum-necum, o va suporta, nu va însemna ea oare o asemenea schilodire şi anemiere a organismului economic naţional, încît, pentru mult timp, va fi aruncat într-o stare de slabă dezvoltare cu toate dureroasele ei implicaţii? Iată de ce cred că opţiunea de a lăsa realizarea restructurării numai pe seama mecanismelor pieţei reprezintă o poziţie nu doar simplistă, ci şi periculoasă. Pentru a-i minimiza costurile economice şi sociale, procesul restructurării trebuie să se desfăşoare nu spontan, la întîmplare, ci condus de factorii societali naţional-statali. Repet, nu apelînd la practicile "economiei de comandă", nu ignorînd exigenţele pieţei, ci instrumentalizînd **tendinţele** acesteia.

Interviu realizat de GABRIELA ADAMEŞTEANU

Cum apreciați campania parlamentară a C.D.R. condusă de dl. Ilie Păunescu?

TIA ŞERBĂNESCU

N-am prea observat campania electorală a C.D.R. pentru alegerile parlamentare, deşi am urmărit cu oarecare regularitate programele T.V. şi, în general, campania C.D.R. Mi s-a părut întotdeauna curios că este neglijată şi că se rezumă la discursurile rostite la mitinguri de unii candidaţi. Nici listele pentru Parlament nu mi s-au părut convingătoare – cel puţin cea pentru Bucureşti m-a dezamăgit –, iar campania electorală, cum spuneam, nici atît. Cred că erau aşa de siguri că vor fi votaţi numai pentru că există, încît au neglijat cu totul mijloacele de convingere. Dacă în privinţa alegerilor parlamentare campania a strălucit mai mult prin absenţă, trebuie spus că nici cea prezidenţială n-a fost fără cusur. Ea s-a limitat la mitinguri care se adresau, de regulă, prin lozinci şi discursuri fie patetice, fie general valabile, unor oameni deja convinşi, adică publicului dinainte cîştigat. În plus, au fost multe gafe.

ION CRISTOIU

Am impresia că, în aprecierea rezultatelor obţinute de Convenţie, se exagerează puţin responsabilitatea campaniei electorale. De fapt, aşa cum ne arată limpede evoluţia societăţii româneşti din ultimii doi ani şi ceva, campania electorală a partidelor politice nu poate fi limitată la perioada, stabilită prin lege, de două luni dinaintea scrutinului. Alegerile au fost cîştigate de FDSN şi pierdute de Convenţia Democratică nu în aceste două luni, ci în perioada februarie–iulie cînd stînga, brusc alarmată de ascensiunea Convenţiei în alegerile locale, şi-a mobilizat toate forţele pentru a învinge în alegeri. Un rol decisiv în această victorie l-a avut Televiziunea Română care a favorizat, prin toate mijloacele, stînga în defavoarea dreptei. E suficient să amintim absurda transmitere a dezbaterilor parlamentare în chestiunile privind minoritatea maghiară, dezbateri care s-au dovedit, pînă la urmă, simple manevre politice. Aceste transmisii au sporit sensibilitatea populaţiei la aşa-zisul pericol unguresc, au dat posibilitatea cultivării pe postul naţional de televiziune a unor puncte de vedere dominate de un naţionalism extremist. Poziţia lucidă a Convenţiei la acest capitol nu şi-a găsit locul pe micul ecran. Tot din campania electorală dusă de stînga a făcut parte şi sprijinul discret dat forţelor naţionalist-comuniste. Declarînd că sînt împotriva naţionalism-comunismului, dl. Ion Iliescu şi FDSN au permis atacurile extremiste la adresa forţelor democratice, atacuri venite din presa şovină şi antisemită. Pe acest fond creat deja, campania electorală a Convenţiei n-a putut schimba mare lucru. Populaţia era deja convinsă, din perioada anterioară, că ţărăniştii vor răzbunare, că Regele vrea să aducă moşierii, că partidele din Convenţie sînt gata să dea Ardealul.
Asta nu înseamnă că, în perioada campaniei electorale, totul a fost perfect în ce priveşte Convenţia. Aş sublinia printre lipsuri: subordonarea campaniei pentru parlamentare campaniei pentru prezidenţiale, incapacitatea de a înfăţişa şi alte personalităţi ale Convenţiei decît dl. Emil Constantinescu, firava contracarare prin presă şi la TV a acuzaţiilor nedrepte aduse Convenţiei, o anume suspiciune faţă de presa independentă, impresia de contradicţii în interiorul alianţei, lipsa de reacţie la o serie de evenimente (greva foamei a pastorului László Tökés) abil speculate de către adversar.

ILIE ŞERBĂNESCU

În ce priveşte campania parlamentară, aceasta a fost aproape inexistentă, deci nici că s-ar putea pune problema unei eficienţe a ei. Legat însă de campania prezidenţială, sînt mai multe lucruri de spus: în primul rînd faptul că artizanii campaniei trebuiau să-l delimiteze pe dl. Emil Constantinescu de orice balast care ar fi atras pierderi de voturi, chiar dacă aceasta era împotriva platformei unora dintre forţele politice componente. Practic, ca o părere personală, este posibil ca dl. Constantinescu să fi pierdut poate un milion de votanţi numai datorită faptului că PNŢCD joacă deschis cartea monarhiei şi dl. Constantinescu nu a avut curajul politic (şi aici ar fi fost rolul artizanilor campaniei sale electorale) să se delimiteze clar de opţiunile promonarhiste ale d-lui Coposu. Dl. Constantinescu a putut obţine o audienţă mai mare de îndată ce s-a prezentat drept candidat nu doar din partea Convenţiei, ci a unei opoziţii democratice mai largi, şi rezultatele s-au văzut, pentru că astfel domnia sa a dobîndit de două ori mai multe voturi decît C.D.R., cu osatura sa ţărănistă.

CORNEL NISTORESCU

Campania parlamentară condusă de dl. Ilie Păunescu a fost în spiritul imaginii publice pe care partidele din C.D.R. o aveau, fără nici o schimbare. După părerea mea era necesară o campanie mult mai abilă, care să şocheze şi să şi convingă în acelaşi timp electoratul românesc, în ideea că, oricum, C.D.R. ar fi putut obţine mai mult de 20 de procente.

DOINA BÂSCĂ

D-l Ilie Păunescu, redactor-şef al **Dreptăţii**, este principalul "artizan" al eşecului campaniei parlamentare a C.D.R. Atitudinea contradictorie a acestui gazetar (care a blamat democraţia S.U.A în mai 1990, imediat după alegerile din România, a obiectat şi votat împotriva candidatului propriului partid, PNŢCD, la desemnarea candidatului C.D.R. pentru preşedinţie, a orientat ulterior toată campania Convenţiei spre evidenţierea unică a d-lui Emil Constantinescu, în detrimentul candidaţilor la fotoliile parlamentare), s-a manifestat din plin în timpul scurtei campanii electorale, domnia-sa neglijînd complet cele două direcţii fundamentale pe care trebuia axată strategia electorală a C.D.R.: securitatea socială şi renaşterea economică prin aducerea de capital străin în România. D-l Ilie Păunescu nu a organizat o campanie de presă capabilă să sublinieze aceste două probleme majore cu care era confruntat electoratul român, nu a întreprins acţiuni de lămurire a electoratului rural. Domnia-sa a acompaniat strict campania electorală a candidatului la preşedinţie, a dispus de utilizarea timpilor de antenă dedicaţi Convenţiei pentru popularizarea aceluiaşi candidat, a organizat mitinguri în marile centre urbane dedicate în exclusivitate propulsării d-lui Emil Constantinescu, neglijînd complet forţa C.D.R. reprezentată de programul şi personalităţile participante la cursa legislativă. Întrebat la Paris la conferinţa de presă a reprezentanţilor Convenţiei care este strategia electorală pe care o utilizează, d-l Ilie Păunescu a răspuns, spre stupoarea jurnaliştilor prezenţi: «E secret». Din păcate, nici ulterior domnia-sa nu a dat semne că ar fi dezlegat acest mister. Aşa-zisa campanie condusă de domnia-sa nu a dovedit existenţa unei gîndiri strategice, iar rezultatele, din păcate, au fost cele probate de alegeri. Ca director al **Cotidianului** (un ziar declarat politic alături de C.D.R.) nu am avut decît două mesaje din partea d-lui Ilie Păunescu în toată perioada campaniei electorale, în timp ce Biroul de presă al d-lui Emil Constantinescu a funcţionat mult mai activ şi mai eficient .
O analiză lucidă a desfăşurării acestei campanii ar impune concluzia că ea a fost văduvită, din păcate, de liniile de forţă obligatorii în orice confruntare politică din lume.

● ŞTIRI ● ŞTIRI ●

Unde-i lege e tocmeală

Noua lege electorală prevede expres un barem de 3% din totalul voturilor exprimate, necesar accesului politic în Parlament.
Însă aplicarea legii la nivel local se face adesea într-un spirit prost înţeles. Practic, s-au repartizat mandatele de senatori sau deputaţi partidelor care au îndeplinit baremul legal, iar în continuare, la nivelul judeţelor, repartizarea s-a făcut în raport cu un coeficient rezultat din împărţirea numărului de alegători la numărul de mandate repartizate circumscripţiei respective. Deoarece mai rămîneau mandate neacordate, voturile fiecărui partid care nu a îndeplinit coeficientul electoral la nivel local s-au adunat pe întreaga ţară şi, prin aplicarea unor coeficienţi succesivi, dar oarecum arbitrari, s-au repartizat celelalte mandate. S-a ajuns astfel ca în unele judeţe să fie desemnaţi deputaţii sau senatorii care acolo aveau un număr minim de aderenţi. Unele situaţii sînt aproape hilare. Spre exemplu, în judeţul Bistriţa-Năsăud, pentru Senat, situaţia repartizării voturilor era următoarea: P.U.N.R. – 31.143; C.D.R. – 19.968; F.D.S.N. – 18.305; F.S.N. – 17.156; U.D.M.R. – 9.791; P.R.M. – 3.349; P.S.M. – 2.631; P.D.A.R. – 2.025. Conform legii, un mandat a fost repartizat de drept P.U.N.R., iar celălalt a trebuit să fie ales prin ruleta întîmplării (ori a) legii electorale. Şi astfel a fost repartizat tocmai partidului cu cele mai puţine voturi – P.D.A.R. Situaţia este anormală. Electoratul local este reprezentat de un ales care s-a bucurat de o audienţă minimă. Din păcate, situaţia nu este singulară.

Se întrevăd dezbateri aprinse

În prima şedinţă a Senatului, ordinea de zi cuprindea trei puncte: constituirea grupurilor parlamentare, alegerea preşedinţilor acestora şi desemnarea din partea fiecărui grup a reprezentanţilor în comisia de validare a mandatelor de senatori. S-a trecut la enumerarea grupurilor: F.D.S.N. – cu 44 de parlamentari; P.N.Ţ.C.D. – 22; P.A.C. împreună cu P.N.L.-A.T. şi P.N.L.-C.D. – 12; F.S.N. – 18; P.U.N.R. – 14; U.D.M.R. – 12; Partida Naţională (P.R.M. şi P.S.M.) – 11 şi un grup agrarian (5 parlamentari P.D.A.R. şi 5 F.D.S.N.).
Constituirea şi anunţarea misterioasă a ultimului grup parlamentar a dus la dezlănţuirea patimilor. Curînd, microfoanele s-au încins. Articolul 2, alineatul 2 din Legea de funcţionare a Senatului – care trebuia să reglementeze diferendul – a devenit un simplu pretext. Cu legea în mînă, fiecare dintre vorbitori a încercat să demonstreze – elocvent, dar mai ales sofistic – cum doar el are dreptate: grupul e legal constituit. Sau dimpotrivă. Au luat pe rînd cuvîntul atît reprezentanţi pro-validare (din F.D.S.N., P.R.M. şi P.S.M.), cît şi din "tabăra opusă" (C.D.R., U.D.M.R., F.S.N., P.U.N.R.).
Finalmente, s-a reuşit stabilirea faptului că punerea la vot a oricărei hotărîri, chiar înaintea validării senatorilor, este totuşi valabilă. Şi astfel, primul vot al Senatului a dus la aprobarea aproape în unanimitate a **amînării dezbaterilor**.
Faptele prezentate mai sus, oarecum neimportante în economia dezbaterilor ce or să vină, constituie totuşi un bun pretext pentru luarea pulsului parlamentar. Lucrurile par clare: Senatul e împărţit în două tabere: F.D.S.N., Partida Naţională şi P.D.A.R. (ce împreună însumează cam 45% din mandate) şi restul partidelor, dispuse la o alianţă ce pare totuşi fragilă.

MARIAN CHIRIAC

ESEU

ADRIAN MARINO

"DOSARUL CONSTANTIN NOICA" (III)

Neadecvarea la realitate, "defectul", "viciul" sau "specificul" fundamental al lui Constantin Noica se vădeşte şi în evaluarea situaţiei României. Ea "trăieşte în posibil", nu "în real" (p. 202). Nici înainte de comunism, nici după. Ţara noastră s-ar consuma la nesfîrşit doar în posibilităţi ratate ("n-a fost să fie"). Situaţie la care Noica se resemnează însă foarte uşor. Ea este acceptată cu seninătate de unul pentru care istoria, inclusiv a României, de fapt nici nu "contează". Fiindcă în realitate nici nu... există. Nu spune, cu alte cuvinte, nimic despre esenţele ultime. Rupînd contactul cu "istoria comună", Constantin Noica o înlocuieşte cu ceea ce Gabriel Liiceanu defineşte, în mod fericit (în dialogul din **Euphorion**), drept "suprarealitate culturală". După unii, "nebunia" ar fi chiar "pierderea funcţiei realului". Constantin Noica se dovedeşte doar un spirit eminamente himeric, în seria celor cîţiva utopişti şi iluzionişti ai culturii noastre începînd cu Macedonski.

O astfel de filozofie a "istoriei" are şi urmări practice imediate. Unele, din cele mai paradoxale. Dacă istoria şi oamenii politici, de fapt, nu există, atunci ne este indiferent cine ne conduce, cine formează guvernul, cine eventual ne arestează, ne aruncă la închisoare etc., etc. Acelaşi dispreţ acoperă şi aceste acte, şi pe agenţii săi. Şi cauzele şi efectele. În consecinţă, într-o astfel de istorie, care de fapt nici nu merită să-i dăm atenţie, putem să ne comportăm oricum. Să stabilim deci orice fel de relaţii, să ne supărăm pe ea sau să ne împăcăm, să-i întoarcem spatele sau chiar să-i întindem mîna. Totul devine posibil şi disponibil, într-o indiferenţă desăvîrşită. Şi, mai mult decît atît, perfect scuzabil. Fiindcă nimic nu contează. Ne mişcăm într-o lume a aparenţelor, în care nimic nu are vreo valoare. Disponibilitate deci totală, dublată de un amoralism ingenuu şi foarte caracteristic. Dar care poate duce, uneori, din păcate, departe. Chiar foarte departe...

Constantin Noica, suntem siguri, a trecut şi prin astfel de stări de spirit. Am fi chiar curioşi să fi aflat ce credea filozoful despre teza centrală a moralei existenţialiste. O formulează Simone de Beauvoir (**Pour une morale de l'ambiguïté**, Paris, 1964, p. 205): "La drept vorbind, noi nu suntem niciodată constrînşi la nici o conduită şi una din consecinţele concrete ale moralei existenţiale este refuzul oricăror justificări prealabile pe care o scoatem din civilizaţie, viaţă, cultură; este refuzul oricărui principiu de autoritate". Nu suntem deci autorizaţi să decidem a priori care este "binele" şi "scopul absolut" al unei acţiuni. Disponibilitate şi ambiguitate morală totală. Constantin Noica, în astfel de situaţii, nu era – credem – prea departe de o astfel de concepţie. O "roza vînturilor" morală...

Care erau, în concluzie, dilemele morale şi sociale "concrete" ale oricărui om de cultură sub regimul ceauşist, considerînd mereu reacţiile lui Noica drept tipice, reprezentative şi simbolice? El se afla, pe scurt, în faţa unei triple alternative: 1) Conformism integral, total, servil – atitudine extrem de răspîndită; 2) Refuzul oricărui conformism şi compromis – eroic, extrem de rar, cu rezultat direct: tăcerea, moartea intelectuală, ratarea; 3) Conformism parţial, printr-o soluţie pur personală, resemnată la a face doar "ce se poate", în condiţii date, de precizat de la caz la caz. Nici eroism spectaculos, nici capitulare totală, ci o supravieţuire activă, cu motivare complexă, profundă. Este chiar miezul problemei Noica, exemplară şi simbolică pentru o întreagă categorie de intelectuali care au supravieţuit sub ceauşism. Şi, în unele cazuri, chiar au produs, au creat, au "rezistat" efectiv, în felul lor, prin cultură. Nu în toate împrejurările, doar simplu pretext al neangajării lor în rezistenţa directă.

În cazul concret analizat de noi, fără complezenţă, dar şi fără rigorisme inutile (acestea fiind total în afara situaţiilor de fapt: "imperativul categoric" cedează terenul în faţa "moralei ambiguităţii" ca dialectică istorică a binelui şi răului), se mai adaugă la exemplificarea convergenţei dintre politica culturală a regimului şi tendinţele gîndirii lui Noica încă o serie de cauze precise. Nu le ierarhizăm. Ele sunt toate intim solidare. Uneori predomină o motivare, alteori alta. Dar toate duc la o rezultantă, să-i spunem, în lipsă de alt cuvînt mai bun, "cultural colaboraţionistă". Constantin Noica rămînea mereu consecvent cu sine. El a fost puternic marcat de ideologia sa de tinereţe, de închisoare, apoi de perspectivele nebuloase, ca să nu spunem total închise, ce i-au urmat. Este cazul deci de a fi, mai ales la acest capitol, cît se poate de precişi, pe "puncte":

1. Împreună cu întreaga sa generaţie, Nae Ionescu în frunte, Constantin Noica n-a crezut niciodată în democraţia de tip occidental, bazată pe pluralism şi drepturile omului, socotite pure abstracţiuni raţionaliste. El a fost pe faţă, şi a rămas, un spirit de dreapta. Într-un articol **Des-cifrare des-tălnuire** (**Gînd românesc**, VI, 5-12/1938) el scria între altele (dar astfel de exemple sunt mult mai numeroase): "(...) În faţa unei ideologii dizolvante şi atomizatoare, adică democratismul, proslăvitor al individului, există o singură soluţie: naţionalismul". Acesta a îmbrăcat şi la noi formele totalitare cunoscute. În 1940, Constantin Noica a colaborat chiar cu articole doctrinare la oficiosul legionar **Buna Vestire**. Într-o scrisoare pe care ne-a adresat-o la 23 iulie 1986, Păltiniş, el nu ascunde această colaborare: "o duzină de articole". Că nu credea în democraţie este sigur. Teoretic, era dreptul său. Continuitatea ideilor de tinereţe este evidentă. După cum republicarea recentă a acestor articole în publicaţia pur legionară **Gazeta de Vest** (Timişoara, 1992) nu face decît să reactualizeze această orientare. Recent, **Mişcarea pentru România** (lider Marian Munteanu) declara că preia unele idei legionare, "idei susţinute de oameni ca: Eliade, Vulcănescu, Noica, Ţuţea" (**Tribuna Ardealului**, 15 septembrie 1992). Din perspectiva actuală, o astfel de încercare de a descoperi şi relansa în Constantin Noica un doctrinar legionar ni se pare însă profund abuzivă. Dar naţionalist, filozoful nostru, fără îndoială, a fost şi a rămas. Şi sub acest unghi el putea privi cu o anume simpatie şi înţelegere (măcar în parte) orientările naţionaliste ale regimului Ceauşescu. După cum şi acesta putea, la rîndul său, "asimila" un anume naţionalism noicist, recuperabil, în total sau în parte, în sensul său.

2. Ideologia politică de dreapta a fost în acelaşi timp şi profund anti-occidentală, anti-europeană. Această atitudine "convenea" şi mai mult regimului cu cît ea era făcută public în diferite împrejurări. Ea a fost chiar încurajată. Constantin Noica a denunţat, de pildă, **Şase maladii ale spiritului contemporan** (Bucureşti, Univers, 1978). Occidental, bineînţeles. Ca şi cum spiritul – tot contemporan, dar estic – din zona comunistă n-ar fi avut şi el "maladiile" sale şi încă foarte grave: intoleranţa, dogmatismul, ideea de represiune, cenzură, dirijism al culturii etc., etc. Parţialitatea şi **parti pris**-ul sunt vădite. A produs stupoare şi, în unele cazuri, chiar indignare, mai ales în exilul românesc, **Prefaţă la modelul european. Scrisoare către un intelectual din Occident** (**Viaţa Românească**, 7/1987, pp. 54-55). O diatribă gratuită, fantastă, împotriva societăţii pretins **bye-bye**, deci a capitulării totale, a Occidentului, contra "Europei untului" şi alte asemenea perle. Ca şi cum aspiraţia noastră europeană s-ar fi redus doar la buna sa stare. În realitate, Europa a reprezentat mult mai mult şi mai multe pentru noi, cei care am scris şi cărţi şi studii cu titluri declarat "europene" sub regimul ceauşist: cultură, libertate,

Arhiva "22"

creativitate, sistem de valori umaniste. Şi mai bizară este includerea acestui text în fruntea unei cărţi, editată însă doar în versiune germană, deci numai pentru "export": **De dignitate Europae** (Bucureşti, Kriterion Verlag, 1988). Este traducerea unei serii întregi de articole publicate anterior în **România Literară** (1977). Multe idei pot fi într-adevăr discutate. Unele chiar acceptate. Dar întreaga operaţie părea – şi chiar putea fi – o acţiune de propagandă externă. Una peste alta, un echivoc regretabil. Ne întîlnim mereu, în cazul în speţă, cu astfel de situaţii dificile.

Nu analizăm acum deloc "ideea europeană" în concepţia lui Constantin Noica. Ea este cînd "eurocentrică", uneori în mod excesiv, cînd complexată, plină de toate resentimentele unui exponent al unei "mici culturi", cînd – paradoxal! – admirativă "Europa" însemna pentru Noica foarte multe lucruri, în acelaşi timp. Aceasta ţinea mai ales de semantica sa cu totul personală. Trebuie arătat în acelaşi timp, cu obiectivitate, că în ciuda etnicismului şi specifismului său românesc atît de declarat, Noica a avut în permanenţă şi evidente aspiraţii culturale "europene". Se observă la el, şi pe acest plan, o foarte specifică oscilare şi ambiguitate. Am notat cîte ceva în acest sens şi în micul nostru necrolog **Complexul cultural Noica** (**Tribuna**, 21 aprilie 1988). Chiar şi cei mai apropiaţi discipoli n-au asimilat (şi spre meritul lor!) gesticulaţia verbală a acestui anti-occidentalism strident şi, în soluţiile sale practice, de-a dreptul utopic, himeric. Gabriel Liiceanu comenta în acelaşi sens, în dialogul amintit din **Euphorion**. Cititorii vor fi sensibili, desigur, la delicateţea formulărilor sale: "Aici e partea tristă a lucrurilor... Căutînd un punct de echilibru între un Occident depravat şi un Orient trist şi mizer, căutînd să întrupeze undeva măsura, o plasase în R.D.G. (**sic**, n.n.). Acolo oamenii erau civilizaţi cît trebuie, fără să fie dezorientaţi. O aberaţie!... Căuta un punct dincolo de configuraţiile occidentale şi dincolo de neîmplinirile românescului... Dacă ar fi de luat o lecţie de la el, la ora actuală, la nivelul filozofiei istoriei ar fi că noi trebuie să ieşim din infernul comunismului fără să intrăm în pseudo-paradisul Occidentului" (**super-sic**, n.n.)

Utopia celei de "a treia căi" – să recunoaştem, foarte tenace, dar raţional posibilă – bate însă la ochi. Mişcarea lumii "nealiniate" a urmărit şi ea acelaşi proiect himeric, realizabil cel mult pe mici porţiuni şi numai prin compromisuri tactice tranzitorii. În cazul specific al României, ea nu poate realiza în nici un caz o independenţă iluzorie, tează susţinută de altfel şi în multe cercuri ale puterii actuale, profund marcate de anti-capitalism şi anti-occidentalism. Am arătat şi anterior întreaga utopie a unui izolaţionism spiritual-politic românesc, tipică gîndirii lui Nae Ionescu, patronul spiritual al acestei orientări în care extrema dreaptă şi stîngă se întîlnesc (**Din nou: stînga, centru sau dreapta?** în **22**, nr. 32, 14-20 august 1992).

Că Noica gîndea mereu în acelaşi sens este evident. Prilej de a reafirma încă o dată şi cu toată tăria: atît raportul actual internaţional de forţe, după prăbuşirea blocului sovietic, cît şi interdependenţa economico-politică inevitabilă a lumii contemporane şi, mai ales, interesele imediate, dar şi de perspectivă, ale României, cer o orientare în mod decis, hotărît, europeană a ţării noastre. Pe toate planurile. (Este ceea ce cere cu claritate şi **Platforma Program a Convenţiei Democratice din România**. Nu este vorba însă de nici o "propagandă electorală", ci de reafirmarea – perfect legitimă – a unor poziţii strict ideologice.) În această perspectivă, inactualitatea – vorbind eufemistic – a concepţiei lui Constantin Noica este mai mult decît evidentă. Ceva vetust, prăfuit, evităm cuvîntul "reacţionar" etc., circulă prin toate textele de acest tip, şoptite parcă la ureche, ale lui Constantin Noica. Nu ne face nici o plăcere să recunoaştem acest lucru.

(Continuare în numărul viitor)

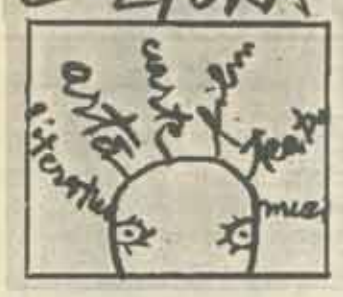

GABRIELA ADAMEŞTEANU

EVENIMENTUL SĂPTĂMÎNII:

PREMIERA BUCUREŞTEANĂ A FILMULUI "HOTEL DE LUX", DE DAN PIŢA

România, spaţiul amestecului, al puterii răului dispus pe etaje/cercuri de infern între care cu ochii tot mai încercănaţi pe chipuri tot mai livide am circulat fiecare dintre noi/. Cei ce taxaseră arta românească a ultimelor decenii drept una a subtextului, a aluziei perisabile pot să mai aibă ezitări după filmul lui Dan Piţa, **Hotel de lux**, încununat la 11 septembrie 1992, la cea de a 49–a ediţie a Festivalului de la Veneţia, cu prestigiosul "Leu de argint". Arta rafinată a cineastului român ne dă dintr–o dată speranţe că nu s–a pierdut tot ce s–a făcut, cu atîta efort în întunecaţii ani–lumină, că "rezistenţa prin cultură" n–a fost doar o iluzie şi un alibi al artiştilor înspăimîntaţi de istorie. După ce se va risipi "spuma acestor zile" va fi cu atît mai evident că evenimentul acestei săptămîni pline de evenimente (raportul guvernului Stolojan, deschiderea noului Parlament, conferinţa de presă a preşedintelui nou ales etc.) a fost premiera românească a filmului lui Dan Piţa.

Guvernul care pleacă, ca şi cel/cele care vor veni, ar putea înţelege din succesele cinematografice româneşti pe alte meridiane ale acestei toamne ("Balanţa" lui Lucian Pintilie şi "Hotel de lux" al lui Dan Piţa) ceea ce la noi începe să uite toată lumea: importanţa artei pentru destinul unei ţări şi pentru imaginea ei în lume. Arta, singura care răscumpără şi crima istoriei, şi eroarea politică, şi rătăcirile individuale. E desigur o coincidenţă (dar nu toate coincidenţele sînt întîmplări) că cea mai oropsită dintre artele oropsite de Ceauşescu – cinematografia – s–a dovedit una dintre primele "competitive".

FOTO: PASCAL ILE VIRGIL

Greu de găsit două formule artistice mai diferite decît cele utilizate de Lucian Pintilie şi Dan Piţa: şi totuşi mi s–a părut că descifrez cîteva elemente comune între farsa grotescă din "Balanţa" şi metafora "Hotelului de lux". Motivul amestecului, al complicităţii organice cu răul, al victimei care consimte, haloul unui universal, imoral/amoral foarte specific (politicienii de toate culorile s–ar cuveni să studieze cu multă atenţie aceste filme) este unul dintre ele. Un altul ar fi imaginea colectivităţilor, mai ales a celor ultragiate. Traducînd izolarea şi suspiciunea, arta ultimelor decenii (filmul, literatura) se centra mereu asupra individului. Singur. Imaginea colectivităţii irumpe după decembrie, traducînd şocul nostru, al tuturor, în faţa mulţimii din stradă. Şi poate personajul central al acestor doi ani şi jumătate în care am aşteptat personalităţile să apară a rămas doar colectivitatea.

HOTEL DE LUX – coproducţie a studiourilor de creaţie "Solaris Film" Bucureşti şi "Parnasse Production" Paris. Scenariul şi regia: Dan Piţa. Imaginea: Călin Ghibu. Muzica: Adrian Enescu. Decoruri: Nicolae Ularu. Costume: Cătălina Ghibu. Montajul: Cristina Ionescu. Sunetul: Sotir Caragaţă, Anuşavan Salamanian. Interpretează: Valentin Popescu, Ştefan Iordache, Irina Petrescu, Lamia Beligan, Alfred Demetriu, Irina Movilă, Marius Stănescu, Simona Bondoc, Ileana Popescu, George Custură, Liviu Crăciun, Mircea Anca, Mihai Niculescu, Bogdan Vodă, Valeriu Delakeza. Producător delegat: Wily Auerbach. Producător executiv: Andrei Blaier. Ecran normal, color, 115 minute.

DAN PERJOVSCHI

A TREIA BIENALĂ DE ARTĂ ISTANBUL

Sînt cîteva motive care fac din bienala din acest an o expoziţie puternică, exemplară: 1. **Spaţiul.** A fost desemnat, ca loc de desfăşurare, un spaţiu complet nou, o imensă hală industrială părăsită. Cele cîteva sute de metri pătraţi au fost regîndiţi şi reconstruiţi de la acoperiş la paviment, realizîndu-se o clădire multifuncţională alveolară cu zeci de săli de expoziţie, birouri, depozite. Spaţiul inaugurat odată cu bienala este destinat a fi în viitor muzeul de artă modernă al Turciei. 2) **Conceptul expoziţiei.** Bienala a fost gîndită pe 15 pavilioane pentru tot atîtea ţări. Curatorii pavilioanelor şi-au organizat fiecare spaţiul desemnat (aproximativ egal), expunînd fie artişti individuali – Jan Fabre(Belgia) fie grupuri – **subREAL** (România) sau mai mulţi expozanţi, ca în cazul Rusiei – 10 artişti.

Avînd un număr general restrîns de lucrări, omogenă calitativ, expoziţia nu oboseşte privitorul. Expoziţia este memorabilă la propriu şi la figurat. 3) **Artiştii.** Întîlnim împreună nume celebre din arta mondială contemporană – Christian Boltanski, Absalon, Damien Hirst, Jan Fabre etc. –, nume întîlnite la marile expoziţii europene (**Dokumenta** de la Kassel, Bienala de la Veneţia), precum şi artişti mai puţini cunoscuţi sau chiar debutanţi. 4) **Tendinţa generală.** Ca şi în cazul **Dokumentei**, predomină instalaţia. Aproape fiecare artist propune un spaţiu-ambient propriu. Jan Fabre semnează o instalaţie despre linişte: o cameră în care pe ax sînt dispuse şapte căzi de baie colorate în albastru, iar pe pereţi şapte bufniţe de sticlă colorate în aceeaşi culoare. Christian Boltanski prezintă un interior în semiîntuneric, în care pe toată întinderea podelei zac maldăre de flori, instalaţie cu profund sentiment funerar. 5) **Scop.** Vasif Kortun – curatorul general al bienalei – a ţinut să strîngă la un loc artişti cunoscuţi şi debutanţi, ţări puternice în mişcarea artistică contemporană şi ţări mai puţin recunoscute. Motivul de selecţie fiind sondarea pulsului tendinţelor actuale de dezvoltare a demersului artistic, expoziţia subliniază mai curînd aspecte deja cunoscute decît aduce mari noutăţi. Accentul este pus pe claritatea demersului şi originalitatea ideii. Un scop strategic al bienalei este de a impune Turcia în rîndul ţărilor organizatoare de mari manifestări artistice şi implicit de a promova artiştii turci contemporani. Numai cui oferă i se oferă.

La această bienală, România a fost reprezentată de grupul **subREAL**. Grupul e alcătuit din trei artişti cunoscut în mediile de specialitate româneşti. După 1989, ei au constituit grupul **subREAL** şi s-au afirmat rapid prin: a) programul coerent de apariţii expoziţionale (**Alimentara** 1991, **Sexul lui Mozart** 1992); b) iniţierea de expoziţii naţionale; c) crearea de acţiuni, instalaţii, happeninguri (**Je t'alme, moi non plus** 1991, Timişoara, **1001 artişti în Europa** Bucureşti 1992, etc.). Beneficiind de un program de promovare bine pus la punct, grupul a fost mediat în reviste de specialitate din străinătate, în băncile de documentaţie străine, iar contactele personale ale membrilor grupului le-au adus numeroase invitaţii de a participa la expoziţii peste hotare. E şi cazul Bienalei de la Istanbul. **subREAL** prezintă aici instalaţia **eurasia**: un spaţiu de 30 m. p., umplut cu 180 trotinete de lemn cu rulmenţi. Pe perete, înşirate, 80 de casete roşii pentru decoraţii, unde în locul cunoscutelor ordine de merit comuniste se află pus cîte un rulment. Fondul sonor al instalaţiei este un zdrăngănit obsedant de rulmenţi pe ciment. Foarte acidă, dură, ironică şi autoironică, instalaţia polemizează cu imaginea contemporană a României (mai ales că afişul grupului intitulat **Draculaland** reprezintă o Monalisa cu cap de Vlad Tepeş). Relaţia Dracula – România – rulmenţi – Turcia constituie o privire lucidă şi critică a ţării şi a lumii în care ţara există. Se "taxează" aici istoria naţională predată pe dos, tranziţia, mitul conducătorului unic, anonimul întreprinzător român la Stambul, Cîntarea României, cincinalul în patru ani şi jumătate, semidoctismul şi manipularea şi mai ales se loveşte foarte tare în cosmetica imaginii României în lume. Instalaţia are în afară de toate acestea o solidă construcţie plastică.

Participarea **subREAL**-ului la Bienala de la Istanbul creează cîteva premiere: 1) Prima participare românească într-o ambianţă atît de selectă a artei de avangardă. 2) Prima participare de o asemenea dimensiune fizică (lucrare de 800 kg.) – sînt deja celebre cazurile cînd România a participat în funcţie de dimensiunea tablourilor care intră pe trapa avionului. 3) E prima dată cînd România îşi adecvează participarea la tipul de expoziţie, în cazul nostru o bienală de avangardă. (Din păcate, cazurile în care pavilionul românesc a conţinut tablouri tradiţionale în mijlocul unei expoziţii dominate de instalaţii au fost frecvente). 4) E prima dată cînd artiştii au avut posibilitatea să-şi gospodărească banii şi să-şi organizeze participarea, de la achiziţia rulmenţilor la concepţia ambalajelor şi transportul lucrărilor. Meritul principal al acestei bune prezenţe (ecourile de la faţa locului fiind extrem de favorabile) revine grupului însuşi, precum şi Ministerului Culturii, care a finanţat integral manifestarea. De altfel, fiind vorba de pavilioane naţionale, toţi artiştii prezenţi la Istanbul au fost sponsorizaţi de Ministerele Culturii din ţările respective. Nu putem decît să apreciem întreaga Bienală ca o expoziţie extrem de bună (superioară, prin condensare, **Dokumentei** de la Kasel) şi, în cadrul ei, prezenţa grupului **subREAL**, care a schimbat impresia că în România ori se produce artă de acum 60 de ani, ori nu se produce nimic.

FLASH-ART

"SERTARUL CU APLAUZE"

Joi 15 octombrie a. c., a avut loc la Librăria "Mihai Eminescu" din Bucureşti lansarea primului roman al Anei Blandiana, "Sertarul cu aplauze", apărut la Editura Tinerama. Cartea se află deja în curs de traducere şi va apărea anul viitor la Editura Steidl în Germania şi la Editura Van Genep din Olanda.

Ana Blandiana: "Este o carte de sertar, dincolo de titlu, pe care am scris-o în perioada '82-'89. Din cauza revoluţiei n-am putut s-o termin, am încheiat ultimul capitol abia în 1991. Am început să lucrez la ea încă înainte de a fi interzisă de cenzură. Este un roman scris fără ideea de a fi publicat în timpul vieţii mele, fără cenzura interioară pe care o aveam cu toţii, indiferent cît de liberi am fi fost. După ce am intrat sub interdicţie şi n-am mai putut să public nimic, ea a devenit pentru mine singurul sens al vieţii în perioada respectivă şi singurul punct de sprijin, pentru că realitatea trecînd în roman era mai uşor de suportat, scădea în intensitate".

TEATRUL "INOPORTUN"

Anul trecut, în urma unui proiect realizat de UNITER în colaborare cu Teatrul Naţional din Londra şi cu Festivalul Internaţional de Teatru din Londra, proiect numit "Seeding a Network", a luat fiinţă teatrul "Inoportun". El reprezintă o formulă managerială nouă în fenomenul teatral românesc. Funcţionează pe baza unei scheme de sponsorizare şi este patronat de UNITER, ale cărei obligaţii se limitează la publicitatea spectacolelor şi găsirea unui spaţiu de joc. Teatrul nu are clădire şi nici trupă de actori, pentru fiecare spectacol se alcătuieşte o trupă nouă, pe bază de contract individual. În stagiunea '91-'92 a fost condus de criticul de teatru Marian Popescu, iar în prezent de regizorul Victor Ioan Frunză. Dintre teatrele nesubvenţionate de stat, este singurul care a prezentat pînă acum trei premiere: "Funcţionarul destinului" de Horia Gârbea, în regia lui Felix Alexa şi "Nepoftiţii" de Copi, în regia lui Dragoş Galgoţiu, în stagiunea trecută, iar în actuala stagiune "Omul care vorbeşte singur" de Matei Vişniec, în regia Mihaelei Săsărman. Teatrul "Inoportun" îşi propune să dea şansa diverselor categorii de profesionişti ai teatrului să experimenteze idei noi în materie de spaţiu de joc, viziuni regizorale şi scenografice, să pună în circulaţie piese dramatice care nu ar putea fi jucate pe scena altui teatru şi să provoace noi tipuri de relaţii între scenă şi public.

INSTITUTUL FRANCEZ DIN BUCUREŞTI

Institutul francez din Bucureşti este o prezenţă activă în viaţa culturală bucureşteană. În prima parte a lunii octombrie a organizat lansarea cărţii lui Ion Hobana – "Jules Verne în România" –, prilejuită de centenarul "Castelului din Carpaţi" şi a găzduit expoziţia "America Latină în Franţa – două secole de influenţă culturală". Săptămîna aceasta (vineri 23 octombrie, ora 18,30) va prezenta, în colaborare cu Teatrul Naţional din Iaşi, spectacolul cu piesa "Vise în obscuritate" în regia lui Michael Cohen, iar luni 26 octombrie, ora 18,30, va organiza o conferinţă cu tema "Istoria mentalităţilor şi istoria culturală", al cărei invitat este Roger Chartier, director la Şcoala de înalte studii în ştiinţe sociale (EHESS).

LUMEA

JEAN YVES POTEL

Europa Centrală în căutarea unei noi coeziuni după scindarea Cehoslovaciei

Parlamentele ceh şi slovac au aprobat divorţul prin bună înţelegere şi naşterea a două state independente la 1 ianuarie 1993. Dar această despărţire mimează eforturile de integrare regională pe care o schiţaseră Praga, Varşovia şi Budapesta în ciuda moderaţiei de care cele două părţi au dat dovadă. De-acum înainte se află în joc arhitectura întregii Europe Centrale, de care comunitatea europeană este direct interesată: ea nu poate să lase să se ivească un nou focar de tensiuni în inima vechiului continent.

Pentagonala, Hexagonala şi Triunghiul

Începînd cu 1989, în Europa Centrală a apărut tendinţa fragmentării: state unitare se împart, uniunile economice se desfac. În mai puţin de doi ani, de la Marea Baltică pînă la Marea Neagră au fost recunoscute o duzină de state noi. Mişcarea nu se datorează doar "trezirii naţionalismelor", ci şi unei dorinţe de ruptură cu vechea ordine. Ea a început cu dizolvarea pactului de la Varşovia. I-au urmat U.R.S.S. şi Iugoslavia, acum a venit la rînd Cehoslovacia (şi trecem cu vederea nenumăratele pretenţii de suveranitate apărute în interiorul noilor state menţionate).

Ca urmare, conducătorii acestor ţări noi au intrat în alte forme de cooperare şi au schiţat o altă organizare a Europei Centrale şi Răsăritene. În nord, statele baltice s-au întors către vecinii scandinavi, sperînd în constituirea unui Consiliu Baltic. Pomită de la o iniţiativă a Turciei, comunitatea economică a Mării Negre reuneşte deja mai multe state. În centrul Europei au ieşit la iveală cîteva proiecte.

Deja înainte de căderea zidului de la Berlin, Cehoslovacia se pronunţase în favoarea unei regrupări regionale informale, care mai avea în vedere Ungaria, Austria, Iugoslavia şi Italia, botezată "iniţiativa pentagonală": intrau în discuţie aspecte diplomatice şi economice. În iulie '91, primind adeziunea Poloniei, **Pentagonala** a devenit **Hexagonala**. Proiectul pare însă compromis de războiul din Balcani.

Asocierea celor trei state central-europene (Ungaria, Cehoslovacia, Polonia) pornea de la o idee mult mai veche şi se baza pe relaţii existente în anii '70-'80 între disidenţele ţărilor respective. Prima întîlnire, la Bratislava, în aprilie '90, la Visegrad, într-un castel aflat pe malurile Dunării, lîngă Budapesta. Un loc oarecum simbolic pentru că acolo semnaseră un tratat de prietenie regii Poloniei, Boemiei şi Ungariei cu şase secole înainte. Obiectivul menţionat în declaraţia comună de la Visegrad era "Integrarea completă în ordinea politică, economică, legislativă şi a sistemului de securitate europeană". După Visegrad, miniştrii de externe ai celor trei ţări s-au consultat între ei mult mai des şi şi-au coordonat poziţiile în relaţiile lor cu Consiliul Europei, Asociaţia Europeană a Liberului Schimb, Comunitatea Europeană şi N.A.T.O. După întîlnirea de la Cracovia (octombrie '91), cele trei ţări au hotărît să creeze o zonă comună de liber schimb: au fost create comisii care să se ocupe de convenţiile vamale şi de acorduri cu băncile centrale. La întîlnirea de la Praga (mai '92), Václav Havel, Lech Walesa şi Joszef Antall şi-au afirmat intenţia de a-şi depune "împreună" cererea de intrare în C.E.E. S-a schiţat şi o politică comercială comună ce va cere însă circa 10 ani de-acum înainte pînă cînd pieţele respective să fie puse complet la punct.

Cercurile mai largi au alte opinii decît cancelariile

"Reintoarcerea în Europa" este vizată şi în domeniul securităţii: responsabilii militari ai celor trei ţări insistă la fiecare ocazie asupra dorinţei lor de a fi cooptaţi în N.A.T.O., nu de a se constitui o nouă alianţă militară (în ciuda unor declaraţii ambigue ale părţii poloneze).

În Polonia, de pildă, anumiţi observatori au interpretat unele luări de poziţie drept căutarea unei alianţe cu Ucraina contra Rusiei. Astfel a fost văzut un incident al călătoriei din mai a lui Walesa la Moscova, cînd la iniţiativa unor miniştri polonezi, el a adăugat în tratatul de prietenie ruso-polonez pe care tocmai îl semna, un pasaj referitor la trecut. Incidentului (considerat conjunctural şi politicianist) nu i se acordă însă mare importanţă la Ministerul Afacerilor Externe de la Varşovia. Administraţia poloneză urmăreşte obiectivele "Triunghiului" şi, în privinţa aceasta, în ciuda faptului că tradiţiile lor politice sînt opuse (Bronislaw Geremek fiind social-democrat iar Krzysztof Skubiszewski reprezentînd dreapta naţională), cei doi principali animatori ai politicii externe a Poloniei post-comuniste sînt de acord.

Deşi Triunghiul de la Visegrad este singura construcţie serioasă în această parte a Europei, în cercurile mai largi el nu este considerat drept o soluţie pentru criza actuală. Aşa arată cel puţin ancheta efectuată în cele trei ţări de un institut polonez. Elitele ţărilor respective sînt interesate mai ales de relaţiile bilaterale cu marile organizaţii internaţionale (F.M.I., C.E.E.), se simt mult mai aproape de Germania, Statele Unite, Franţa şi aşteaptă de la N.A.T.O. şi de la Conferinţa pentru Securitate şi Cooperare în Europa o garanţie pentru securitatea lor. Percepţia pericolelor este diferită: Cehoslovacia se simte ameninţată de C.I.S. (19%), Rusia (8%) şi Ungaria (7%), şi consideră că Germania nu reprezintă o primejdie militară; Polonia simte o ameninţare din partea Germaniei (11%), a Rusiei (13%) şi mai ales a Ucrainei (34%); ungurii sînt neliniştiţi de România (22%) şi de Serbia (19%). Opiniile acestea exprimă mai bine tendinţele de dislocare şi relaţiile bilaterale din această regiune decît eforturile cancelariilor îndreptate spre o nouă organizare: eforturi pe care multe dintre mediile autorizate le privesc cu scepticism.

Criza cehoslovacă pune în pericol aceste proiecte. Luînd în considerare despărţirea republicilor cehă şi slovacă, conducătorii celor două partide învingătoare în alegerile din iunie, Václav Klaus şi Vladimir Meciar au pornit un proces ale cărui consecinţe economice pentru cele două ţări vor fi dezastruoase. Privită într-un context mai larg, criza aceasta ridică cel puţin două întrebări privitoare la viitorul Europei Centrale şi de Răsărit. Prima este legată de coabitarea dintre popoare şi naţiuni. În toate statele est-europene, în cele vechi ca şi în cele noi, s-a ivit (sau se va ivi) problema drepturilor minorităţilor. De exemplu în Slovacia reprezentanţii minorităţii maghiare (aproape 20% din populaţie) se arată neliniştiţi şi cer autonomie; în timp ce în Republica Cehă şi Slovacă, slovacii vor să scape de opresiunea cehă. Nemaivorbind de statutul ţiganilor care la 27 august au fondat la Budapesta o reprezentare parlamentară europeană.

A doua întrebare este cea referitoare la organizarea teritoriilor: nu-i suficient să reuneşti statele mici în faţa celor mari, ci trebuie să le corijezi contrastele interne, marile deosebiri. Este un proces lent, difícil, o sursă permanentă de conflict care cere un proiect politic clar şi structuri durabile de negociere. Inegalitatea teritorială este flagrantă în cazul cehoslovac. Dominaţia Cehiei asupra Slovaciei este un dat vechi şi nu se rezumă doar la economia pe care de altfel vechiul regim a utilizat-o conform propriilor sale ţeluri. În mai '92 procentul de şomaj era de 12% în Slovacia şi de 4,3% în Cehia; Slovacia nu atrăgea decît 13% din investiţiile străine făcute în Cehoslovacia. Diferenţa aceasta nu se va resorbi în cîţiva ani şi nici doar sub "mîna invizibilă" a pieţei. Ea cere timp şi voinţă politică, adică o intervenţie metodică şi negociată a puterilor publice.

Frica de viitor

Dinamica politică a unei dezvoltări inegale, neţinută în frîu, a teritoriului, plasată în contextul unei insecurităţi generale, mai ales faţă de minorităţi, nu poate decît să accentueze temerile. O astfel de dinamică se exprimă în votul slovacilor pentru partidul lui Vladimir Meciar. Confuzia ideilor şi soluţiilor acestor naţionalişti moderaţi nu maschează (aşa cum Václav Klaus încearcă să ne facă să credem) un calcul tactic, ci teama de viitor. O dovedesc anchetele sociologice. Aici tensiunile naţionale sînt trezite de adîncirea crizei şi ele deplasează antagonismele sociale pe un teren simbolic, a cărui logică proprie hrăneşte spirala infernală a înfruntărilor. Ieşirea din "proba cehoslovacă" va fi testul capacităţii de stabilizare a acestei regiuni a Europei. Declaraţiile oficiale şi contactele bilaterale între guvernele slovac, ceh şi maghiar păstrează o anume moderaţie. Calendarul divorţului este acceptat şi s-a luat în discuţie transformarea "triunghiului de la Visegrad" în patrulater. Mai multe indicii lasă însă să se întrevadă şi o ieşire mai întunecată.

În primul rînd miza maghiară. Soarta minorităţilor maghiare în Slovacia, Transilvania şi Voivodina va fi în centrul actualităţii regionale a următoarelor luni. Noua Constituţie slovacă adoptată la Bratislava la 1 septembrie a fost boicotată de deputaţii maghiari (care reprezintă 600.000 persoane), în timp ce "purificarea etnică" a sîrbilor în Voivodina este din ce în ce mai ameninţătoare.

Capacitatea Ungariei de a coexista în actualele frontiere cu vecinii săi şi posibilitatea acestor minorităţi de a rămîne pe loc, în localităţile lor vor fi fără îndoială decisive. Aceasta va fi de fapt problema determinantă în viitor, cu atît mai mult cu cît ea depinde, în parte, de războiul din Balcani. Fără să vrea, Ungaria devine cheia de boltă a edificiului, în timp ce în societate şi în interiorul partidului aflat la putere, extrema dreaptă naţionalistă ameninţă direcţia premierului Antall.

Se adaugă la această derivă exacerbarea neliniştitoare a concurenţei între diversele economii. Viitorul fragmentării statului, începută anul trecut, se va juca de-acum înainte pe teren politic. În aceste ţări maşina statului este adesea paralizată, dislocată, incapabilă să ducă cu bine pînă la capăt o politică. Directivele guvernamentale se pierd, la fel ca şi milioanele de dolari vărsaţi de ajutoarele internaţionale, în meandre insondabile. Statul-partid de ieri s-a transformat într-o mulţime de lobby-uri locale sau de sector care îşi hrănesc clientela şi nu se interesează de marile proiecte politice. De altminteri, echipele aflate la putere nici nu au cu adevărat un proiect, ele au eşuat în pragmatism politicianist, relaţii clientelare şi reglări de conturi. Oamenii politici care dispun cu adevărat de o legitimitate durabilă sînt puţini. Şi lipseşte Statul, ale cărui virtuţi au început să fie redescoperite.

Conducătorii viitori sau pretendenţii la această funcţie, aflaţi în căutarea unor susţinători politici şi sociali caută mai mult în direcţia ideologiilor naţionale decît în direcţia concepţiilor universaliste. Şi cu toate acestea, dacă se izolează de lume, aceste ţări n-au nici o speranţă de dezvoltare. În felul acesta este angajată responsabilitatea Europei şi a aliaţilor acestor state noi. Nu se poate aştepta bombardarea Pragăi, a Bratislavei sau a Budapestei pentru a reacţiona şi a reuni la Londra şi la Geneva conferinţe neputincioase.

Miza crizei ceho-slovace sau slovaco-maghiare este asocierea şi, dincolo de ea, arhitectura întregii Europe Centrale. Cancelariile occidentale posedă argumente economice, politice, diplomatice. Slovacia nu trebuie marginalizată, ocolită de investiţii şi ajutoare. Neînţelegerile dintre vecini pot fi negociate în cadrul instituţiilor sau acordurilor de cooperare existente. Demersul acesta, susţinut de Ungaria şi Polonia, va constitui un precedent exemplar în regiune. Iar fără el, organizarea necesară unei Europe Centrale şi Răsăritene va rămîne încă mult timp doar visul unui diplomat. Un vis frumos, într-un peisaj întunecat, instabil, depresiv.

subREAL "Alimentara" - instalaţie Bucureşti 1991

Traducere şi adaptare de
GABRIELA ADAMEŞTEANU
(după
Le Monde diplomatique,
octombrie 1992)

Redacţia "22": Gabriela Adameşteanu (redactor-şef), Rodica Palade (redactor-şef adjunct), Gabriel Andreescu, Andrei Cornea (publicişti comentatori), Andreea Pora (şef secţie politic), Oana Armeanu (redactor), Mariana Dinu (secretar general de redacţie), Dan Perjovschi (grafician), Anton Burtea (şef serviciu tehnic), Ana Mihail (director economic), Radu Dobândă (şef serviciu corectură), Gina Marin (fotoreporter), Didina Marc, Manuela Gheorghiu (dactilografie), Cornelia Nicolae (contabil), Maria Burtea (curier).
Responsabil de număr: Gabriela Adameşteanu.
Redacţia şi administraţia: Bucureşti, Calea Victoriei 120. Telefon 14 17 76, Fax. 14 15 25.

Tiparul executat la
TIPOREX srl
Tehnoredactare
computerizată
Vali Alexandru